

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ARCHITEKTURY

FACULTY OF ARCHITECTURE

ÚSTAV PAMÁTKOVÉ PÉČE

DEPARTMENT OF MONUMENT CARE

HISTORICKÝ PIVOVAR – POTENCIÁL REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

HISTORICAL BREWERY – POTENTIAL FOR REGIONAL DEVELOPMENT

DIZERTAČNÍ PRÁCE

DOCTORAL THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

Ing. arch. **ŠTĚPÁN MOSLER**

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

prof. Ing. arch. **HELENA ZEMÁNKOVÁ, CSc.**

BRNO 2017

ZADÁNÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE

Číslo práce:

Ústav:

Ústav památkové péče

Student:

Ing. arch. Štěpán Mosler

Studijní program:

Architektura a urbanismus

Studijní obor:

Architektura

Vedoucí práce:

prof. Ing. arch. Helena Zemánková, CSc.

Akademický rok:

2017/18

Název dizertační práce:

Historický pivovar – potenciál regionálního rozvoje

Název práce anglicky:

Historical brewery – potential for regional development

Zadání dizertační práce:

Možnosti a metody k záchraně starých pivovarů, významného průmyslového dědictví Moravy.

Rozsah grafických prací:

Zmapování stávajícího stavu průmyslového dědictví – starých pivovarů Moravy. Hodnocení pivovarů a jejich selekce pro další zpracování proběhne na základě konkrétních kritérií. Školní zadání a konzultace studentských prací se budou podílet na prověření možností záchrany a nového využití vybraných pivovarů v kontextu rozvojových projektů a udržitelného rozvoje měst a zároveň tak i zaměření pozornosti na roli aktérů záchrany průmyslového dědictví a speciální roli manažerů „Quality management of the cultural heritage“.

Seznam odborné literatury:

- [1] BROTON, A. *Nový život opuštěných staveb: průmyslové dědictví: stavební kniha 2013*. 1. vyd. Praha: ČKAIT, 2013. 134 s. ISBN 978-80-87438-36-7.
- [2] CUŘÍNOVÁ, P. et. al. *České a moravské pivovary: stavební dědictví tradičního výrobního odvětví*. Brno: EXPO DATA, 2007. 187 s. ISBN 978-80-7293-182-8.
- [3] FRAGNER, B. a V. VALCHÁŘOVÁ. *Industriální topografie - architektura konverzí: Česká republika 2005-2015*. Praha: ČVUT, 2014. 213 s. ISBN 978-80-01-05592-2.
- [4] FRONĚK, D., P. JÁKL a M. STAREC. *Pivo & cukr: bilance mizející průmyslové éry II*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o., 2011. 88 s. ISBN 978-80-01-04717-0.
- [5] JÁKL, P. a M. STAREC. *Pivovary poté. Konverze a rekonstrukce*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o., 2011. 52 s. ISBN 978-80-01-04754-5.
- [6] JÁKL, P. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 350 s. ISBN 978-80-72-7722-611.
- [7] VILÉM, P. Databáze průmyslového dědictví Moravy. *FA.VUTBR.cz* [online]. 2004 [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://www.fa.vutbr.cz/home/zemankova/textil/01.htm>
- [8] ZEMÁNKOVÁ, H. *Tvořit ve vytvořeném: nové funkční využívání uvolněných objektů*. 1. vyd. Brno: Vysoké učení technické, 2003. 157 s. ISBN 80-214-2365-x.

Termín zadání dizertační práce: 16. 04. 2014

Termín odevzdání dizertační práce:

Dizertační práce se odevzdává v rozsahu stanoveném vedoucím práce, současně se odevzdává 1 výstavní panel formátu B1 a dizertační práce v elektronické podobě.

.....
Ing. arch. Štěpán Mosler

student

.....
prof. Ing. arch. Helena Zemánková, CSc.

vedoucí práce

.....
doc. Ing. arch. Josef
Hrabec, CSc.

vedoucí ústavu

.....
doc. Ing. arch. Jan Hrubý, CSc.
děkan

V Brně dne 16. 04. 2014

Abstrakt

V dnešní době existují stovky pivovarů, které jsou roztroušené po Čechách, Moravě a Slezsku a stále hledají svoji novou budoucnost. Jsou to pivovary opuštěné nebo v soukromém vlastnictví a mnohé z nich chátrají beze zbytku naděje na obnovu. Nezbyvá jich mnoho a velmi obtížně se pro ně hledá nová funkce nebo osvěcený investor. Důležité je, jak se k těmto historickým budovám budeme stavět v budoucnosti. Využít tento neopakovatelný potenciál, nebo nechat prostor pro nové využití? Jakým způsobem přistupovat k těmto stavbám? Jaké možnosti nám dávají a co potřebují?

Dizertační práce se snaží charakterizovat a ukázat hodnoty pivovarské architektury, která se díky dramatickým změnám společnosti stala ohroženým druhem. Prostuduje a představí pozitivní příklady využití potenciálu původních pivovarů a vepsání tohoto dědictví do soudobé urbanistické struktury měst a jejich zapojení do rozvojových projektů, konverzí a revitalizací, případně i dalšími způsoby. Pokusí se nabídnout možnosti, jak k těmto cenným stavbám přistupovat, aby zůstal zachován alespoň jejich charakter a atmosféra pro další generace.

Klíčová slova:

pivovar, průmyslové dědictví, Česká republika, sladovna, konverze, adaptace, rekonstrukce, výrobní budova, historie, Rakousko-Uhersko, památka, chmel, pivo, Brownfields

Abstract

Nowadays there are hundreds of breweries scattered throughout Bohemia, Moravia and Silesia, waiting for their new future. They are either abandoned or in private property. In the worst case they have been deteriorating with no hope of recovery. There are not many left. It is very difficult to find a new function and especially enlightened investor. Important thing is how we will treat with these structures in the future. Will we use this unique potential, or leave this place for a new function? Which way we can choose? What is the potential of these buildings and what they need?

This thesis attempts to briefly describe and demonstrate the value of brewery architecture which due to dramatic changes in society became endangered. And to offer possible solutions for the preservation this unique buildings their charm and atmosphere for the next generations.

Keywords:

brewery, industrial heritage, Czech republic, malt-house, conversion, adaptation, reconstruction, industrial building, history, Austria-Hungary, monument, hops, beer, Brownfields

Bibliografická citace:

MOSLER, Š. *Historické pivovary – potenciál regionálního rozvoje*, Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2014. 125 s. Vedoucí dizertační práce Prof. Ing. arch. Helena Zemánková, CSc.

© Štěpán Mosler 2017

Tato práce vznikla jako školní dílo na Vysokém učení technickém v Brně, Fakultě architektury. Práce je chráněna autorským zákonem a její užití bez udělení oprávnění autorem je nezákonné, s výjimkou zákonem definovaných případů.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto dizertační práci s názvem Historické pivovary – potenciál regionálního rozvoje vypracoval samostatně pod vedením školitele prof. Ing. arch. Heleny Zemánkové, CSc.

Uvedl jsem všechny literární prameny a publikace, ze kterých jsem čerpal a které jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů a literatury.

Prohlašuji, že jsem jako autor této dizertační práce neporušil autorská práva třetích osob (§ 11 autorského zákona 121/2000 Sb.).

V Brně dne 16. 04. 2017

.....
Ing. arch. Štěpán Mosler
Student

Poděkování

Rád bych poděkoval paní prof. Ing. arch. Heleně Zemánkové, CSc., za podporu, vedení mé dizertační práce a její bezvýhradnou pomoc v rámci celého mého postgraduálního studia.

Obsah

Úvod.....	13
1 Popis úkolu.....	14
2 Diferenciace práce.....	15
2.1 Současný stav řešené problematiky.....	15
2.2 Cíl práce.....	15
2.3 Postup práce.....	16
2.4 Použité metody.....	17
2.4.1 Přípravná fáze.....	17
2.4.2 Fáze získávání nových poznatků.....	18
2.4.3 Fáze zpracování získaných faktických informací.....	18
2.4.4 Fáze vlastního výzkumu.....	18
2.4.5 Závěrečná fáze.....	18
3 Historický přehled a zásadní milníky českého pivovarnictví.....	19
4 Charakteristická typologie pivovaru.....	25
4.1 Vývoj typologie pivovarů.....	28
4.1.1 Typologie řemeslného pivovaru.....	29
4.1.2 Typologie průmyslového pivovaru.....	30
4.1.3 Pivovarské objekty modernizované po roce 1840.....	31
4.1.4 Pivovarské objekty vystavěné v období 1840–1930.....	32
5 Jak typologie pivovaru ovlivňuje možnosti nového využití?.....	33
5.1 Sladovna.....	34
5.1.1 Sýpka – sladové a obilné půdy.....	34
5.1.2 Humna.....	34
5.1.3 Hvozd.....	34
5.1.4 Jiné vestavby.....	35
5.2 Teplé hospodářství pivovaru.....	37
5.2.1 Varna.....	37
5.2.2 Kotelna, strojovna.....	37
5.3 Chladné hospodářství pivovaru.....	37
5.3.1 Chladírna (chladný štok).....	38
5.3.2 Spilka.....	38
5.4 Ležácké sklepy a lednice.....	38
5.5 Adaptabilita a přirozená kompatibilita.....	39
5.5.1 Prostory kontinuální (sladovní půdy, některé varianty humen).....	40
5.5.2 Prostory halové (varna, kotelna, strojovna, chladný štok).....	40
5.5.3 Prostory atypické.....	40
5.5.4 Prostory ostatní, utilitární.....	41
5.6 Další vlivy omezující adaptabilitu.....	41
5.6.1 Velikost původního provozu.....	41
5.6.2 Založení původního provozu.....	42
6 Pivovar v Buštěhradě jako doklad vývoje pivovarské architektury.....	44
6.1 Historie.....	44
6.1.1 Počátek vzniku pivovaru v Buštěhradě.....	44
6.1.2 Novověk.....	45

6.2	Situace po roce 1948	46
6.3	Typologie pivovaru	46
6.3.1	Objekt A – Sladovna.....	47
6.3.2	Objekt B – Vertikální dvojlískový hvozd.....	47
6.3.3	Objekt C – Varna a chladné hospodářství	47
6.3.4	Objekt D a E – Technologický objekt a správní budova	48
6.4	Budoucnost pivovaru.....	48
7	Hodnocení pivovarských objektů	50
7.1	Urbanistická kritéria	51
7.2	Stavebně-architektonická kritéria.....	51
7.3	Technologická kritéria.....	52
7.4	„SWOT“ analýza obnovy pivovarských objektů	53
7.5	Kritéria HERITY	53
8	Možnosti přístupu k obnově historických pivovarů	55
8.1	Industriální dědictví a regionální identita.....	55
8.1.1	Negativní důsledky nevyužívaných pivovarských provozů pro region.....	56
8.1.2	Výhody revitalizace pivovarských brownfields	56
8.2	Nová využití industriálního dědictví	56
8.2.1	Industriální památky jako kulturní centra.....	57
8.2.2	Industriální památky jako muzea průmyslu.....	58
8.3	Industriální dědictví, jeho architektonická interpretace a památková ochrana	58
8.4	Průmyslové dědictví a industriální turismus	59
8.4.1	Firemní turistika	59
8.4.2	Evropská stezka industriálního dědictví – ERIH.....	59
8.5	Kultura jako způsob obnovy průmyslového dědictví.....	61
8.6	Aktéři záchrany průmyslového dědictví.....	61
8.7	Financování obnovy průmyslových památek.....	62
8.8	Způsoby financování konverzí	68
8.8.1	Pivovar Lobeč jako příklad financování průmyslového dědictví.....	71
9	Případové studie zdařilé obnovy průmyslového dědictví.....	73
9.1	„Peníze jsou všechno“ – konverze pivovaru na Galerii moderního umění	73
9.2	„Bydlení v pivovaru?“ – konverze pivovaru Holešovice na loftové bydlení.....	73
9.3	„Zachráníme pivovar?“ – kokořínský pivovar Lobeč	74
9.4	Pivovar Linden – muzeum světelného umění	75
9.5	„Architektura beze strachu“ – pivovar Lamot, Mechelen.....	76
9.6	Heineken Experience, Amsterdam	77
9.7	Beaufort Brewery – Arts Centre Project	79
9.8	Evropské školicí centrum YMCA v pivovaru v Litomyšli	79
9.9	Regiocentrum v Novém pivovaru v Hradci Králové.....	80
9.10	Společenské centrum a menza pro studenty, Brno.....	81
9.11	Muzeum nové generace, zámecký pivovar Žďár nad Sázavou.....	81
9.12	Sociální reaktor „The Distillery“	83
10	Zapojení vysokých škol a studentů do památkové obnovy	86
10.1	Projekt Aktion	86
10.2	Městský pivovar v Boskovicích – Ateliérové zadání na FA VUT v Brně	87
10.3	Studijní práce Terezy Valoškové – Pivní lázně.....	88
10.4	Studijní práce Martina Blažka – Pivovarské muzeum	89
10.5	Pivovar v Dolních Věstonicích – Ateliérové zadání na FA VUT v Brně	90
10.6	Studijní práce Adama Kaňovského – Loděnice	91

10.7	Studijní práce Petry Šestákové – Ruční papírna	92
10.8	Studentská architektonická soutěž na pivovar v Buštěhradě.....	93
10.9	Vítězný projekt Tomáše Pokorného, FA ČVUT Praha.....	93
10.10	Projekt Michala Justa a Daniela Markova, FA VUT Brno	94
	Závěr.....	96
	Seznam použité literatury a pramenů	102
	Slovník pivovarských pojmů	110
	Seznam obrázků.....	113
	Seznam tabulek.....	115
	Seznam příloh	116
	Přílohy	117
	Přehled uveřejněných prací a hlavní aktivity během studia	124

Obr. 1: Zaměstnanci kácovského pivovaru v roce 1903¹

Úvod

Výroba piva má dlouholetou tradici a představuje jedno z nejvýznamnějších a nejrozšířenějších výrobních odvětví. Díky svému koncovému produktu má výroba piva stále živou a jasnou vizi do budoucnosti. Pivovarnictví sehrálo významnou úlohu v rozvoji české ekonomiky a technických znalostí. Bylo nedílnou součástí hospodářského a sociálního rozvoje našich krajů, venkova a měst. Rozhodujícím způsobem se zasloužilo o rozkvět a proměnu naší krajiny a sídel. Rovnoměrně rozložená síť pivovarů, která na území Čech, Moravy a Slezska vznikala po dobu šesti staletí, v posledních dvou dekadách ovšem téměř zmizela, a to nejdříve vlivem průmyslové revoluce a technických inovací, se kterými malé pivovary nedokázaly udržet krok. Později byly další podniky zničeny tragickými událostmi obou světových válek. Ale ani poválečná atmosféra nedokázala přinést pivovarnictví zašlou slávu.

V dnešní době existují stovky pivovarů roztroušené po Čechách, Moravě a Slezsku, které stále hledají svoji novou budoucnost. Jsou to pivovary opuštěné nebo v soukromém vlastnictví a mnohé z nich chátrají bez kousku naděje na obnovu. Nezůstává jich mnoho, velmi obtížně se pro ně hledá nová funkce nebo osvícený investor. Každá snaha o rekonstrukci a nové začlenění do urbanizovaného prostoru je doprovázena velkou finanční náročností a častokrát i dlouhotrvajícími majetkoprávními spory. Právě tyto faktory odrážejí budoucí investory od snahy věnovat se těmto objektům a vdechnout jim nový život. Ovšem na druhé straně jsou většinou velice dobře situovány a mají velký potenciál v návratnosti počáteční investice. Tyto budovy mohou nabídnout mimořádně jedinečné prostory jak pro kulturu, tak i pro bydlení. Mohou dotvářet veřejný prostor a dávají místu neopakovatelný charakter.

Navzdory všemu ale pivovarnictví zažívá v současné době novou renesanci v podobě minipivovarů, které dnes svým počtem převyšují velké a střední pivovary. Vývoj pivovarnictví má slibnou budoucnost, příkladem jsou ostatní evropské státy, kde vzniká na deset velkých pivovarů stovky malých. Ať tedy i do budoucna zní starý pivovarský pozdrav „Dej Bůh štěstí“.

¹ Městys Kácov. Historie Pivovaru. *Kacov.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-19-01]. Dostupné z: <http://www.kacov.cz/clanky/img/historie/zamestnanci1903.jpg>

1 Popis úkolu

Tato práce si klade za cíl nalézt odpovědi na otázky, které se týkají problematiky nového začlenění a adaptace rozsáhlého fondu historických pivovarů, které se nám do dnešních dnů dochovaly a které jsou dost často ve složité urbanistické, stavebně-technické či majetkové situaci. Práce také představí zdařilé a inspirativní příklady z České republiky i zahraničí. Zkoumaná problematika se zaměřuje na opuštěné průmyslové areály nebo budovy pivovarské výroby na území Čech, Moravy a Slezska.

2 Diferenciace práce

2.1 Současný stav řešené problematiky

V posledních několika letech je popularita industriální architektury na vzestupu. V devadesátých letech minulého století se tomuto tématu věnovalo jen několik málo nadšenců s velmi omezenými možnostmi. Naproti tomu v dnešní době už existují výzkumná centra a databáze industriální architektury. Propagace a jednoduchý přístup skrze internetové stránky láká stále více zájemců jak z řad vědeckých pracovníků, tak i odborné veřejnosti. Každým rokem probíhají konference na téma „industriálu“ a vychází stále více publikací přibližujících specifika a podrobnosti historické průmyslové architektury.

Právě díky stále se zmenšujícímu měřítku, určujícímu jakým směrem se má ubírat vědecká činnost v oblasti industriální architektury, se do zorného pole badatelů dostalo dlouhou dobu opomíjené téma pivovarů. Velmi významnou roli zde hrají vysoké školy, zejména pražská Fakulta architektury ČVUT a Fakulta architektury VUT v Brně. V ateliéru brněnské Fakulty architektury se studenti již od 90. let minulého století věnují novým způsobům obnovy a konverzí průmyslových areálů. V roce 2000 vznikl programový projekt MKČR – Výzkum industriálních a technických areálů a objektů, který mapoval dědictví zejména Moravskoslezského kraje.² V databázi bylo mimo jiné zmapováno deset zásadních pivovarů na území Moravy, které jsou ideálním počátkem pro další výzkum v této lokalitě.

Dalším důležitým pomocníkem je výzkumné centrum průmyslového dědictví,³ které bylo založeno v roce 2002 na ČVUT v Praze. Systematicky mapuje průmyslové dědictví v České republice, vytváří platformu pro spolupráci širokého spektra institucí od architektonického až po ekonomické zaměření. V rámci výzkumu bylo od roku 2003 až do roku 2006 věnováno hlavní úsilí mapování a vyhodnocení stavu určitých typologických druhů průmyslového dědictví. Zejména v kategorii pivovarů byl položen velmi silný základ pro další výzkum. Z devadesáti procent byly zpracovány pivovary na území Čech. Bohužel část Moravskoslezského kraje byla zmapována jenom částečně. Téma pivovarů zpracovala ing. Šárka Jiroušková, Ph.D., pod vedením profesora Tomáše Šenbergera jako dizertační práci⁴ v rámci VPCD. Jako jedna z prvních se zaměřila i na architektonicky-stavební vývoj pivovarů, tzn. nejenom historický, kterému se do té doby věnovala většina autorů pivovarské tematiky.

Skutečnými odborníky na historii pivovarnictví jsou zejména Pavel Jákl, Milan Starec a Zbyněk Likovský. Životním posláním by se dalo charakterizovat nasazení Pavla Jákla, který výzkumu historie a mapování pivovarů věnoval několik desítek let. Společně s Milanem Starcem se podílí na rozvoji muzea pivovarnictví v nově rekonstruovaném pivovaru v Kostelci nad Černými lesy.

2.2 Cíl práce

Prvořadým cílem práce je přispět k záchraně ohrožených objektů pivovarského dědictví v České republice. Tato dizertační práce se snaží o stanovení přístupu k pivovarskému dědictví, formulování možností revitalizace nebo konverze pivovarských

² VILÉM, P. Databáze průmyslového dědictví Moravy. *Fa.vutbr.cz* [online]. 2004 [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://www.fa.vutbr.cz/home/zemankova/>

³ *Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze* [online]. Praha: FA ČVUT, 2014 [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://vcpd.cvut.cz/>

⁴ JIROUŠKOVÁ, Š. *České a moravské pivovary*. Praha, 2007. Disertační práce. Fakulta architektury ČVUT.

objektů a areálů na základě inventarizace pivovarů a následně jejich selekce a hodnocení. Současně půjde i o sledování přístupu teoretického, zejména památkového, i praktického jak u nás, tak i v zahraničí. Speciální zaměření je věnováno oblastem revitalizací, rekonstrukcí, konverzí a soudobým možnostem znovuvyužití. Prostřednictvím vybraných objektů se bude snažit hledat optimální typologický model umožňující znovuoobnovení nebo konverzi pivovarských objektů, které v dnešní době nemají jasnou vizi do budoucnosti.

Částečné cíle by měly směřovat k vytvoření kompletní databáze zachovalých pivovarských objektů, následovat by měla propagace vybraných pivovarských areálů a objektů zejména v řadách laické i odborné veřejnosti, například formou studentských prací na FA VUT v Brně, workshopů, výstav a prezentací a stejně tak i další spoluprací s TU WIEN, zejména s doktorandy profesora Gerharda Stadlera, konkrétně s Ing. Winfriedem Dimmelem, zabývajícím se tématem pivovarů těsně před rozpadem rakousko-uherské monarchie.

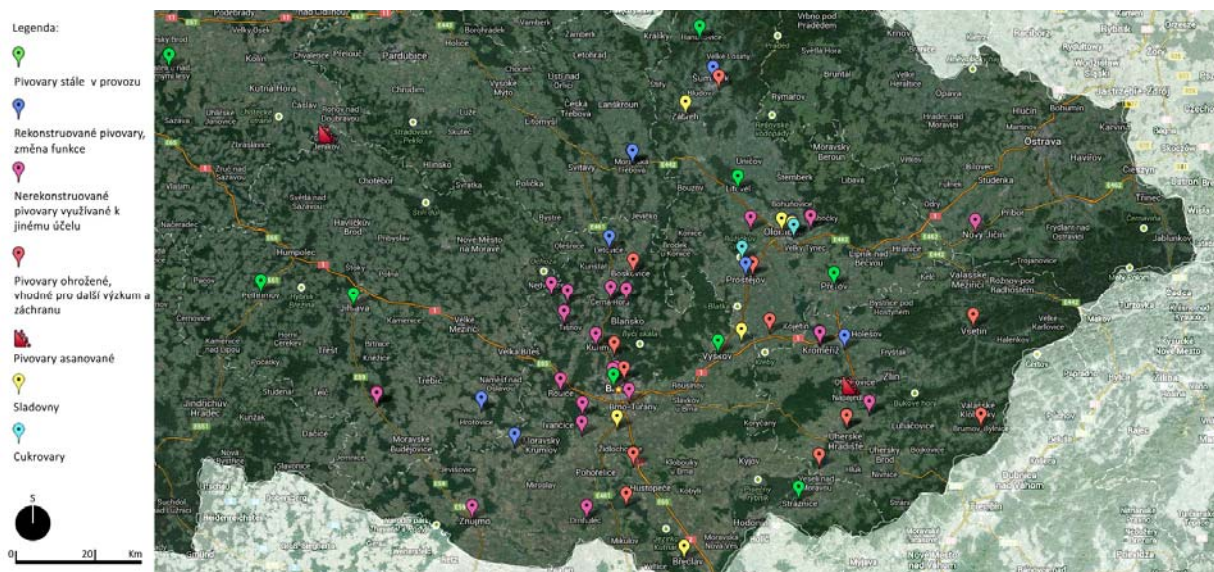
2.3 Postup práce

Základním krokem ke studiu dané problematiky je určení jejího rozsahu. V 19. století se na území České republiky vyskytovalo kolem osmnácti set pivovarů, o kterých existuje doklad. Z tohoto počtu už kolem šesti stovek zaniklo a fyzická podoba většiny z nich už je nenávratně ztracena. Ty pivovary, které již ukončily svoji výrobu a měly to štěstí, že se dochovaly v určité podobě do dnešní doby, mají svoji budoucnost značně nejistou. Práce navazuje na výsledky prezentované na bienále Industriální stopy v roce 2005 a na nově vzniklý registr industriální topografie⁵ z roku 2011, který mapuje zejména oblasti pivovarské činnosti na území Čech. Na základě těchto zjištění se zaměření práce determinuje zejména na oblast Moravy a Slezska, která by zasloužila hlubší studium a prozkoumání.

Dokladem nemalého fondu pivovarské činnosti na území dnešní Moravy a Slezska je statistika výroby piva v Rakousku na přelomu roku 1901–1902, která uvádí počty a výstavy pivovarů. Pro oblast Čech bylo napočítáno 625 pivovarů, na území Moravy a Slezska se nacházelo 153 produkujících pivovarů.⁶ Právě výzkumné části předchází fáze přípravná, která se zabývá zorientováním se v problematice a získání základních poznatků. Další etapa je proto zaměřena na evidenci a lokalizaci dochované pivovarské výroby Moravskoslezského kraje a vytvoření souhrnné evidence, v níž by bylo možné dohledat základní informace.

⁵ VCPD FA ČVUT. Industriální topografie. *Industrialnitopografie.cz* [online]. 2017 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.industrialnitopografie.cz/index.php>

⁶ MACH, T. Pivní obzor: Pivovarnictví rakouské monarchie před 100 lety. *Pivniobzor.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-09-06]. Dostupné z: <http://www.pivniobzor.cz/clanky/2008-04-09-pivovarnictvi-rakouske-monarchie-pred-100-lety/>

Obr. 2: Mapa současného stavu pivovarských objektů a areálů na území Moravy (pracovní verze)⁷

Cílem druhé fáze výzkumu bude dohledat stavební vývoj konkrétních pivovarů na základě studia dobové literatury a především archivních materiálů z technicky zaměřených muzeí a oblastních archivů. Současně dochází i k dokumentaci případných netypických konstrukcí nebo konstrukčních prvků, detailů a dalších neobvyklých nebo hodnotných částí objektů. Vzhledem k rozsáhlým modernizačním technologiím výroby piva v průběhu času bude snaha dokládat vývoj na konkrétních příkladech. Závěrem této fáze bude hodnocení a selekce konkrétních pivovarů, které svým stavem, hodnotou a významností zasluhují další boj o jejich záchranu, případně zápis objektu jako památkově chráněného.

V poslední fázi výzkumu budou řešeny možnosti záchrany pivovarských objektů, které už neslouží svému původnímu účelu a nejsou využívány ani dalším sekundárním provozem. Památková ochrana může objektu pomoci před úmyslnou likvidací, ale před chátráním a postupnou samovolnou devastací už ne. Právě proto bude práce řešena v návaznosti na výhledové možnosti rozvoje lokality, na sociální klima a infrastrukturu místa, to vše rozšířené o možnost regenerace objektů a znovuzačlenění do jejich okolí. Ateliérová zadání na fakultě architektury budou zaměřena na řešení konkrétních lokalit pivovarů v ohrožení. Tyto objekty budou zpracovány podrobněji se zvláštním zaměřením na hlediska jejich prostorového potenciálu a adaptovatelnosti jako základních kritérií pro nové využití pivovarských objektů.

2.4 Použité metody

2.4.1 Přípravná fáze

Tato fáze měla sloužit k zorientování se v problematice, zpracování získaných informací o historii a stavebně-architektonickém vývoji pivovarů na našem území a hledání možností pro další využití v novém tisíciletí. Následně se přistoupilo k zúžení předmětu výzkumu a určení jeho cílů.

⁷ Archiv autora.

Vědecké metody:

- Studium dostupné literatury o problematice, pramenů v archívech, terénní výzkum.
- Analýza fondu zkoumaných pivovarských objektů a celků.

2.4.2 Fáze získávání nových poznatků

Shromáždění co největšího množství informací v souvislosti s určeným cílem práce. Definování kritérií na vyhodnocení míry kvality zkoumaných pivovarů pro dnešního uživatele a stanovení problémových momentů.

Vědecké metody:

- Analýza získaných poznatků o pivovarech a pivovarských areálech Čech, Moravy a Slezska.
- Klasifikace pivovarů na základě získaných informací.
- Komparace zkoumaných pivovarů a areálů, syntéza poznatků získaných předcházející metodou se záměrem vytvořit přehled dochovaných objektů.
- Studium publikací, dokumentů, legislativy s cílem určit hodnotící kritéria.
- Selekce vybraných pivovarských objektů pro další výzkum.
- Analýza urbanistických ukazatelů ve vybraných lokalitách, jejich prostorové a funkční nároky.
- Terénní výzkum.

2.4.3 Fáze zpracování získaných faktických informací

V této fázi mají být zformulované závěry hodnocení pivovarů a areálů, na které přímo navazuje vlastní výzkum.

Vědecké metody:

- Kvalitativní: Analýza získaných informací. Syntéza a dedukce budou sloužit pro tvorbu závěrů.

2.4.4 Fáze vlastního výzkumu

Vlastní výzkum se zaměřuje na hodnocení dostupných materiálových a technických řešení pro obnovu objektů a pivovarských areálů. Zároveň nabízí možnosti řešení konkrétních urbanistických a architektonických problémů vyplývajících z předchozí fáze.

Vědecké metody:

- Komparace současně nabízených materiálových a technických řešení obnovy pivovarských objektů.
- Tvorba možností řešení v urbanistickém a architektonickém prostředí.

2.4.5 Závěrečná fáze

Slouží k vyhodnocení všeobecných závěrů poskytujících obraz o užitelnosti pivovarských objektů a areálů a uvádí příklady přístupů k jejich obnově.

3 Historický přehled a zásadní milníky českého pivovarnictví

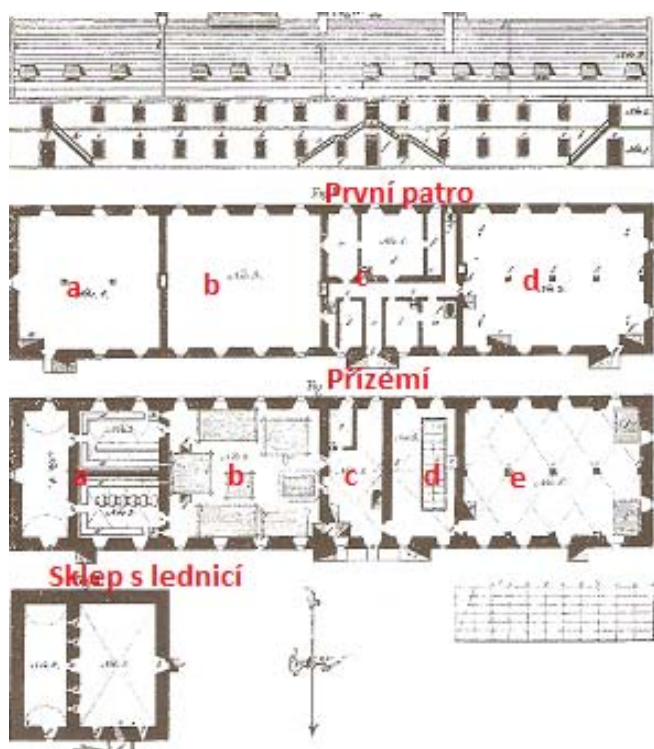
Vaření piva bylo do konce jedenáctého století činností zcela běžnou a mohl ji vykonávat kdokoliv, kdo měl potřebné suroviny a znalosti. Pivo se připravovalo velmi primitivními postupy založenými na jednodušším principu svrchního kvašení. Později vlivem nově vznikajících královských měst vzkvétá řemeslná výroba a i výroba piva. Významným privilegiem města bylo právo mílové. Podle tohoto práva nebylo dovoleno sladovat a ani vařit pivo nikomu jinému až do vzdálenosti jedné míle od hranice města. Díky tomuto právu byl zabezpečen odbyt a zamezení nežádoucí konkurence. V ostatních městech bez tohoto práva nebyla výroba piva dovolena.

Brzy ovšem začaly vznikat spory mezi šlechtou a měšťany. Nakonec bylo dosaženo ustanovení, že právo výroby a odbytu piva je vyhrazeno třem stavům: panskému, měšťanskému a duchovnímu, což vešlo ve známost v roce 1417 ve Svatováclavské smlouvě jako propinační právo.

Na začátku 16. století se začínají rozšiřovat panské pivovary natolik, až postupně zatlačily měšťanské právovárečné domy a dochází k oslabení ekonomiky měst. Architektonická podoba barokních pivovarů nepodléhala ještě zcela technologii výroby piva z důvodu převládající řemeslné výroby. Proto měl většinou architektonický výraz pivovar podobu hospodářského stavení, obvykle s půdorysem ve tvaru obdélníka nebo písmene „L“ (pivovar – sladovna) a sedlovou střechou.

Sláva řemeslného pivovarnictví zaniká po hospodářském oslabení během třicetileté války v Evropě, zvláště pak po bitvě na Bílé hoře (1620), kdy dochází ke konfiskacím majetku, redukcím a sdružování malých statků ve větší panství. V roce 1712 bylo v Čechách 1294 pivovarů, z toho 991 panských, 138 pivovarů bylo v poddanských městech a pouze 165 v královských a horních městech.⁸ Panské pivovary bývaly obvykle hodnotnější po architektonické a technologické stránce. Pivovary stávaly mnohdy v blízkosti panských sídel, a proto byl kladen důraz na jejich reprezentativnost s uplatněním tvarosloví dobového stylu. Jako příklad lze uvést pivovary například v Buštěhradě (architekt Anselmo Lurago), Roudnici nad Labem (Antonio della Porta) nebo v Postoloprtech od architekta Giacoma de Maggi. Dalšími milníky rozvoje pivovarnictví bylo zrušení roboty v roce 1781 a zrušení práva mílového o sedm let později.

⁸ CHODOUNSKÝ, F. *Encyklopedie pivovarství*. 1. vyd. Praha: 1. Veřejná sladovnická škola, 1905.

Obr. 3: Schéma pivovaru podle příručky Františka Ondřeje Poupěte⁹

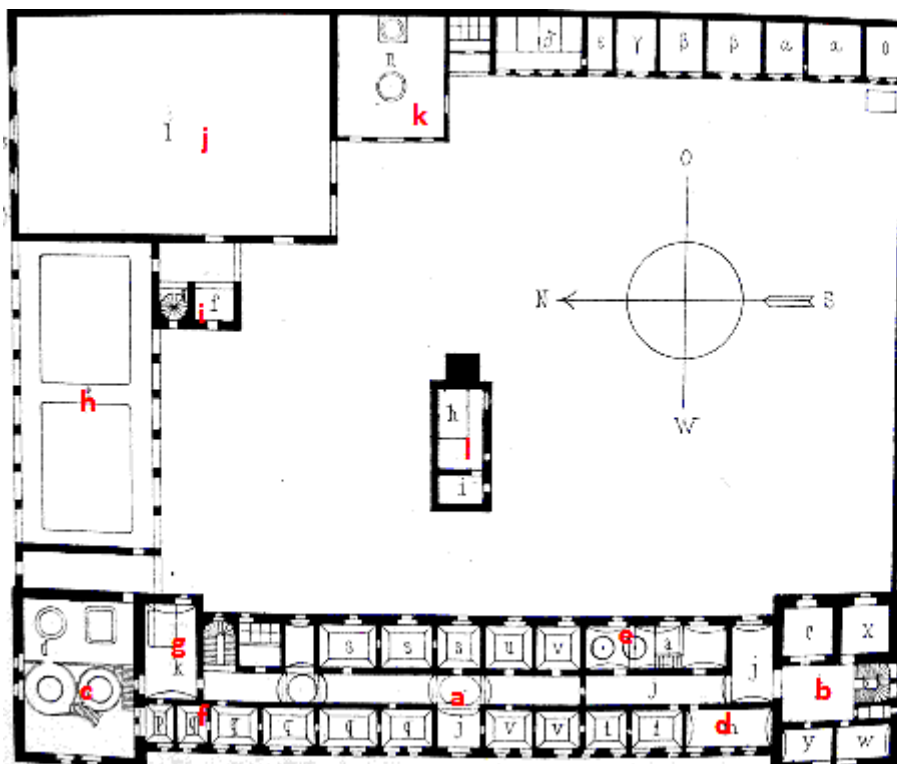
Legenda: První patro: a) sladová půda, b) odkrytý krov varny, c) sládkův byt, d) valečka. Přízemí: a) spilky, b) varna, c) chodba, d) hvozd, e) humna.

Významný podíl na zdokonalení technologie výroby piva měli doboví teoretici, zejména František Ondřej Poupě (1753–1805), který napsal v roce 1791 odbornou pivovarnickou příručku, kde poprvé zmiňuje použití teploměru při vaření piva a jako první se také zabýval novou (ideální) stavební podobou řemeslného pivovaru. Dalším inovátorem byl sládek Josef Daněk, který definoval výrobu piva způsobem spodního kvašení.¹⁰

Z pohledu vývoje historického, architektonického a výrobně-technologického patří mezi nejzajímavější především objekty a areály z druhé poloviny 19. století, kdy se původní pivovary řemeslné výroby staly základem pro přestavby a přístavby podle nových technologických požadavků výroby piva. Technický pokrok směřoval ke strojnímu pohonu s využitím páry. Díky pokročilým technologiím přechází výroba piva masivně ze svrchního na spodní způsob kvašení pивní mladiny. Pivovary byly vybavovány průmyslově chlazenými spilkami a lednicemi, do té doby využívaly obyčejný led uchovávaný ve sklepech ze zimních měsíců. Během výstavby nových pivovarů se zapsali do historie pánové Antonín Bělohoubek a Edvard Beránek, kteří upravili stavební podobu pivovarů podle posledních technologických poznatků.

⁹ CHODOUNSKÝ, F. *Encyklopedie pivovarství*. 1. vyd. Praha: 1. Veřejná sladovnická škola, 1905.

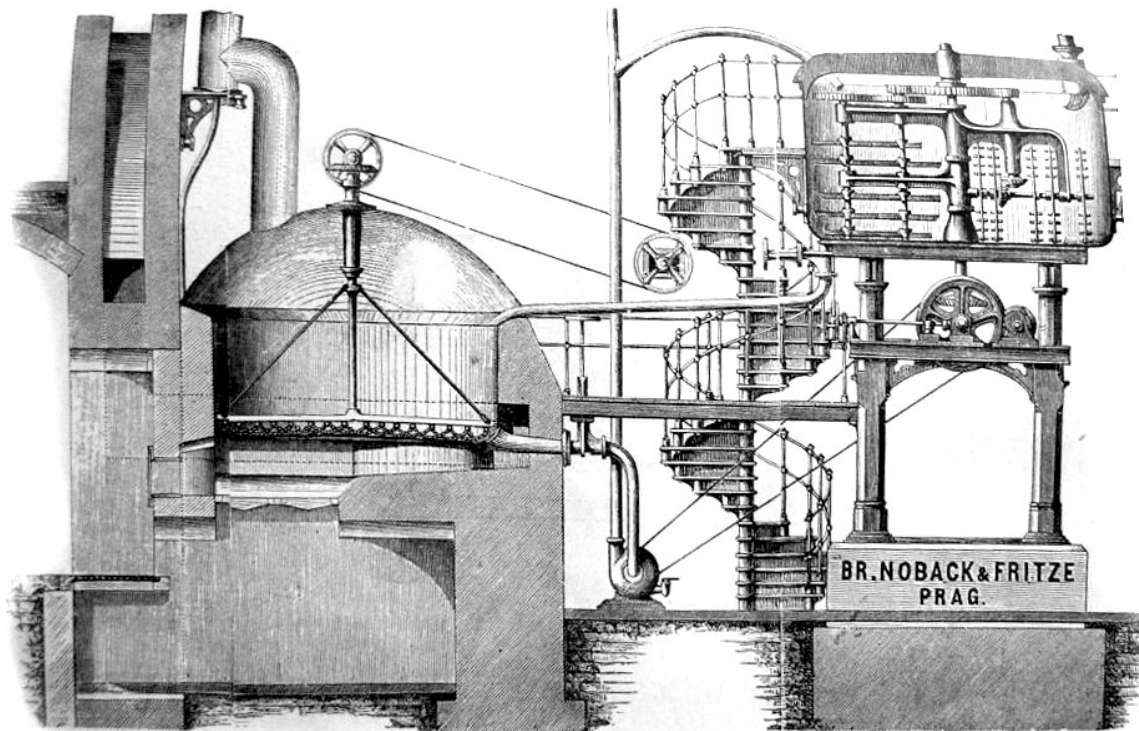
¹⁰ Svrchní kvašení probíhalo při teplotách 15-25°C a spodní 1-4°C.

Obr. 4: Půdorys Bělohoubkova pivovaru v přízemí a s kotelnou ve dvoře¹¹

Legenda: a) komunikační chodba západního křídla, b) sladovna s hvozdem, c) varna, d) chmelárna, e) máčírna, f) byt sládky, g) strojovna, h) štoky, i) rumpál se schodištěm, j) kůlna, k) sudárna, l) kotelna.

¹¹ Zprávy spolku architektů a inženýrů v Čechách. Praha: Spolek architektů a inženýrů v Čechách, 1874, č. 9, s. 116-118. ISSN 1803-3342.

Obr. 36. Várna.

Obr. 5: Varní systém firmy Noback & Fritze z roku 1905¹²

V roce 1864 fungovalo 1026 pivovarů, z nichž pouze 117 závodů vyrábělo pouze svrchně kvašená piva, dalších 311 spodně kvašená piva a 598 pivovarů produkovalo oba typy.¹³ Od roku 1884 se v Čechách vyráběla už jenom spodně kvašená piva. Zkvalitňování výroby si vyžadovalo i zvýšení odbornosti pracovníků, a proto byla roku 1869 založena střední škola pivovarská v Praze a v roce 1887 byl založen výzkumný ústav. Během této doby pomohlo rozvoji pivovarnictví i zrušení poddanství a propinačního práva (1869), což vedlo k nastartování konkurenčního prostředí, ve kterém vznikaly akciové pivovary a zvyšovala se i kvalita vařeného piva.

Druhá polovina 19. století se celkově nesla ve znamení dynamického rozvoje českého pivovarnictví. Uzavíraly se staré nemoderní závody a zakládaly se nové moderní městské a následně akciové pivovary¹⁴ (podpořené většinou německým a rakouským kapitálem).

O rychlý rozvoj průmyslové výroby piva se zasloužil zejména dynamický rozkvět domácího strojírenství, které se specializovalo na pivovarská a sladovnická zařízení. Zdokonalením výroby pivovarů se zvyšuje i jejich výrobní kapacita, kdy v roce 1900 byl sice počet pivovarů nižší než v roce 1835,¹⁵ ale zato počet výstav piva byl až šestinásobný. Toto období by se dalo považovat za zlatý věk českého pivovarnictví, od této doby byl bohužel další vývoj už jenom sestupný.

Právě první světová válka měla neblahé následky pro české pivovarnictví. V roce 1914 bylo fungujících pivovarů v českých zemích celkem 650, z toho v Čechách 535, na Moravě 88 a ve Slezsku 25.¹⁶ Vlivem neblahých důsledků války, zejména nedostatku surovin, odchodu zkušených pracovníků na frontu a v konečné fázi války i demontáže

¹² CHODOUNSKÝ, F. *Encyklopedie pivovarství*. 1. vyd. Praha: 1. Veřejná sladovnická škola, 1905.

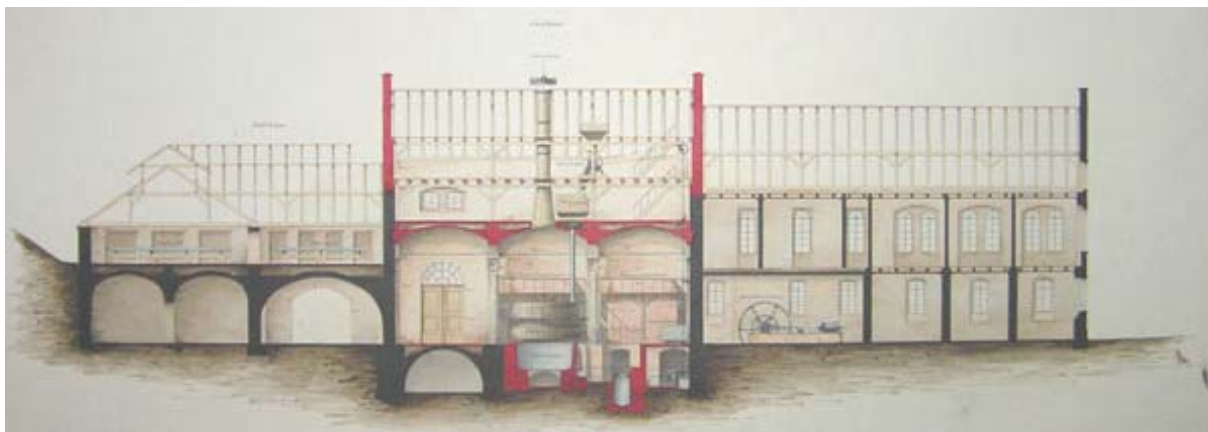
¹³ CHODOUNSKÝ, F. *Encyklopedie pivovarství*. 1. vyd. Praha: 1. Veřejná sladovnická škola, 1905.

¹⁴ Ještě před zrušením propinačního práva byl jedním z prvních akciových pivovarů založený v roce 1858 Pivovar Litoměřice a pak v roce 1867 Pivovar Krásné Březno.

¹⁵ V roce 1835 bylo v Čechách 1087 pivovarů a v roce 1900 počet klesl na 804.

¹⁶ CHODOUNSKÝ, F. *Pivovarství*. Praha: VÚPS, 2005. ISBN 80-86576-15-9.

výrobních zařízení pro potřeby barevných kovů na válečné účely. Toto vše způsobilo, že během let 1914 až 1918 svoji produkci zastavilo 122 pivovarů.

Obr. 6: Parostrojní pivovar v Děčíně –Podmoklech? v roce 1910. Řez původním pivovarem, vlevo štoky a spilka, následuje varna a strojovna¹⁷

V roce 1918 získává nově vzniklá Československá republika na svém území celkem 562 pivovarů, z toho 14 na území Slovenska. Jsou po válce ve velmi špatném stavu a po letech hospodářské krize (1921–1923) a následné konsolidace dochází k jejich další redukci. Postupná koncentrace pivovarských závodů a přesun výroby do větších pivovarských celků zapříčinily, že se v roce 1937 snížil počet fungujících pivovarů na 381.

Zabrání Sudet Německem přineslo pivovarnictví ztrátu dalších 120 pivovarů z těchto oblastí. Druhá světová válka a okupace Československa způsobily nedostatek energie a potřebných surovin k výrobě. Například jenom v roce 1942 byla zastavena produkce 75 pivovarů. Ke konci války utrpěly pivovary spojeneckým bombardováním značné ztráty a celkově byly ve velmi špatném stavu. Škody vzniklé během války byly nepřehlédnutelné.

Poválečné období nebylo nikterak optimistické. Nedostatek základních surovin a kovového materiálu na rekonstrukci byl osudný zejména pro pivovary s pozastavenou činností během války. V roce 1946 vznikla Hospodářská skupina pivovarského a sladařského průmyslu Ústředního svazu československého průmyslu. Pro majitele a akcionáře pivovarů přineslo toto období značné změny, kdy se hlavně vznikem celostátního ústředního orgánu s názvem „Československé pivovary – národní podnik“ se sídlem v Praze odstartovalo období znárodnování pivovarů. Nejdříve přišly dekretem prezidenta republiky¹⁸ na řadu pivovary s výrobou nad 150 tisíc hektolitřů piva ročně a postupně byly znárodnovány další. V roce 1948 bylo ustanoveno 22 národních pivovarů. Tyto národní podniky sdružovaly pivovary v jednotlivých regionech.

Kromě velkých podniků byly vytvořeny rozsahem i skromnější národní podniky, které sdružovaly zejména menší pivovary a k brzkému zániku určené závody. Mezi tyto sdružené pivovary patřily například Krušnohorské pivovary (Jirkov, Nové Sedlo, Bílina apod.), Pojizerské pivovary, Polabské pivovary (Zásmuky, Čáslav, Nový Bydžov), Brdské pivovary (Mirovice, Dobříš, Liteň, Suchomasty nebo Příbram) a další.

Tento trend se udržel až do roku 1960, kdy se centrálně zavedly nové kraje a kdy se způsob organizace pivovarů podřídil tomuto členění. Následně tedy vzniklo osm národních podniků: Pražské pivovary, Středočeské pivovary, Jihočeské pivovary,

¹⁷ Časopis stavebnictví: Pivovary – specialita kulturního dědictví ČR. Děčín. *Casopisstavebnictvi.cz* [online]. 2007 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.casopisstavebnictvi.cz/UserFiles/Image/0708/60_decin.jpg

¹⁸ ČESKO. Dekret č. 101 ze dne 27. října 1945 o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1945. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-101>

Východočeské pivovary, Západočeské pivovary, Severočeské pivovary, Severomoravské pivovary a Jihomoravské pivovary. Tohoto uspořádání se pivovarské podniky držely až do roku 1989. Během tohoto období jsou technologicky zdokonalovány zejména krajské pivovary, ale na úkor menších. Z uzavřených pivovarů se většinou stávají sklady nebo dostávají jinou podřadnější funkci. V nejhorším případě jsou celé objekty bez rozmýšlení asanovány.

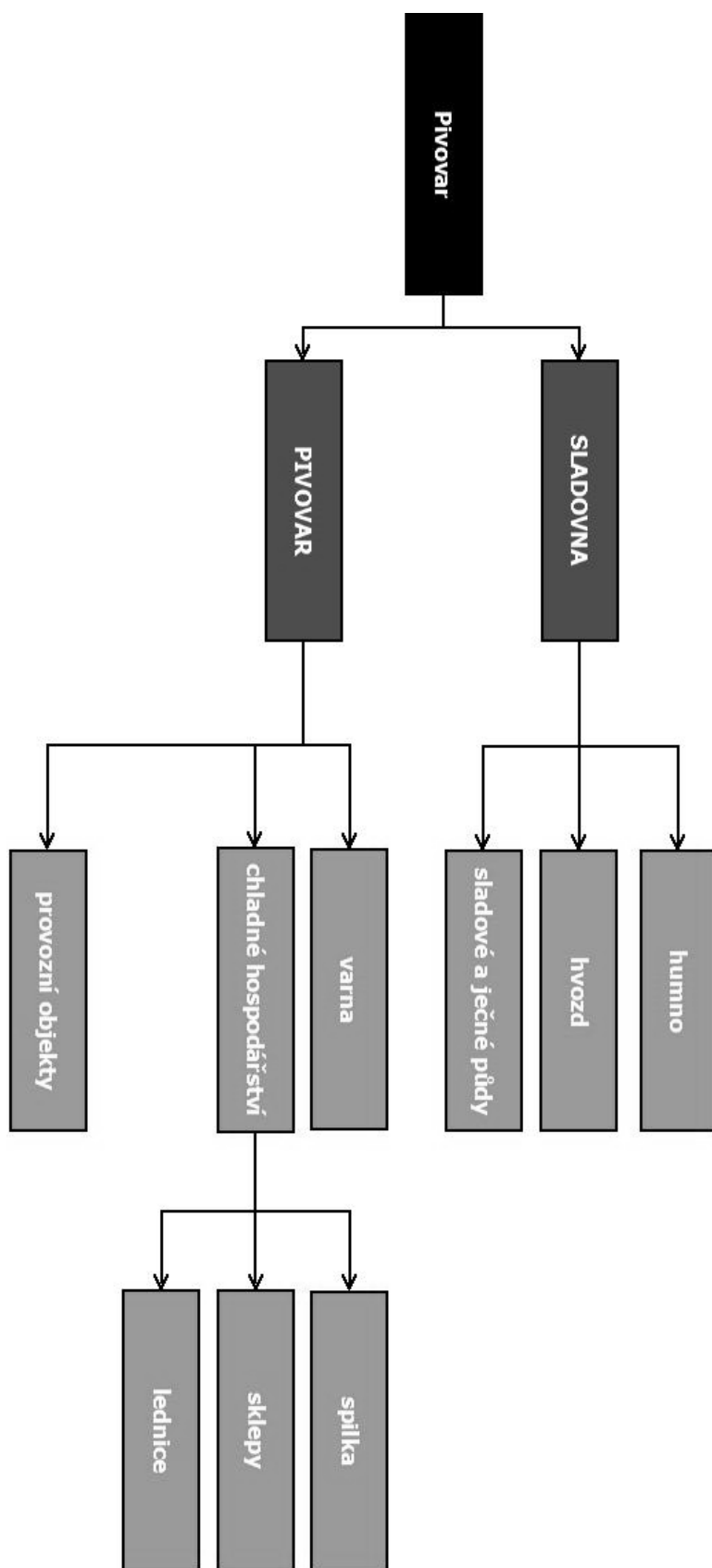
Po převratu během sametové revoluce v roce 1989 přinesly politické změny i převrat v pivovarském průmyslu. V této době existovalo pouze 70 funkčních pivovarů. V průběhu restituce se bez problémů vrátila původním vlastníkům pouze malá část pivovarů. Během této doby většinou nefungující pivovary chátrají a dostávají do velmi špatného stavebně technického stavu. Až na drobné výjimky byly všechny ostatní pivovary zprivatizovány, z nichž ty největší se dostaly do rukou zahraničních investorů. Vedle průmyslových pivovarů se obnovovaly a nově vznikaly také malé a restaurační minipivovary, které se v současné době těší velké oblibě a jejich rychle rostoucí počet je důkazem stále živé pivovarské historie na našem území.

4 Charakteristická typologie pivovaru

Výroba piva se od své historické podoby výrazně neliší a dodnes je v podstatě základní postup neměnný. V průběhu doby se zlepšovala technologie výroby a její efektivnost. Výrobu piva zdokonalovaly technické inovace a postupy. Typologii pivovarů nejsilněji ovlivňoval způsob, jakým byl pivovar poháněn a jak využíval získanou energii. Původní jednoduché objekty řemeslných pivovarů se v průběhu dob měnily do komplexních výrobních areálů parostrojních a elektrifikovaných pivovarů. Nejvýraznější přestavby probíhaly během 19. století, kdy se pivovary měnily do charakteristické podoby s typickými stavebními prvky pivovarů a sladoven.

„Poloha pivovaru budiš k východu obrácena, sklepy k severu; vody, a to vhodné k vaření piva musí býti dostatek. Valečka nesmí scházeti. Půdy náležitých rozměrů a nosnosti založeny buďte nad humny. Varna aby byla opatřena střechou sedlovou, aby horko a páry unikát mohly. Dále musí býti přímo vedle humen hvozd - valach, mezi hvozdem a varnou společná šíje jako místnost pro topivo, za varnou pak spilky a sklepy. Pivovar byl přízemní, jen pod spilkami byl sklep a lednice, napravo český hvozd a humno se dvěma namáčecími štoky, nalevo od topeniště pánev, spilka, vzadu šalanda a komory, v prvním patře byt sládkův, půda na ječmen a nejvýše půda na slad.“¹⁹

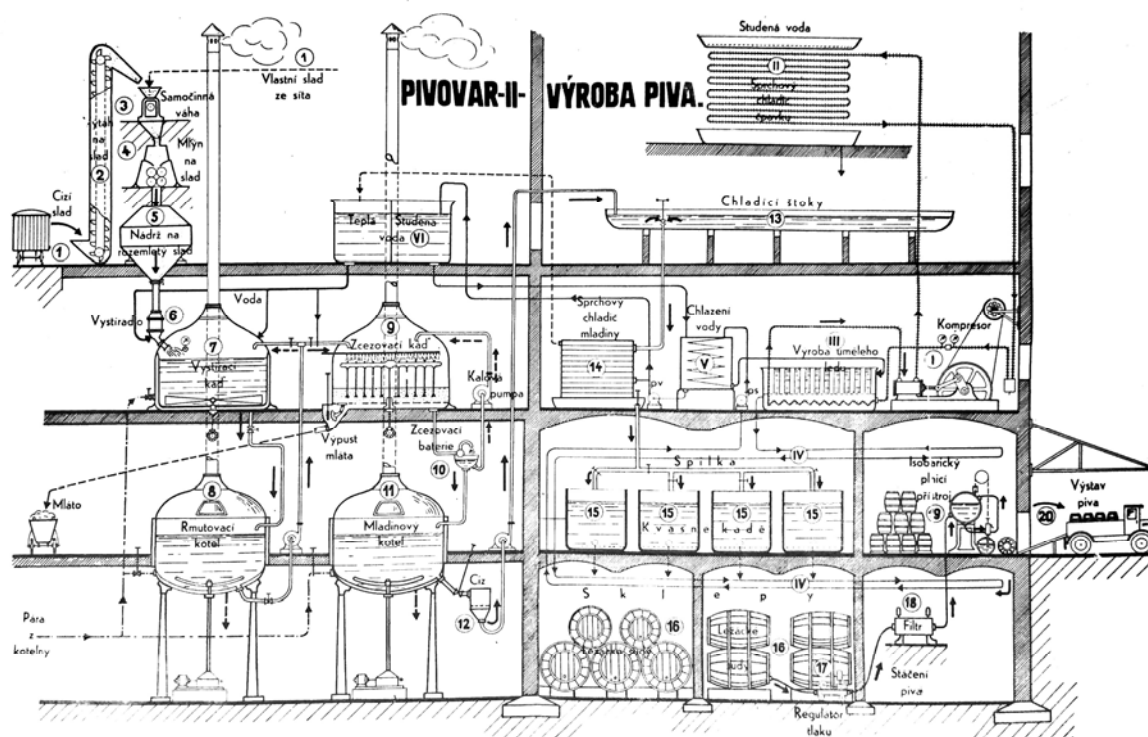
¹⁹ CHODOUNSKÝ, F. *Pivovarství*. Praha: VÚPS, 2005. ISBN 80-86576-15-9.

Obr. 7: Základní schéma hlavních prostor pivovaru ve druhé polovině 19. století²⁰

²⁰ Archiv autora.

Nové technologické postupy si vyžádaly oddělení jednotlivých výrobních prostor. V samostatné budově byla umístěna varna, v níž probíhala hlavní fáze vaření piva. Prostor o velké světlé výšce, ve kterém byly umístěny měděné kotle pro různé fáze vaření piva, byl charakteristický svými vysokými okny s typickým průmyslovým zasklením a střešními parníky s plechovým zakončením. V další budově byly soustředěny konečné fáze výroby piva, tzv. chladné hospodářství. V nejvyšším patře ukončeném většinou charakteristickým hřebenovým větrákem se nacházela chladnice, prostor pro širokou mělkou vanu, tzv. chladičí štok. Pivní mladina odtékala do nižších pater přes sprchový chladičí aparát do spilky, kde byla tekutina zakvašena. K úplnému dokončení výrobního procesu došlo v nejnižších částech pivovaru, a to ve sklepech, kde pivo zrálo ve velkých sudech za nízké teploty. Pro získání dostatečného chladu byl pivovar vybaven lednicemi, kde se uchovával led získaný během zimy obvykle z blízkého rybníka.

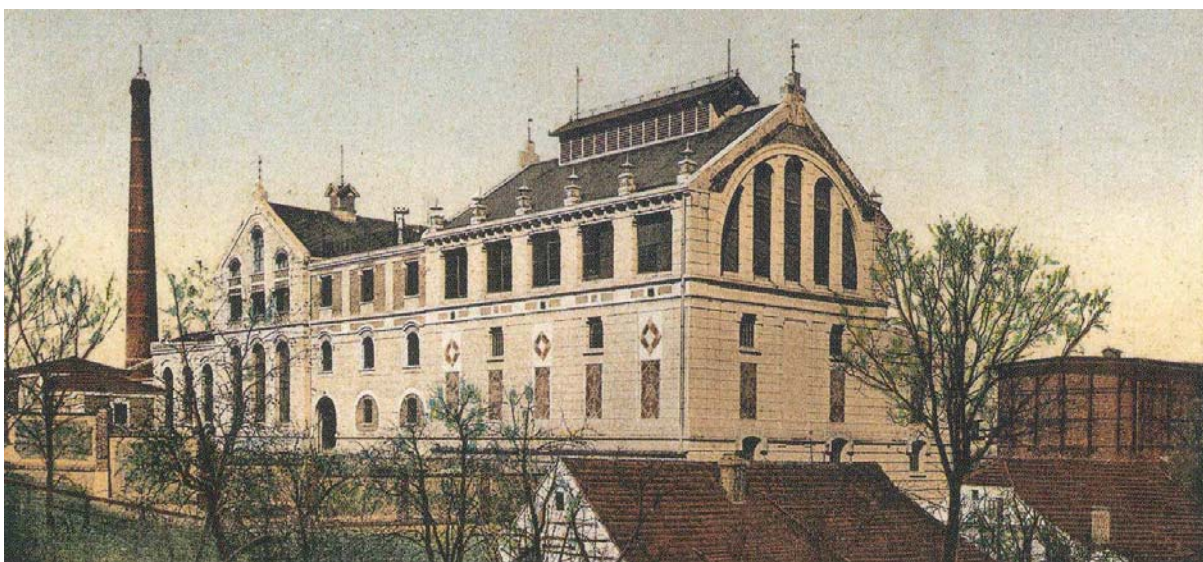
Obr. 8: Klasická výroba piva²¹

Nedílnou součástí sladovny bylo tzv. humno. Nacházelo se v nejnižší položené části, kde je konstantní teplota a vlhkost s minimálním přísunem slunečního světla, což je ideální pro klíčení ječmene nebo pšenice. Tyto prostory bylo nutné dobře větrat, protože během klíčení vznikalo přebytečné teplo. Vlhký a naklíčený ječmen dále pokračoval na sušení do vrchní části sladovny, kde se tzv. hvozdil. Nejzřetelnějším identifikačním prvkem pivovarů průmyslového období je ovšem hvozdový komín s plechovým zakončením, nástavcem zvaným např. „klobouk pana starého“ nebo „bába“, jímž byl ukončen komín stojatého vzdušného hvozd. Tato na tehdejší dobu moderní technologie sušení sladu byla založena na principu horkovzdušné pece obvykle se dvěma lískami umístěnými v patrech nad sebou nad topnou plochou. V průběhu modernizace pivovaru se občas úprava projevila až násilným vložením věžového bloku hvozd do stávající struktury pivovaru.

²¹ LIKOVSKÝ, Z. *Pivovary na Československém území 1900–1948*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. ISBN 80-86576-21-3.

4.1 Vývoj typologie pivovarů

Pro účely této práce představuje pivovar soubor výrobních prostor určených pro výrobu piva, sladovna je soubor výrobních prostor určených pro výrobu sladu. Technologicky se jedná o dvě samostatné části, které se vyvíjely nezávisle na sobě. To znamená, že ve sladovnách se vyráběl pouze slad, ten se převážel do pivovarů, kde se z přichystaných surovin vařilo pivo. Sladovny proto vznikaly nejprve samostatně a až od 16. století se postupně spojovaly s pivovary do jednoho objektu. I přestože došlo ke sloučení v jeden hospodářský objekt, technologický postup ovlivňoval i nadále charakteristiku dílčích objektů a jejich nezaměnitelnou funkci. Pokud navštívíme v současnosti již nefunkční prázdné prostory pivovaru, při znalosti procesu výroby piva jednoznačně poznáme, k jakému účelu daná část objektu sloužila. Celosvětové zdokonalování procesu výroby piva v období průmyslové revoluce přineslo opětovné odtržení sladoven od pivovarů. Období druhé poloviny 19. století můžeme nazvat obdobím renesance samostatných sladoven, které reagují na zvýšenou poptávku po výrobě kvalitního českého sladu.

Obr. 9: Secesní podoba průmyslového pivovaru v Bohušovicích ze začátku 20. století²²

Architektura průmyslových objektů vždy vyjadřuje nejen finanční možnosti, ale zejména vkus a společenské postavení majitelů. Stavební vývoj pivovarů ovlivnila modernizace technologických procesů výroby piva a sladu. Využití technických vynálezů dokreslilo novou tvář stavebních objektů. Tento proces výměny starých budov za nové lze sledovat i na časové ose, a proto můžeme v jednotlivých časových obdobích sledovat vznik konkrétních typů pivovarských objektů na základě různých hledisek, například:

- dle typu výroby: řemeslná, průmyslová;
- dle typu provozu: ruční, strojní, parní a jejich kombinace;
- dle velikosti provozu (vyjadřuje se počtem vystavených hektolitrů za rok): do 15. 000 hl malé, 15–100. 000 hl střední a nad 100. 000 hl velké pivovary;
- dle majitele: měšťanské, panské, církevní, obecní, akciové;
- dle architektonického slohu (skupiny pivovarů renesančních, barokních, atd.);

²² ANGER, M. *Naše pivovary na dobových pohlednicích*. Jilemnice: Gentiana, 2004. ISBN 80-865-2714-X.

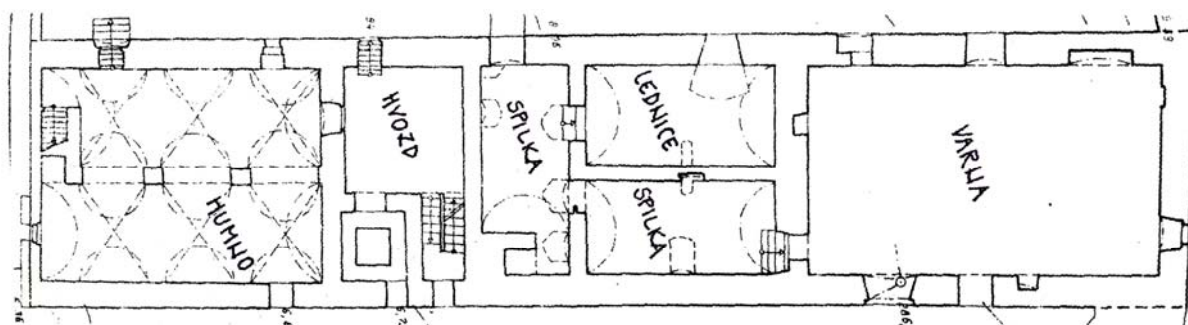
- dle urbanistického významu (v zástavbě, na okraji obcí, mimo zastavěná území);
- dle typu pivovaru vzhledem ke stavebnímu vývoji budovy (z jedné časové etapy, soubor hmot více časových etap);
- dle typu objektu vzhledem k době jeho vzniku.²³

4.1.1 Typologie řemeslného pivovaru

Pivovary tohoto typu by se daly rozdělit do několika skupin:

- městské domy;
- právovárečné domy (nejedná se o samostatný výrobní objekt, ale o městský dům, který měl právo výroby piva a zařízení pro výrobu);
- nákladnické domy (rovněž měly várečné právo, ale pivo se zde pouze čepovalo);
- sladovny;
- klášterní pivovary;
- panské pivovary.

Na počátku 16. století stály ještě původní měšťanské právovárečné domy. Bylo výhodné vlastnit i provozovat pivovar s výčepem. Proto jako samostatná skupina vznikaly radniční pivovary, které byly ve vlastnictví místní samosprávy. Sladovny stály zejména z obavy před požárem na periferii města.

Obr. 10: Půdorysné schéma řemeslného pivovaru v Sázavě ze 17. století²⁴

Po stavební stránce se budova pivovaru vyznačuje jednoduchým půdorysem obdélníkového tvaru se sedlovou střechou připomínající hospodářské stavení. Postupně vznikají složitější a větší stavby, například se čtyřkřídlou dispozicí uzavřeného dvora nebo dvoukřídlou dispozicí na sebe kolmých křídel. Počátek 16. století je ovlivňován renesančním stylem, který proniká nejen do měst, ale i na český venkov. Typická jsou zejména arkádová nádvoří, doplněná o pohodlná schodiště, a to jak ve městech, tak i na venkově. Od druhé poloviny 17. století vznikají další nové stavby ve stylu baroka a pivovary jsou většinou přímo spojeny se sídlem majitelů. Zejména na venkově, kde není nouze o stavební pozemky, vznikají velké nepřehlédnutelné panské pivovary, které odráží bohatství a společenskou úroveň svých majitelů.

²³ Pozn. autora: Data o výrobě piva v místě se nemusí vždy vztahovat k dochované budově pivovaru. Když právovárečníci přestali vařit v domácích pivovarech a domluvili se na výstavbě společného samostatného objektu, byl založen pivovar a rok založení se vztahuje k objektu, nikoliv k historii výroby piva, která je někdy mnohem delší. Také na pivních reklamách pivovarští rádi uvádějí dlouhou tradici výroby a často právě letopočet založení pivovaru jako známku tradice – tento letopočet většinou neodpovídá roku vzniku právě funkčního pivovarského objektu.

²⁴ JIROUŠKOVÁ, Š. *České a moravské pivovary*. Praha, 2007. Disertační práce. Fakulta architektury ČVUT.

Přelom 18. a 19. století je ve znamení zdokonalování technologie vaření piva, a tak je stavební struktura pivovarských objektů ovlivněna výsledky množství technických vynálezů. Na počátku 19. století postupně končí éra řemeslného způsobu vaření piva a do výroby se zavádí nové stroje, nejprve na ruční pohon a později i na parní pohon. Modernizuje se nejdůležitější provoz sladovny – hvozdnění, tzn. že od 40. let 19. století se datují první vzdušné stojaté hvozdy. Řemeslná výroba však ještě úplně nekončí a stále konkuruje postupné modernizaci a zdokonalování technologických zařízení tohoto výrobního odvětví.

Obr. 11: Schéma areálu průmyslového pivovaru v Moravské Ostravě, rok 1923²⁵

4.1.2 Typologie průmyslového pivovaru

Průmyslová revoluce naplno zasáhla do provozu pivovarů v druhé polovině 19. století. Ruční výroba je postupně nahrazena parním provozem a řemeslná výroba již trvale zaniká. Mezníkem mezi řemeslnou a průmyslovou výrobou piva je výstavba měšťanského pivovaru v Moravské Ostravě. Proces modernizace pivovarů nebyl krátký, trval plných 40 let, přibližně od 40. do 80. let 19. století. Tato etapa definitivně končí výstavbou nejmladšího moderního pivovaru v Tupadlech u Kutné Hory v roce 1930. Další pivovar byl postaven v Mostě po dlouhé přetřzce až v roce 1976.

Dále je uveden výčet technologických vynálezů, které jsou výsledkem dlouhodobého výzkumu v oblasti pivovarství, strojírenství i stavitelství a které souhrnně ovlivnily průmyslovou výrobu piva.

²⁵ Město Ostrava. Historické kalendárium. *Ostrava.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/omeste/tiskove-zpravy/historicke-kalendarium-1/archiv-historickeho-kalendaria/historicke-kalendarium-59/c-users-krzyzankovavl-desktp-historicka-c-kalenda-riium-43.-ta1-2den-2012-pivovar-web.jpg>

Technologie:

- chladnější sklepy a spilky, což se stalo dalším z hlavních předmětů modernizace Změna v technologii hvozdní: Místo hvozdů kouřových se staví hvozdy vzdušné, kde kouř neprochází sladem,²⁹ a především se ve druhé polovině 19. století užívají hvozdy stojaté dvojlístkové. K tomu je do provozu uváděna řada moderních technologií umožňujících regulaci teploty a prostup vzduchu.
- Vaření parou: Roku 1815 byl udělen v Anglii patent na vaření piva parou sládkovi Johnu Kilbymu.³⁰ Vaření parou zavedl u nás poprvé F. Wanka roku 1846 ve svém pivovaru „U Primasů“, kotel dovezl z Anglie. K rozšíření parního vaření dochází v poslední čtvrtině 19. století. Vaření parou podmiňovalo postavení parních kotlů a kotelen, ve velkých pivovarech i dvou kotelen – jedné s nízkým tlakem na sytou páru pro vaření, druhé s vysokým tlakem a přehřátou parou pro parní stroje.
- Změna v technologii kvašení: Do roku 1840 – svrchní kvašení, v období 1841–1884 přecházejí pivovary na spodní kvašení – pivo získává lepší chuť a větší trvanlivost.³¹ Tato technologie vyžaduje pivovarů.
- Od 60. let 19. století zavedení strojního pohonu do pivovarské výroby (pohon pump, karbovaček, mlýnků).
- Rourové chlazení štoků, sprchové chladiče, umělé chlazení – přírodní led je nahrazen čpavkem. Od roku 1888 výroba ledových strojů.
- Od druhé poloviny 19. století rozvoj strojírenství v našich zemích, vznikaly firmy, které se zaměřovaly přímo na výrobu sladařských a pivovarských zařízení. Tyto firmy si získaly uznání i ve světě.³²

Architektura:

- V této etapě se ve výstavbě pivovarů nejvíce užívají historizující styly. U modernizovaných pivovarů pozorujeme kombinace několika stavebních stylů.
- Použití litiny ve výstavbě.
- Použití železobetonu ve výstavbě – od počátku 20. století.
- Železniční doprava – od 70. let 19. století budování vleček od pivovarů na nádraží.³³

4.1.3 Pivovarské objekty modernizované po roce 1840

Největší změny, které provázely modernizaci pivovarů, souvisely především s přechodem na parní provoz a v případě sladoven s výměnou a využitím stojatých hvozdů. Tato zásadní změna technologie se promítla především do formy přístaveb. Tam, kde nebyl dostatek místa pro rozšíření provozu, docházelo k ukončení výroby a zániku pivovarů. Ty se potom přemísťovaly na nové pozemky, a to většinou na periferii města. Pro tuto epochu jsou proto typické stavební úpravy, které vedly k rozšíření objektů z důvodu změny technologie a také pro možnost zvýšení produkce. Typickým příkladem pivovarů z tohoto období jsou panské pivovary. Původní budovy zůstaly zachovány a sladovny s přístavbou

²⁹ Pozn. autora: první byl postaven inženýrem Vítkem v Buštěhradu roku 1804.

³⁰ WILKIE, T. *The Repertory of Patent Inventions* [online]. Ann Arbor: G. and T. Wilkie, 1815. Digitalizováno: Michiganská univerzita, 2007 [cit. 2017-12-17]. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=St80AAAAMAAJ&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

³¹ Pozn. autora: do roku 1884 přešlo z 927 pivovarů 925 na spodní typ kvašení.

³² Pozn. autora: výstavba a zařízení hvozdů, sklepů a spilek a vrchních lednic. Např. od roku 1864 firma Noback a Fritz, od roku 1866 firma Novák a Jahn, Ringhoffer, Škodovy závody v Plzni, ČKD.

³³ Pozn. autora: Jedním z prvních byl patrně pivovar Hanušovice založený v roce 1874.

vzdušného stojatého hvozdů se umístily tam, kde to dispozice pozemku umožnila. V některých případech to byla jediná změna, v jiných se zásadně přistavovaly nové budovy pro umístění štoků, spilky a také sklepů.

4.1.4 Pivovarské objekty vystavěné v období 1840–1930

A. Nové pivovary staví měšťanstvo, šlechta a hlavně v této době vznikají pivovary akciových společností, soukromých majitelů často z řad podnikatelů, finančníků i nájemců pivovarů. Některé z těchto pivovarů byly do 30. let 20. století dále rozšiřovány a modernizovány.

Podle letopočtu vzniku se dají rozdělit na:

- pivovary nově založené;
- nově postavené pivovary po zboření staršího nevyhovujícího objektu.

B. Samostatné obchodní sladovny

5 Jak typologie pivovaru ovlivňuje možnosti nového využití?

Obnova pivovarských objektů je přímo podřízena typologii výrobních částí, velmi promyšleně reaguje na technologické změny a prioritou stále zůstává výroba. Architektura, která se věnuje pivovarnictví, je velmi racionální, protože je zaměřena na splnění všech potřeb nutných ke správnému fungování provozu. Stejně jako docházelo k inovacím výroby, tak se po mnoho let vyvíjela i stavební část se všemi přístavbami a přestavbami. Zásadní změny se týkaly modernizací sladoven, přístaveb kotelen a strojoven, a to v podmínkách vymezených danou lokalitou. Nevznikaly proto stejné nebo podobné provozovny dle jednotného vzoru nebo typového projektu, ale naopak se jednalo o unikátní díla dle urbanických možností místa vzniku a velikosti areálu. Je proto těžké najít jednotnou metodiku k univerzálnímu rozdělení pivovarských objektů. Můžeme se pouze opírat o společné znaky, které nacházíme téměř v každém pivovaru a na základě těchto prvků pochopit jeho typologii v širším měřítku.

Obr. 12: Sladové a obilné půdy ve sladovně a pivovaru v Písku, stav z roku 2011³⁴

V každém areálu se nachází základní struktura technologicky samostatných výrobních částí dle konkrétního způsobu výroby sladu a piva. V rámci této struktury můžeme nalézt tři základní výrobní jednotky: sladovnu, teplé hospodářství pivovaru, chladné hospodářství pivovaru. K tomuto základu se přiřadí doplňkové provozy jako dílny, sklady, administrativa, služební byty atd., které potom mohou v rámci svých specifických vlastností předurčit možnosti nového využití.

³⁴ PIVNI.INFO. Skladové půdy nepřístupná část 3. *Pivni.info* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://pivni.info/foto/gallery692/sd2pisek-sladove-pudy-nepristupna-cast-3.jpg>

5.1 Sladovna

5.1.1 Sýpka – sladové a obilné pudy

Sýpka je objekt, jehož hlavní funkcí je skladování obilí a sladu. Z důvodu maximálního možného využití podlahové plochy se jedná o vícepodlažní budovu obdélníkového tvaru s pevným zděným pláštěm a skeletovou vnitřní konstrukcí.

Silné nosné konstrukce jsou ve většině případů dřevěné, čímž se liší od skladových objektů pro jiná průmyslová odvětví (např. strojírenské nebo textilní). Únosnost svislých i vodorovných konstrukcí je nadstandardní, což omezuje rozpon jednotlivých sekcí na hustou modulovou síť. Podpěry jsou v rozmezí 3,5–4,5 m od sebe, což komplikuje vnitřní členění a má následně vliv také např. na požární bezpečnost. V obvodových stěnách, které bývají vyzděné, jsou malé větrací otvory, které však nejsou schopny zajistit dostatek denního světla. V nejvyšším podlaží budovy bývá pod nosnou konstrukcí střechy omezené podkroví.

Obr. 13: Humna pivovaru v Dolních Věstonicích, stav z roku 2014³⁵

5.1.2 Humna

V přízemí a suterénu sladovny bývala umístěna výroba sladovnického humna, což znamená odlišnou funkci i stavební strukturu. Masivní skelet s klenutými stropy a zděnými sloupy byly později nahrazeny železobetonovými konstrukcemi, případně ocelovými nebo litinovými sloupy. V této části zpravidla nebyly okenní otvory ani přístup denního světla. Nové využití sklepního a přízemního prostoru je tím podstatně omezené.

5.1.3 Hvozd

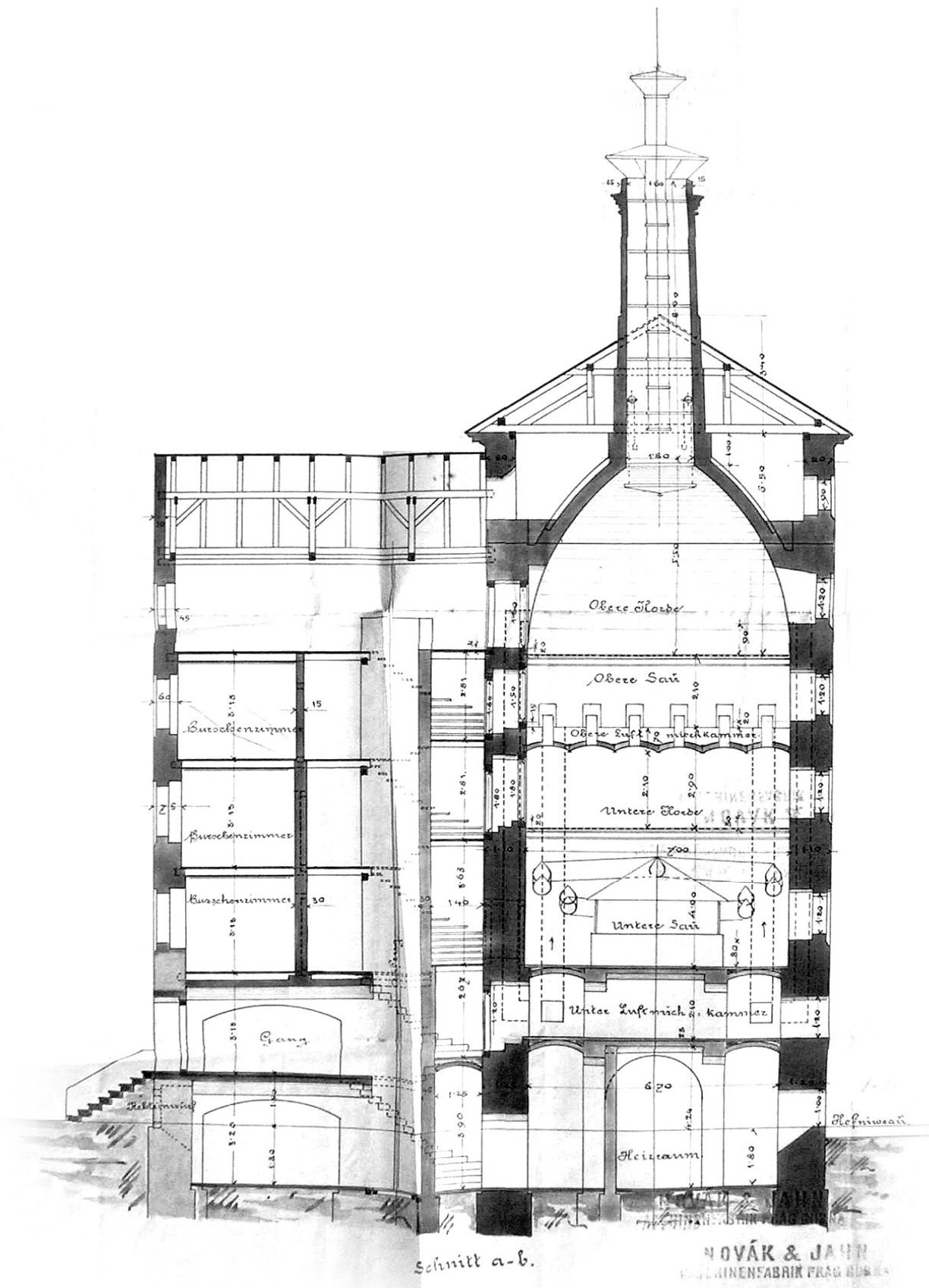
Hvozd je specifický jednoúčelový prostor, který je na první pohled těžce využitelný.³⁶ V podstatě se jedná o hranolovou věž s čtvercovým základem od 3 do 11 metrů, která svou výškou převyšuje budovu sladovny. Hvozd býval součástí sladovny, a proto zde nyní zabírá část místa a omezuje budoucí využitelnost jinak volné sladovny, zároveň ale spojoval také jednotlivá patra a umožňoval vertikální komunikaci.

³⁵ Archiv autora.

³⁶ Pozn. autora: nabízí však díky svému zvláštnímu tvaru výjimečnost a originalitu.

5.1.4 Jiné vestavby

Jiné vestavby (máčírny, prostory pro čištění a úpravu surovin) obvykle dispozici neomezují, stavebně nezasahují do hlavní části a mohou být v případě potřeby snadno odstraněny. Vertikální komunikace je nedostatečná a zastupuje ji jedno poddimenzované schodiště v okrajové poloze. S ohledem na zajištění únikových cest a splnění všech předpisů požární bezpečnosti se jedná o velkou komplikaci při obnově výrobního prostoru.

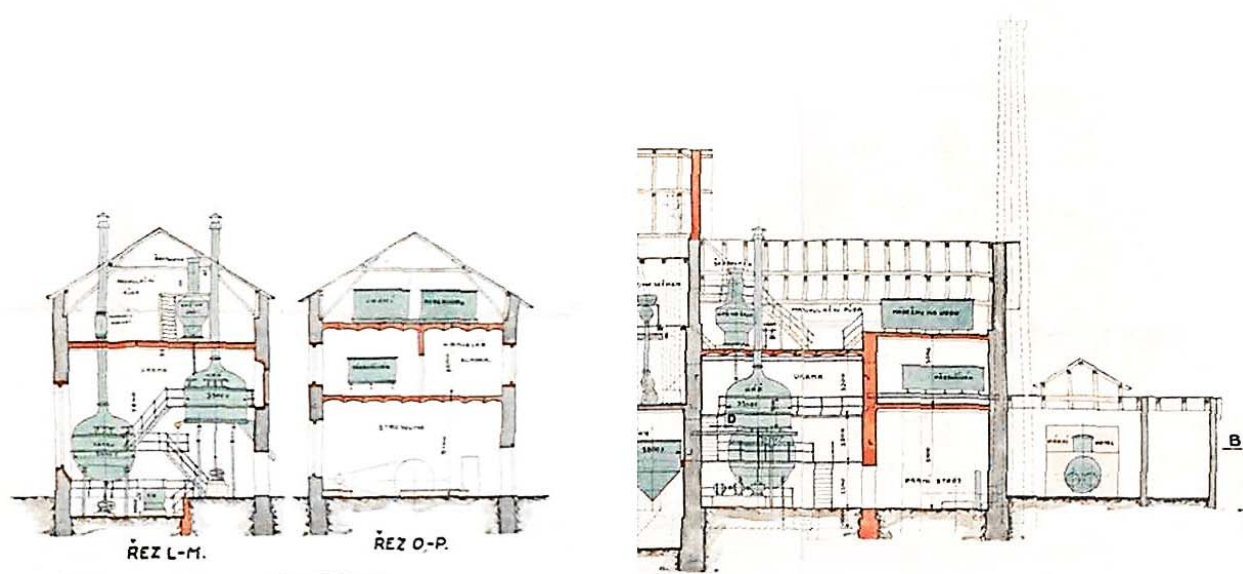
Obr. 14: Příčný řez vertikálním hvozdem pivovaru ve Zlonicích, rok 1892³⁷

5.2 Teplé hospodářství pivovaru

Tato část pivovaru je zastoupena skupinou několika typických jednoúčelových prostorů, které po demontáži technologické náplně zůstávají prázdnými halovými prostory.

5.2.1 Varna

Srdcem každého pivovaru je varna se svými typickými znaky – světlá výška přes více podlaží (nejčastěji přes dvě) a velká skládaná industriální okna. Půdorysný tvar se obvykle blíží čtverci o straně od 6 do cca 12 až 14 m. Konstruktivní systém je sestaven z masivních svislých stěn a středních pilířů, které nesou klenby opřené do ocelových nosníků. Nejčastějším stavebním materiálem je zde zdivo, litina, ocel a železobeton. Nad varnou pod střechou se ukrývají manipulační půdy.

Obr. 15: Plán rekonstrukce varny pivovaru v Petrohradu, rok 1930³⁸

5.2.2 Kotelna, strojovna

Dalšími provozy, které jsou součástí této sekce, jsou kotelny a strojovny. Jedná se o běžné průmyslové stavby. Konstruktivní řešení je podobné jako u varny, prostory však jsou obvykle nižší, bez vnitřních podpor a zastropené přímo konstrukcí krovu.³⁹

Charakter otevřených vnitřních prostorů nečekaně nabízí velké možnosti nového využití. Volná dispozice s minimem omezujících sloupů umožňuje využít prostor jakýmkoliv způsobem, navíc nabízí i dostatek přirozeného denního světla.

5.3 Chladné hospodářství pivovaru

Jedná se o specifickou typologii podřízenou technologii výroby piva. Chladné hospodářství se skládá z chladírny, spilky a ležáckých sklepů s lednicemi, nejčastěji uspořádanými vertikálně nad sebou.

³⁷ VPCD. Příčný řez vertikálním hvozdem pivovaru ve Zlonicích, rok 1892. *Fabriky.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.fabriky.cz/coajak/slad/hvozd_pivovar_zlonice.jpg

³⁸ Archiv Obecního úřadu v Petrohradě.

³⁹ Pozn. autora: například sedlová střecha s táhlovými vazníky, šedová, pultová střecha.

5.3.1 Chladírna (chladný štok)

Tento prostor je postavený v horním patře, případně podkroví, a to z prostého důvodu, aby díky gravitaci umožňoval dopravu výsledného produktu do spodní části budovy. Pro chladírnu je charakteristická halová otevřená konstrukce krovu bez vnitřních podpor a s vnějším zděným nebo hrázděným obvodovým zdivem, později nahrazeným železobetonovým skeletem s výplněmi z dřevěných žaluzií. Konstrukce krovu je nejčastěji řešena jako soustava vazníků⁴⁰ a je doplněna nástřešním hřebenovým větrákem.

Obr. 16: Spilka opavského měšťanského pivovaru, rok 1930⁴¹

5.3.2 Spilka

Prostor spilky představuje uzavřený, nejčastěji sklepní prostor, obvykle zaklenutý nebo zastropený železobetonovou konstrukcí. Prostor je řešen buď jako volný, připravený pro osazení samostatných kvasných kádí, nebo jsou kvasné štoky řešeny stavebně jako železobetonové monolitické kóje. Prostor nemá přirozené osvětlení. Obvodové konstrukce jsou řešeny jako zdvojené s izolační vzduchovou mezerou.

5.4 Ležácké sklepy a lednice

Ležácké sklepy jsou vertikálně umístěny pod objekty chladíren obvykle v sestavách napojených na společnou předsíň. Jednotlivá oddělení jsou řešena jako jednoduché obdélníkové prostory zaklenuté valenou půlkruhovou nebo segmentovou klenbou.

⁴⁰ Pozn. autora: konstrukce příhradových nebo táhlových vazníků.

⁴¹ SLEZSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM. Spilka Opavského měšťanského pivovaru, rok 1930. *Zaopavu.cz* [online]. 2013 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.zaopavu.cz/Prilohy/Image/2013_pivovar_historie/pivovar_7.jpg

Šířka prostoru se pohybuje od cca 5 do 8 m, délka sklepů byla max. 20 m při chlazení přírodním ledem a až 30 m při využívání strojního chlazení. Výška ležáckých sklepů se pohybuje mezi 5 až 8 m.⁴² Na sklepy navazuje prostor lednice, izolované skladiště přírodního ledu. Jsou možné 3 konfigurace sklepů a lednice: lednice za sklepy, mezi dvěma a více sklepy a v úrovni nad sklepy, tzv. americká lednice.

Pokud to terénní konfigurace staveniště umožňovala, byly sklepy budovány kvůli tepelné stálosti jako podzemní zahloubené stavby zaříznuté do svahu. Konstrukce obvodových stěn i kleneb je řešena jako dvojitá s izolační vzduchovou mezerou. Pozdější ležácké sklepy se strojním chlazením jsou budovány jako zcela neadaptabilní kompaktní železobetonová struktura nádrží.

Obr. 17: Ležácké sklepy pivovaru v Kamenici, stav ze začátku roku 2017⁴³

5.5 Adaptabilita a přirozená kompatibilita

Některé prostory pivovaru jsou velmi dobře připraveny pro nové využití, netýká se to však všech částí a také nelze transformovat pivovar na cokoliv. Vždy je nutné respektovat původní koncepci a té podřídít nové záměry.

⁴² Pozn. autora: příkladem jsou sklepy pivovaru v Dolních Věstonicích.

⁴³ PIVOVARÝ.INFO. Ležácké sklepy pivovaru v Kamenici, stav ze začátku roku 2017. *Pivovary.info* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.zpravy.pivovary.info/wp-content/gallery/galerie-kamenickeho-pivovaru-kamenice-nad-lipou/le%C5%BE%C3%A1ck%C3%BD-sklep.JPG>

Ve struktuře pivovarů lze definovat několik základních typů prostorů.

5.5.1 Prostory kontinuální (sladovní pudy, některé varianty humen)

Kontinuální prostory je možné využít univerzálně. Z dispozičního hlediska nabízí největší možnosti nového uplatnění, ale s jistým omezením v porovnání s univerzálními průmyslovými stavbami, jako jsou např. textilní nebo průmyslové sklady.

Jako nejvhodnější jsou tyto objekty vhodné pro pořádání výstav, prezentací, výuky a vůbec jakýchkoliv kulturních i vzdělávacích akcí. Velkou výhodou zde představuje velikost otevřeného prostoru. Lokaci humen v přízemí či suterénu je vhodné využít pro vytvoření gastronomického zázemí či mohou sloužit jako samostatné obchodní prostory.

5.5.2 Prostory halové (varna, kotelna, strojovna, chladný štok)

Přestože se z dispozičního hlediska jedná o prostory označované jako jednoúčelové, zde nabízejí široké možnosti nového využití. Charakter volného prostoru umožňuje realizaci téměř libovolných vestaveb v duchu původního konceptu řešení (vestavba nahrazující původní výrobní technologie). Přirozeně kompatibilní využití je takové, které pracuje také s volným prostorem členěným vloženými prvky tak, aby zůstal zachován celistvý dojem z prostoru. Jedná se zejména o využití pro kulturu a výstavnictví, dobře realizovatelné jsou však i loftové kanceláře a loftové byty s víceúrovňovým řešením.

Specifické technologické prostory jsou sice dispozičně jednoúčelové, ale i přesto nabízí mnoho možností nových realizací. Do volného prostoru lze umístit libovolné vestavby, které bez omezení mohou nahradit původní výrobu. Tyto prostory jsou nižší, než tomu bývá u továrních hal, a proto jejich využití naprosto přirozeně nabízí také možnost pro jakékoliv členění a rozdělení na menší celky. Vhodným uplatněním zde může být vestavba loftového bydlení nebo kancelářského provozu. Výhodou může být i víceúrovňová komunikace, která opět otevírá další možnosti originálního řešení. Nic nebrání tomu ponechat prostor otevřený a využít tak jeho velikost pro pořádání kulturních a společenských akcí, projekcí nebo výstav.

5.5.3 Prostory atypické

- Podzemní a uzavřené (sklepy, spilka).
- Atypické pororce (hvozď, lednice).

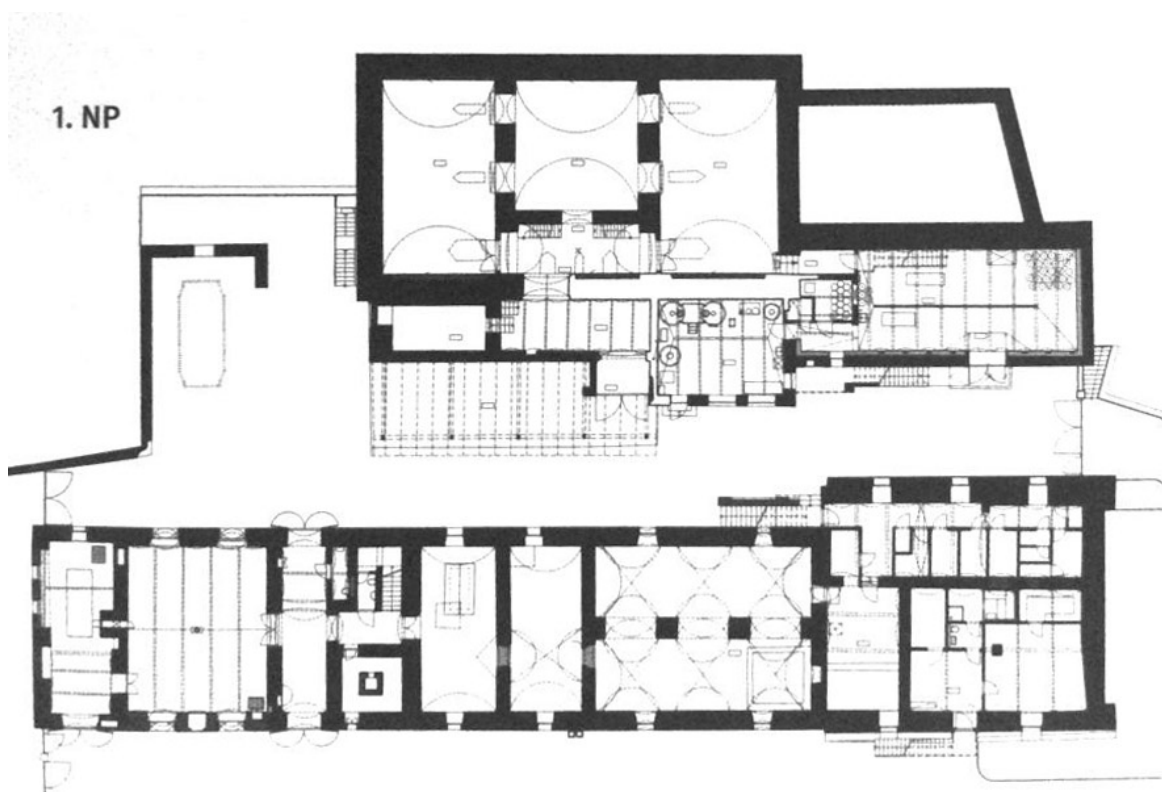
Zde se konečně dostáváme k naprosto specifickým, organizačně a dispozičně uzavřeným samostatným celkům, které se mohou zdát jako neadaptibilní. Jedná se například o podzemní prostory, sklepy, spilky s vestavěnými členěnými kójemi nebo věžovité hvozdy malých pivovarů. Hledání nového využití je tou pravou výzvou pro individuální přístup, protože konvenční řešení zde nepřichází v úvahu. Z důvodu větší adaptability je spíše na škodu provádět zásahy do původních konstrukcí a vybourávat vestavěné objekty a obvodové stěny, zvětšovat vstupní i okenní otvory. Nejhorším a nevratným zásahem, který může být proveden, je odstranění kleneb, jež jsou z historického hlediska mnohdy to nejvzácnější, co je v daném objektu ukryto. Proto je třeba hodně přemýšlet a citlivě hledat konverzi i pro tyto specificky zajímavé objekty. Kromě klasicky prvoplánových přeměn na gastronomické provozy a pro kulturní účely lze s úspěchem realizovat proměnu také pro okrajové zájmové skupiny. V úvahu přichází sportovní využití např. pro horolezectví na atypických výškových stěnách hvozďů. Vestavby hvozďů mohou sloužit jako muzejní demonstrace a připomínka původní funkce.

5.5.4 Prostory ostatní, utilitární

- Přístavby a přístřešky utilitárního charakteru⁴⁴ nemají většinou větší hodnotu, bývají zdevastované a je jednodušší a vhodnější je odstranit, než je složitě zachraňovat. Obecně je na individuálním posouzení jejich ponechání, demolice a případná náhrada novými objemy.
- Prostory s jasně definovanou funkcí netypickou pro provoz pivovaru,⁴⁵ které jsou součástí areálu, plní si své samostatné funkce a záleží na tom, jaký bude jejich další osud, jinými slovy, jak moc zapadají do rámce konverze celku. Postupuje se zde proto podobně, ale s individuálním přístupem k věci.

5.6 Další vlivy omezující adaptabilitu

5.6.1 Velikost původního provozu

Obr. 18: Kompaktní provoz parostrojního pivovaru v Lobčíně, stav z roku 1928⁴⁶

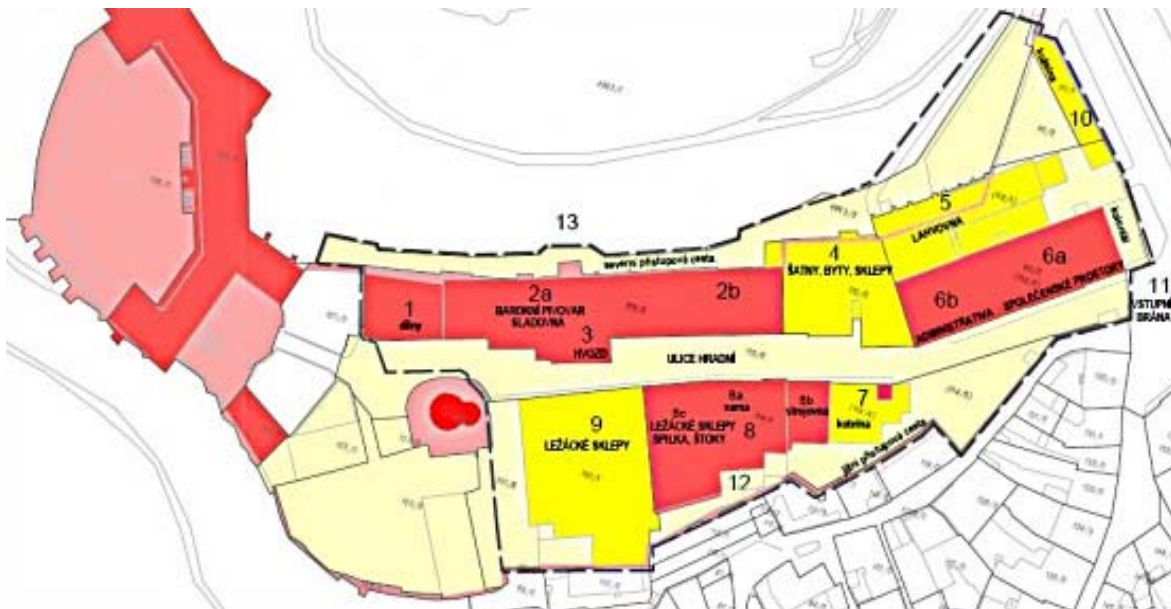
Zásadními faktory, které ovlivňují adaptabilitu jednotlivých částí pivovaru, jsou typologické vlastnosti a velikost – kapacita původního provozu.

⁴⁴ Pozn. autora: sklady, dílny, garáže, stáje.

⁴⁵ Pozn. autora: byty, kanceláře, komunikační prostory, zbytkové prostory.

⁴⁶ FRAGNER, B. a V. VALCHÁŘOVÁ. *Industriální topografie - architektura konverzí: Česká republika 2005-2015 = Industrial topography - the architecture of conversion : Czech Republic 2005-2015*. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2014. ISBN 978-80-01-05592-2.

Kapacita má vliv na urbanistické řešení areálu. U malých provozů byla celá výroba koncentrována do jednoho nebo dvou kompaktních objektů. Pokud chceme zachovat původní strukturu, je nutné využít všechny prostory uceleně a přizpůsobit se dané velikosti. Je obtížné přistavět další technické zázemí a zvětšit komunikační cesty. Kompozice a dispoziční řešení sladoven i humen omezují možnosti nového využití univerzální části. Naopak mnohdy těžce uchopitelné části sklepů a lednic se povede dobře adaptovat, protože další volné prostory nejsou a je nutné je maximálně zakomponovat do celku.

Obr. 19: Rozložitý areál hradního pivovaru ve Znojmě, stav z roku 2011⁴⁷

Velké provozy naopak mají jednotlivé výrobní fáze dislokované v samostatných technologických blocích, umožňujících konverzi po částech a pro více různých využití. Některé těžce uchopitelné části jsou vynechány a nahrazeny novostavbami, pro které je v areálu dostatek místa. Rovněž je možné snadno nalézt propojení starého s novým a kontinuální prostor maximálně využít. Jednodušší je také provádět přeměnu a rozšiřovat architektonické vstupy a urbanisticky zahušťovat původní strukturu. Typické je také odstraňování nefunkčních částí a vyčištění prostoru, který bude obohacen o vzdušnost a přehlednost. Větší části jako např. hvozd lze smysluplně využít a dobře zakomponovat a propojit s novou racionální strukturou. Mohou vznikat krásné projekty, které při dobré volbě citlivě propojí staré s novým a umožní zakomponovat moderní prvky a segmenty do průmyslového dědictví.

5.6.2 Založení původního provozu

Velký vliv na využitelnost má také charakter staveb, závislý na době založení pivovaru. Rozdílný bude přístup ke konverzi původního průmyslového areálu pivovaru a ke konverzi závodu, který prošel složitou a mnohdy i několikanásobnou dílčí přestavbou původního objektu z období řemeslné výroby.

Nově založené průmyslové objekty nabízí racionální dispoziční řešení, mají jasnou diferenciaci jednotlivých typologických bloků a využívají moderní stavební

⁴⁷ RRAJM. Rozložitý areál hradního pivovaru ve Znojmě, stav z roku 2011. *Brownfieldy-jmk.cz* [online]. 2011 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.brownfieldy-jmk.cz/runtime/cache/images/photoBig/userfiles-image-fotky-lokalit-7277-znojmo-pivovar-Pivo varSituaace.jpg>

materiály. Kapacita těchto kontinuálních prostor je velká. Univerzální charakter výrobních provozů⁴⁸ nabízí široké spektrum využití. Naopak další jednoúčelové technologické části⁴⁹ jsou těžce využitelné. Ostatní prostory jsou proto redukovány pouze na jednoúčelovou strukturu technologického zařízení, a nejsou tudíž jiným způsobem využitelné.

Areály nebo jejich části, které procházely přestavbou starších objektů, nejsou typickými představiteli průmyslové architektury, tvoří rozmezí mezi industriálem a lidovou architekturou.

Technické řešení připomínající zemědělské usedlosti a také kombinace stavebních materiálů jsou typické pro dochované objekty z různých časových období od renesance po baroko. Můžeme představit historické sladovny, které byly v průběhu 19. století doplněny o průmyslový hvozď a varnu. Co se týká velikosti, jedná se spíše o kapacitně menší a malé areály, které při přestavbě na průmyslový provoz musely přijímat řadu kompromisních ústupků. Výsledkem je složitá nelogická struktura, která působí komplikovaně a poddimenzovaně. Proporce dílčích budov jsou nejednotné a složité je také komunikační propojení. Nejednotnost stavebních materiálů a také možnost jejich statické únosnosti přináší řadu dílčích technických problémů při přestavbě a využitelnosti stávajícího materiálu. Architektonický, ale i technický přístup je velmi složitý a vyžaduje velké zkušenosti. Mnohdy je přestavba nereálná, protože velký počet zásahů do původní struktury vede k destrukci původního skeletu a nosné konstrukce. Je téměř nemožné takto perforovanou strukturu ještě více zatížit dalšími vstupy a také sanace nosných částí se značně finančně prodražuje. Vhodnější je proto část stavby obětovat a založit znovu. Tímto způsobem může vzniknout řada zajímavých konverzí.

Obr. 20: Konverze bývalého pivovaru na obchodní pasáž Centrum Pivovar Děčín z roku 2012⁵⁰

⁴⁸ Pozn. autora: varna, sýpka, chladárna, kotelna, strojovna.

⁴⁹ Pozn. autora: ležácké tanky, tankové spilky, moderní chladírny, sladová síla a moderní zařízení vertikálních sladoven.

⁵⁰ CENTRUM PIVOVAR. Konverze bývalého pivovaru na obchodní pasáž Centrum Pivovar Děčín z roku 2012. *Stavba web.dumabyt.cz* [online]. 2014 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://stavbaweb.dumabyt.cz/files/files/2014_04/centrum_pivovar3.jpg

6 Pivovar v Buštěhradě jako doklad vývoje pivovarské architektury

Buštěhradský pivovar patří k nejdéle fungujícím na Kladensku, jeho historie sahá až do 14. století. Areál představuje významný a téměř intaktně dochovaný doklad vývoje pivovarnictví na Kladensku, některé jeho části jsou po architektonické i historické stránce unikátní v celorepublikovém měřítku. Pivovar rovněž vytváří působivý, urbanisticky mimořádně cenný středobod dolní části Buštěhradu a určuje atmosféru celé lokality

6.1 Historie

6.1.1 Počátek vzniku pivovaru v Buštěhradě

První zmínka o pivovaru v Buštěhradě sahá až do roku 1548, kdy panství náleželo bratrům Bezručickým. Z roku 1602, kdy buštěhradské statky vlastnil Jan Novohradský z Kolovrat, se dochovala písemná zmínka o lokalizaci pivovaru a potvrzující jeho umístění do míst tak, jak ho známe až do současnosti.

Obr. 23: Pohled z východu na pivovar v Buřtřhradě. Stav z roku 1946⁵¹

Rok 1632 byl pro Buřtřhrad zásadní,⁵² jednak ťlo o zmněnu majetkoprávních vztahů, kdy vlastnické právo připadlo habsburskému rodu, a jednak v důsledku nájездů saských vojsk bylo městečko i s pivovarem vypáleno.

Pivovar byl během krátké doby obnoven a přežil třicetiletou válku a z roku 1668 je známo i jeho technologické vybavení. Skládalo se z varného kotle a velkého kotle (dle všeho scezovací kádě). Na spilce bylo tehdy šestnáct kvasných kádí a ve sklepně množství sudů a rozličných džberů a konví. Nad pivovarem se nacházela půda na chmel, ve sladovně byl kamenný máčecí ťtok. Od roku 1685 se buřtřhradské pivo dováželo i do knížecího paláce v Praze a těřilo se velkému věhlasu. Po smrti Kiliána Ignáce Dietzenhofera v roce 1751 převzal stavbu místního zámku italský architekt Anselmo Martino Lurago (1701–1765), který rovněž provedl barokní přestavbu pivovaru a sladovny.⁵³

6.1.2 Novověk

V roce 1804 prošel pivovar stavební úpravou a byl k němu přistavěn nový jednolískový vzdušný hvozď anglického typu. Na rozdíl od klasického valachu neprocházal horký vzduch přímo prostory hvozdu, tím pádem nedocházelo k přímému kontaktu se sladem. Pravděpodobně se jednalo o první zařízení tohoto typu u nás. Od druhé poloviny 19. století byl pivovar dále modernizován a roku 1873 dosáhl úctyhodných výstav, a to téměř 16 tisíc hektolitrů piva. S rostoucí výrobou bylo potřeba i zvětřit a rozšířit sklepní hospodářství, pro které nakonec bylo zvoleno místo ve stráni nad cestou z Vrapic přes Buřtřhrad do Libochoviček.

⁵¹ FRAGNER, B., P. VORLÍK a J. ZIKMUND, eds. Úskalí nového využití: pivovar v Buřtřhradě : soutěžní projekty studentů architektury. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2011. ISBN 978-80-01- 04923-5.

⁵² JÁKL, P. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 97880727722611.

⁵³ JÁKL, P. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 97880727722611.

Obr. 24: Pohled na pivovar a zámek od západu. 60. léta⁵⁴

V roce 1905 prošla sladovna opět modernizací s přístavbou na dvoulískový hvozd.⁵⁵ Zároveň proběhla i rekonstrukce varny, při níž byl pohon strojních zařízení přestavěn na parní. V průběhu první světové války, která zapříčinila nedostatek nezbytných surovin, později i rekvizici výrobních zařízení a v neposlední řadě nedostatek místních pracovníků vykonávajících vojenskou službu, došlo ke značnému útlumu produkce pivovaru.

Současně se vznikem samostatného Československa se pivovar stal součástí podniku Státní pivovary se sídlem v Benešově. Své nejvyšší produkce dosáhl paradoxně za německé okupace, kdy v roce 1943 bylo uvařeno 38 924 hektolitřů čtyřstupňového „válečného“ piva.⁵⁶ V protektorátních letech byl pivovar velmi důsledně modernizován, vznikla nová spilka se železobetonovými kvasnými káděmi a sklepy byly vybaveny ocelovými tanky.

6.2 Situace po roce 1948

Vysokou výkonnost si buštěhradský pivovar udržel i po skončení druhé světové války. Po roce 1948 byl pivovar začleněn do národního podniku jako Rakovnicko-kladenské pivovary n. p. Ovšem i tak se s buštěhradským pivovarem nadlouho nepočítalo, protože mu byla vyměřena „životnost“ jen do roku 1967. V tomto roce byla dne 10. srpna vykonána poslední várka a v pivovaru byl oficiálně zrušen provoz.

6.3 Typologie pivovaru

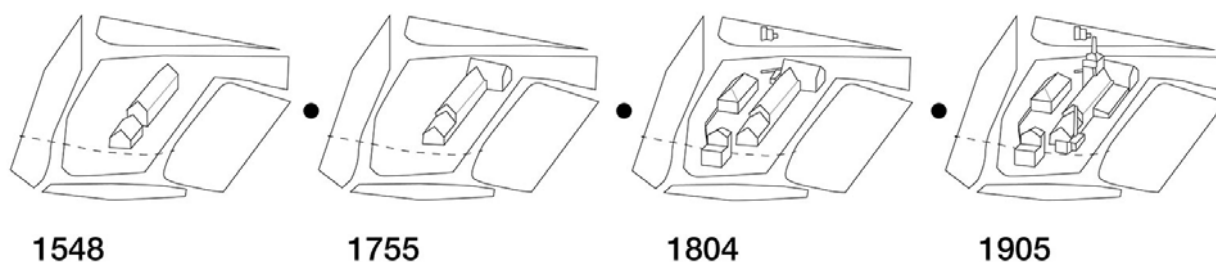
Areál někdejšího pivovaru se nachází mezi hrází rybníka a náměstím v centru města Buštěhrad. Původně jej tvořila jednoduchá obdélníková budova, k níž dříve přiléhal i vodní mlýn, který se později stal součástí pivovaru. V jižní části objektu byla umístěna sladovna, k níž byl při modernizaci a rozšíření pivovaru přistavěn zprvu jednolískový, později dvojlískový hvozd. Na sladovnu navazoval pivovarský provoz středovou částí – štokem a spilkou částečně zakopanými pod terén. Za spilkou byly lednice a na spilku volně

⁵⁴ FRAGNER, B., P. VORLÍK a J. ZIKMUND, eds. Úskalí nového využití: pivovar v Buštěhradě : soutěžní projekty studentů architektury. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2011. ISBN 978-80-01- 04923-5.

⁵⁵ CHODOUNSKÝ, F. *Pivovarství*. Praha: VÚPS, 2005. ISBN 80-86576-15-9.

⁵⁶ JÁKL, P. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 97880727722611.

navazoval objekt varny. Za varnou se nacházely strojovna s kotelnou pro parní zařízení a strojovna chlazení.

Obr. 25: Stavebně-historický vývoj pivovaru, postupná modernizace a přestavby v průběhu jednotlivých stavebních slohů⁵⁷

Pivovarský areál dále doplňovaly další dvě budovy – obytná se stájemi proti pivovaru a administrativní rovněž s bytovými celky mezi pivovarem a sklepy. Za objektem pivovaru byla umístěna ještě bednárna. Do dnešní doby se bohužel už nedochovaly štoky a komín hvozdu.

6.3.1 Objekt A – Sladovna

Nejcennější a nejzachovalejší částí areálu jsou po celé jeho délce dochované barokní jádro s mohutnými klenutými sklepními prostory s různými druhy klenebních konstrukcí, dále sladová humna s dochovanými interiéry v nejstarší části pivovaru a dvě podlaží halových prostor a sladové půdy.

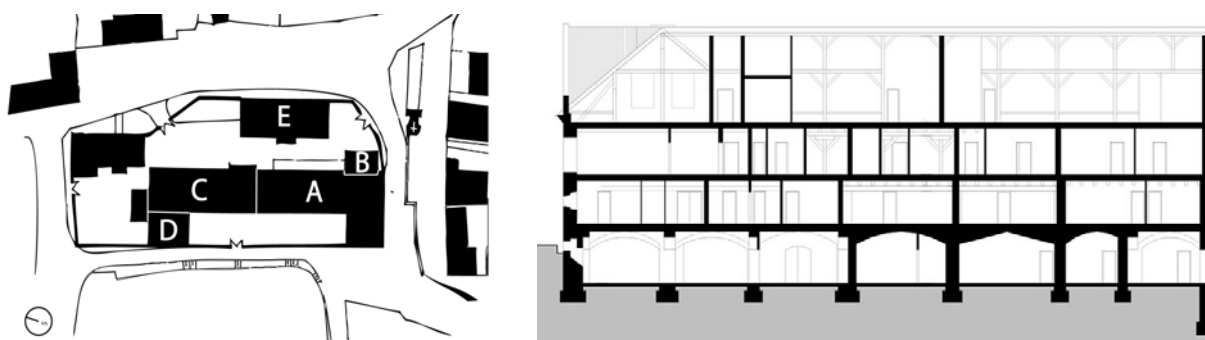
6.3.2 Objekt B – Vertikální dvojlískový hvozď

Nejexponovanější částí stavby pivovaru je tento unikátní historický objekt (první sušárna tohoto typu u nás). Jeho vznik spadá do období přestavby na přelomu 19. a 20. století. Hvozďový komín se bohužel nedochoval.

6.3.3 Objekt C – Varna a chladné hospodářství

Je to výrazně adaptovaná část areálu se značně poškozeným pláštěm budovy a silně přestavěnou dispozicí, ve které jsou lokálně dochované prvky architektury, vnitřních konstrukcí, krovů i s torzy zaniklé technologie.

⁵⁷ Archiv autora.

Obr. 26: Areál pivovaru a podélný řez budovou A⁵⁸

6.3.4 Objekt D a E – Technologický objekt a správní budova

Objekt D pochází z přestavby strojního zařízení na parní technologii. Jedná se o kotelnu, uhelný sklad a vysoký cihlový komín. Objekt se z větší části nedochoval v původním stavu, jediným dokladem a hodnotným prvkem je cihlový komín. Památkově chráněný objekt někdejší správní budovy (E) představuje díky napohled barokní mansardové střeše stavebně-historický unikát. Konstrukce střechy, tvořená pod vnějším mansardovým tvarem celistvou halou s valbovou skružovou konstrukcí, je historicky datovaná do první třetiny 19. století.

Obr. 27: Příčný řez a jižní pohled sladovnou pivovaru, stav z roku 1932⁵⁹

6.4 Budoucnost pivovaru

Od skončení pivovarské výroby byly budovy využívány převážně ke skladování až do roku 1993, kdy je koupila soukromá firma, která v části areálu zřídila dílny a sklady, jeden objekt zrekonstruovala a prodala na byty. Když roku 2007 oznámil majitel záměr pivovar zbourat a místo něj vystavět šestipodlažní bytový dům, vyvolalo to ostrou reakci obce Buštěhrad, místních obyvatel i řady odborníků. Po sérii neúspěšných jednání majitele s městem a památkáři podalo ještě téhož roku občanské sdružení „Buštěhrad sobě“ návrh na prohlášení pivovaru za kulturní památku, který ale Ministerstvo kultury ČR schválilo jen částečně – zapsána byla pouze administrativní budova. Následovala řada dalších jednání, ovšem začátkem roku 2010 byl překvapivě na celý komplex pivovaru vydán

⁵⁸ FRAGNER, B., P. VORLÍK a J. ZIKMUND, eds. Úskalí nového využití: pivovar v Buštěhradě : soutěžní projekty studentů architektury. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2011. ISBN 978-80-01-04923-5.

⁵⁹ ŠESTÁKOVÁ, Eva. Příčný řez a jižní pohled sladovnou pivovaru, stav z roku 1932. *Bydlení-iq.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.bydleni-iq.cz/wp-content/uploads/15_ses_jih.jpg

demoliční výměr.⁶⁰ Nedlouho poté nabídl prof. Václav Girska majiteli objektu, že zadá vypracování studie konverze areálu studentům, čemuž firma vyšla vstříc a dala možnost tomuto objektu otevřít další kapitolu své historie.

Obr. 28: Stav buštěhradského pivovaru z roku 2015⁶¹

⁶⁰ JAVOREČKOVÁ, D. et. al. *Průmyslové dědictví: ve vzduchoprázdnu mezi profesionály a amatéry*. Praha: Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT v Praze ve spolupráci s Kolegiem pro technické památky ČSSI, 2010, s. 155-158. ISBN 978-80-01-04521-3.

⁶¹ Archiv autora.

7 Hodnocení pivovarských objektů

Průmyslové historické stavitelství je součástí kulturního dědictví národa. Týká se všech odvětví výroby, neboť přináší poznatky a informace o historii daného výrobního odvětví. Nedílnou a významnou součástí průmyslového dědictví je i stavební architektura, která vypovídá o době, estetickém cítění i vztahu majitelů k objektům. Bohužel to v dnešní době již stoprocentně neplatí, a protože se přetrhaly vazby a rodinná pouta původních a současných vlastníků, bylo novodobým trendem pouze zhodnocení pozemku jako takového bez snahy o druhotné využití areálu či dílčích budov. Je třeba se více podílet na celkové osvětě a rozvíjet uvědomění nových investorů, aby si vážili nadhodnoty a byli hrdí na původní tradici, kterou s sebou pivovarské stavební dědictví nese.

K posouzení stavebního základu pivovarů byla určena následující hodnoticí kritéria:

Základní:

- urbanistická;
- stavebně-architektonická;
- technologická.

Doplňující:

- širší souvislosti;
- kontext;
- plán lokálního a regionálního rozvoje;
- území plán.

Všeobecné výhody pro nové využití historických výrobních objektů jsou zejména tato:⁶²

- historické konstrukce – trámové konstrukce, cihelné vazby, neomítané kamenné zdivo atd. včetně obnovené kvality získané v procesu stárnutí, již nelze dosáhnout v nových budovách;
- přeměna a rozvoj starých budov nabízí využití rozlehlých prostor a zhodnocení tradičních řemesel a historického umění;
- urbanistické kompozice – začlenění do okolní zástavby je mnohdy doprovázeno vzrostlými stromy, zelení a přírodními konstrukčními prvky s takovou rozmanitostí, jaké může být při návrhu nové budovy dosaženo až po více letech;
- výjimečná atmosféra výrobních objektů.

Na základě archivní dokumentace a poznatků z místního šetření a terénního průzkumu objektů se vyhodnotí míra autenticity a výjimečnosti každého objektu. Tato kritéria se stávají východzími při podrobnějším posouzení objektu k novému využití. Cílem hodnocení je zachování určitého počtu historických pivovarských objektů, které by vzhledem ke svým kvalitám měly zůstat zachovány jako svědectví minulosti pro další generace.⁶³

⁶² CUŘÍNOVÁ, P. et. al. *České a moravské pivovary: stavební dědictví tradičního výrobního odvětví*. Brno: EXPO DATA, 2007. ISBN 978-80-7293-182-8.

⁶³ Pozn. autora: O určité kvalitě architektonického dědictví také vypovídá jejich prohlášení za nemovité kulturní památky. Informaci, které objekty tuto známku kvality získaly, poskytuje přehled památkově chráněných pivovarů z Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek Národního památkového ústavu – ústředního pracoviště.

Z uvedeného materiálu a webové prezentace NPÚ – ÚP vyplývá:⁶⁴

- památková péče sleduje architektonicky hodnotné objekty nebo jen jejich části;
- památková péče nezohledňuje technologická zařízení a konstrukce v interiérech;
- technické a průmyslové dědictví není Národním památkovým ústavem systematicky sledováno;
- jako kulturní památky jsou zapsány nejen kvalitní příklady pivovarských objektů, ale i takové objekty, u nichž není zřejmý důvod památkové ochrany;
- v ústředním seznamu památkové péče byly zjištěny typologické disproporce pivovarů;
- prohlášením objektu za kulturní památku není zajištěno jeho zachování.

7.1 Urbanistická kritéria

Hodnocení objektů z urbanistického hlediska se zaměřuje na umístění pivovarských objektů do krajiny a původní zástavby. Pivovary byly součástí sídelních celků už od středověku. Preferencí pro umístění stavby bylo zajištění zdroje kvalitní vody pro výrobu piva a zdroje technologické vody, hlavně pro dostatek ledu. Proto byla vybírána lokalita v blízkosti přírodních rybníků (např. Cvikov, Hanušovice, Petrohrad, Česká Kamenice), popř. uměle vytvořených (např. Liberec – Vratislavice).⁶⁵ Urbanistické hledisko nebylo nikdy v minulosti primární pro výběr vhodného stanoviště pivovaru.

Umístění průmyslových objektů záviselo na vývoji obce, charakteru prostředí, využití prostoru mezi již realizovanými zástavbami a na dalších okolnostech. Nacházíme je v zástavbě na okrajích i v centrech měst a obcí, méně často v samotných historických jádrech. Jejich umístění je ovlivněno i rázem krajiny, například v podhorských oblastech se města vyvíjí od středu včetně průmyslových objektů na rozdíl od rovinaté krajiny jižních Čech, kde nacházíme kompozici průmyslového objektu v historické zástavbě ojediněle. Pivovarnictví patří mezi průmyslová odvětví, která byla zastoupena téměř v každém městě – jak na okrajích, tak v historických jádrech, a to bez ohledu na velikost osídlení. S ohledem na důležitost tohoto výrobního odvětví bývaly pivovary postaveny i v místech, kde jiný druh výroby není zastoupen.

Právě z určité „neplánovanosti“ vznikala seskupení naprosto různorodých objektů, která se nachází bez ohledu na časové období vzniku vedle sebe a ovlivňují panorama města. Můžeme se proto setkat i s takovými příklady, jako je stavba výrobního objektu přistavěného na středověké původní budovy. **Lokalita pivovaru hraje důležitou roli při rozhodování o jeho novém využití.** Stavby umístěné v atraktivním prostředí disponují větším potenciálem na nové využití než pivovary v odloučených lokalitách. Cílem urbanistického vyhodnocení je posoudit výjimečnost kompozice souboru výrobního objektu vzhledem k okolní zástavbě a také uspořádání jednotlivých výrobních bloků v areálu.

7.2 Stavebně-architektonická kritéria

Soubor pivovarských staveb tvoří jak budovy stavěné čistě účelově bez výtvarného projevu, tak budovy s osobitým architektonickým ztvárněním. U výrobních

⁶⁴ *Národní památkový ústav* [online]. Praha: NPÚ, 2011 [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/en>

⁶⁵ JÁKL, P. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 978-80-72-7722-611.

objektů účel a funkce určují dispozici a tvar stavby, které se formují v jednotlivých vývojových fázích. Výstavba výrobních budov byla ovlivněna konkrétními stavební slohy, dobovou estetikou, společenskými poměry, zájmy a možnostmi majitele. **Pivovarský objekt je bez ohledu na podmínky svého vzniku vždy originálem a takto je k němu nutno přistupovat.** Po kritériích zohledňujících lokalitu výrobního objektu následuje hodnocení, které se zaměřuje na objekt samotný a probíhá ve třech rovinách.

Typologické kritérium se zabývá všeobecným zařazením pivovaru do časového období, zohledňuje vlastnictví a velikost provozu určenou výstavem. Následuje kritérium stavebního stavu, jímž je vyhodnocena stavební struktura objektu a konstrukční prvky a materiály. Architektonické hodnocení se soustřeďuje na umělecký dojem účelové stavby, stavební styl a ztvárnění funkčních prvků výrobního objektu.

Přehled kritérií stavebně-architektonických:

- zařazení do časového období – datum výstavby pivovaru, datování dalších stavebních etap;
- stavební struktura – pivovar řemeslné/průmyslové výroby, více etap, půdorysné a hmotové uspořádání komplexu;
- velikost provozu – dle výstavu;
- typ pivovaru dle majitele objektu;
- konstrukce, konstrukční prvky a detaily;
- objemové uspořádání budovy;
- jinak originální objekt – např. pivovar vybudovaný v objektu původně jiného účelu, např. kaple (Jablonné v Podještědí, Český Dub), zámek (Jince), důlní objekt (Stehelčevy);⁶⁶
- hodnocení projevu dobového stylu, výraz uměleckého ztvárnění (architektonické články a detaily, barevnost atd.);
- autor návrhu (pod návrhy panských pivovarů významných šlechtických rodů bývá podepsaný stavitel jejich stavební kanceláře, např. schwarzenberské pivovary, ale mezi autory pivovarských objektů najdeme i taková jména jako Josef Zítek –Petrohrad, Anselm Luragho – Buštěhrad).⁶⁷

7.3 Technologická kritéria

Technologická kritéria se zaměřují na posouzení výjimečnosti stavebního řešení objektu vzhledem k navržené technologii. Dalším cílem je vyhodnocení samotného technologického a strojního vybavení. Po ukončení provozu pivovaru byla technologická zařízení ve většině případů likvidována a skončila ve sběrných surovinách nebo na skládkách. Proto jsou některé dříve běžně používané stroje a zařízení v dnešní době unikátními exponáty. V případě rekonstrukce objektu je vhodné jejich zakonzervování v původních prostorách. Alternativně mohou být umístěny např. v pivovarském muzeu.

I když čas pořízení a způsob určité technologie lze úspěšně zařadit podle dobových firemních katalogů strojního vybavení, pro posouzení kvality technologických artefaktů je nutná konzultace s pivovarskými odborníky.⁶⁸ Je zajímavé, že technologická zařízení nemusí být zachována pouze v objektech, které jsou architektonicky, urbanisticky či konstrukčně významné.

Na základě vyhodnocení výzkumu dobových pivovarů bylo stanoveno, že skupina několika desítek objektů je významným kulturním dědictvím a měla by zůstat zachována pro další generace. Forma zachování tohoto typu staveb je otázkou kompromisu zájmů

⁶⁶ JÁKL, P. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 978-80-72-7722-611.

⁶⁷ JÁKL, P. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 978-80-72-7722-611.

⁶⁸ Pozn. autora: v ČR se touto problematikou zabývá pracoviště Pivovarské muzeum a archiv v Kostelci nad Černými lesy.

a názorů především majitele, architektů, projektantů, historiků, pracovníků příslušných orgánů státní správy. Jedním z řešení může být zařazení obnovy historických průmyslových staveb do projektů „Udržitelné výstavby a rozvoje sídel“. Tyto projekty jsou v současné době preferované, ale neměl by to být jediný důvod k jejich opětovnému využití a zachování. Jako vzor mohou sloužit objekty rekonstruované k novým účelům, tj. konverze.

7.4 „SWOT“ analýza obnovy pivovarských objektů

- Silné stránky: Záchrana objektu, zvýšení atraktivity stavby i okolí.
- Slabé stránky: Nedostatek přirozeného světla při zachování původních konstrukcí, horší adaptovatelnost na nové funkce z důvodu specifické technologie.
- Příležitosti: Finanční příležitosti, vyšší zaměstnanost, ekonomická konkurenceschopnost, návaznost na okolí, turistické cíle.
- Hrozby: Neúspěch projektu, nenávratnost financí.

7.5 Kritéria HERITY

Jsou zaměřena na to, jaký prospěch přináší návštěvníkovi kulturního dědictví. Poskytnuté informace mu umožní rozhodnout se, zda má místo kulturního dědictví navštívit. Dále pak vybízí majitele a manažery kulturního dědictví zlepšit a dobře řídit ochranu dědictví.

Výsledkem analýzy je zpráva popisující kulturní hodnotu památky zpracovanou ve formě tzv. „terčíku“, který zobrazuje hodnotu od 1 do 5 pro každou část ze základních čtyř kritérií. Tato kritéria poskytují návštěvníkům přehledné hodnocení, které je součástí webové prezentace památky i tištěného průvodce.

Obr. 29: Certifikát Herity památky Museo della Mura v Římě⁶⁹

Udělený HERITY certifikát referuje o čtyřech kritériích, která mohou být shrnuta takto:

- Rilevanza – „Důležitost místa pro návštěvu“.
- Conservazione – „Dobrého technického a architektonického stavu. Možnosti další ochrany a údržby“.
- Comunicazione – „Vnímání hodnoty“.
- Servizi – „Kvality služeb a informací“.

⁶⁹ HERITY. Certifikát Herity památky Museo della Mura v Římě. *Museodellemuraroma.it* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.museodellemuraroma.it/sites/default/files/storage/images/musei/museo_delle_mura/dicono_di_noi/certificazione_herity/358290-4-ita-IT/certificazione_herity.jpg

8 Možnosti přístupu k obnově historických pivovarů

Významným výchozím kritériem pro nové využití je kromě technického stavu i lokalita, kde se pivovar nachází. Právě pivovarnictví patří mezi průmyslová odvětví, která vznikala téměř v každém větším městě nebo kraji. Pivovary můžeme najít jak v historických centrech měst, tak i na okrajích sídelních útvarů, a dokonce i v těch nejmenších obcích. Navíc vzhledem k historické důležitosti výroby piva můžeme pivovary objevit i v městských částech, v nichž není zastoupen žádný jiný průmysl, a celý objekt se tak nachází ve velmi unikátní urbanistické pozici.

Právě díky takovéto situaci je objekt velmi cenný a v okolí může vzbudit zájem o další investice. Mohou být vytvořeny podmínky pro znovu začlenění a lokalita se stane velmi vyhledávanou i z hlediska turistického ruchu, což může podpořit i celý region. Tak tomu bylo například u galerie TATE v Londýně nebo jiných rozsáhlých konverzí v Praze-Holešovicích.

Při práci s rekonstruovanou budovou by se vždy měly stanovit jasné podmínky a přístup k jejímu znovuoživení. Velmi čistě a jasně definoval takovéto principy ateliér architektka Josefa Pleskota⁷⁰ při rekonstrukci bývalého zámeckého pivovaru v Litomyšli:

- Nezničit intaktnost působení památkového objektu. K tomu využít všechny dochované konstrukce i jejich zbytky.
- Novými architektonickými prvky nenásilně deklarovat novou funkci a nové využití objektu.
- Zabránit homogenizaci historických odkazů a nových zásahů - udržet správnou proporci mezi starým a novým.
- Na úkor architektonicko-výtvarných a památkářských předsudků neoslabovat možnosti nového smysluplného funkčního využívání.
- Kvalitativní proměnou objektu posílit a ovlivnit i kvalitu přiléhajícího městského prostředí.

Z obecných principů při konverzi budov pivovarů v ČR můžeme ještě uvést:

- Odstranění necitlivých přístaveb za spolupráce s památkovou péčí na obnově areálu.
- Zachování celé památky nebo její části jako charakteristické dominanty města a významné součásti jeho průmyslového vývoje.
- Zpřístupnění části budovy pro obyvatele města nebo jeho návštěvníky, hledání nových funkcí již nevyužívaných objektů zejména v oblasti kultury a trávení volného času.

8.1 Industriální dědictví a regionální identita

Průmyslové dědictví je vždy zásadně zvažováno v souvislosti s otázkami identity. Klíčovou otázkou je zde to, zda místní identita byla industrializací oslabena, či posílena a zda ji konverze průmyslového dědictví může v současnosti nějak významně posílit. Dalším významným tématem, které se ke konverzi industriálního dědictví pro účely turistického ruchu a rozvoje regionů pojí, je jeho vnímání běžnou populací a místními obyvateli. Část z nich si spojuje průmysl s těžkou, špinavou a námezdni prací, dále se zničením krajiny a vznikem městských slumů. Útlum nebo zánik místního průmyslu je dále spojován s jinými závažnými tématy jako nezaměstnaností, úpadkem lokality a ekonomickou depresí. Na druhé straně však může reflektovat i místní proměnu

⁷⁰ LOPATOVÁ, K. Rekonstrukce zámeckého pivovaru v Litomyšli. *Archiweb.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=2061>

společnosti, jejích ekonomických a životních podmínek a technologického vývoje. Tato jemně nostalgicky podbarvená tradice se může stát základem nové, nevídané dynamické prosperity lokality pro 21. století.⁷¹

8.1.1 Negativní důsledky nevyužívaných pivovarských provozů pro region

Existence nevyužívaných ploch a zdevastovaných objektů v intravilánu sídla snižuje jeho atraktivitu, hodnotu pozemku i objektu pro potenciální investory, podnikatele i občany. V oblasti se kumulují sociální, ekonomické i environmentální problémy.

Důvody revitalizace pivovarských brownfields:

- efektivní využívání ploch v intravilánu sídla s omezením jeho extenzivního růstu;
- minimalizace záboru půdy v extravilánu sídla;
- snížení nákladů vázaných na prostorový růst obce;
- sanace ekologických zátěží a zlepšení stavu složek životního prostředí;
- zvětšení rozlohy veřejné zeleně a kultivace veřejných prostorů;
- zhodnocení pozemku i objektu v okolí revitalizovaných brownfields;
- rozvoj podnikatelského sektoru a s ním spojený růst daňových výnosů obce;
- zlepšení estetického vzhledu obce a s tím související zvýšení kvality života občanů.

8.1.2 Výhody revitalizace pivovarských brownfields

Pro obec:

Pro obec je hlavním přínosem zlepšení stavu životního prostředí, vytvoření nových pracovních příležitostí, rozvoj podnikatelských aktivit, zvýšení celkové atraktivity sídla. V případě revitalizace historicky cenných objektů jde o záchranu kulturního dědictví.

Pro investora:

Investor může využít existující objekty, dopravní a technickou infrastrukturu, napojení na regionální i celostátní systém hromadné dopravy nákladu, kvalitní napojení na fungující systém MHD, kontakt se subdodavateli a službami, dostatečné množství pracovních sil v bezprostředním okolí.

Pro občana:

Občané využijí možnost práce v krátké docházkové vzdálenosti eventuálně v dosahu MHD. Dojde ke zkulturnění, zvýšení bezpečnosti a atraktivity části sídla, což bude impulsem k rozvoji dalších aktivit (obchodních, kulturních, služeb atp.).

8.2 Nová využití industriálního dědictví

Originální využití starých průmyslových objektů může zásadním způsobem přispět ke zvýšení přidané hodnoty původně zanedbaného území, protože potenciální hodnota uvolněných území je vysoká. S étosem moderní evropské společnosti se pojí alternativní formy využití těchto lokalit ke kulturním účelům, zejména v oblasti současného divadla, hudby a výtvarného umění, pro muzea průmyslu a dále pro účely vzdělávání, rekreace a sportu.

⁷¹ Pozn. autora: příkladem může být velkorysá rekonverze býv. průmyslových oblastí severního Porýní-Vestfálska a Porúří.

8.2.1 Industriální památky jako kulturní centra

Experimentální a multimediální scény oslovují zejména mladou generaci, a to jak tvůrce, tak diváky. Kupříkladu Fabrik-theatre Avignon⁷² je divadlo založené v devadesátých letech 20. stol. v bývalé tovární hale na opravy automobilů. Tato elektronická divadelní „továrna“ nabízí experimentální prezentace v oblasti multimédií, internetu, syntézy obrazů, projekce videa a živé elektronické hudby. V německé Postupimi vzniklo v tovární strojírenské hale taneční divadlo Fabrik Potsdam,⁷³ které patří mezi uznávaná divadla moderního tance a sídlí zde mezinárodní taneční společnost, která pořádá Mezinárodní postupimské dny za účasti předních světových choreografů a tanečních skupin. Rote Fabrik Curych,⁷⁴ která sídlí v architektonicky ceněné průmyslové budově bývalé tkalcovny hedvábí, nyní slouží jako Centrum pro volný čas, kulturu a vzdělávací aktivity. Na území České republiky podobným kulturním a komunikačním centrem disponuje La fabrika v Praze Holešovicích⁷⁵ v budově bývalé zámečnické dílny a slévárny Františka Richtera nebo multifunkční hala Gong v bývalém plynojemu vítkovických železáren.

Obr. 30: Kulturní prostor La Fabrika v pražských Holešovicích⁷⁶

⁷² *La Fabrik Théâtre: Fabrik théâtre Avignon* [online]. 2018 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://fabriktheatre.fr/>

⁷³ *Fabrik potsdam: Fabrikpotsdam* [online]. 2018 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.fabrikpotsdam.de/>

⁷⁴ *Rotefabrik: Rote Fabrik* [online]. 2018 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://rotfabrik.ch/en/home/>

⁷⁵ *La Fabrika: La Fabrika* [online]. 2015 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.lafabrika.cz/>

⁷⁶ LA FABRIKA. Kulturní prostor La Fabrika v pražských Holešovicích. *Lightneq.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.lightneq.cz/wp-content/uploads/LaFabrika-foto.png>

8.2.2 Industriální památky jako muzea průmyslu

Konverze původního objektu pro účely muzea je jednou z nejrozšířenějších nových funkcí. K městům, která prožívala rozmach v době průmyslové revoluce, patří Barcelona. Cílem projektu mNACTEC⁷⁷ je snaha vytvořit v okolí Barcelony industriální stezku – síť muzeí vědy, techniky a průmyslu, která by návštěvníkům osvětlovala vývoj průmyslových odvětví v jejich přirozeném prostředí a prostorách bývalých průmyslových objektů a areálů. Důraz je kladen i na specifika historie regionu a tradiční místní výroby. V současnosti je možno navštívit již 14 muzeí, pro 6 dalších vytipovaných lokalit je revitalizace plánována. Dalším příkladem podobného typu na našem území může být velmi zdařilá konverze bývalého skladu a balírny chmele Pfister & Wustl v Žatci na muzeum, tzv. Chrám chmele a piva.

Obr. 31: Chrám chmele a piva v Žatci, konverze z roku 2011⁷⁸

8.3 Industriální dědictví, jeho architektonická interpretace a památková ochrana

Současné pojetí architektonické konverze průmyslového dědictví zdůrazňuje přístup využitelnosti budov se zohledněním jejich kulturní hodnoty. Od 80. let 20. století se objevuje i vzrůstající estetické ocenění průmyslových budov a jejich osobitého půvabu. Zvláště technická architektura se těší z proměny standardů architektonické krásy. V každém případě jsou tyto budovy chápány v souvislosti s kulturními hodnotami průmyslového dědictví a jako nedílná součást genia loci místa. Nové využití industriálního dědictví prochází nyní např. ve Velké Británii standardním přístupem územního plánování, který s přihlédnutím k historické hodnotě objektu nebo lokality hledá jejich vhodné využití. Nový design a efektivní využití industriálního dědictví, které by citlivě respektovalo jeho historickou hodnotu, předpokládají jistou dosaženou úroveň společenského konsensu o povaze a významu tohoto dědictví. Respektování odborných

⁷⁷ MNACTEC: Museu De La Ciencia I De La Tecnica De Catalunya [online]. 2018 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://mnactec.cat/en/>

⁷⁸ CHMELARSKÉ MUZEUM. Chrám chmele a piva v Žatci, konverze z roku 2011. *Chmelarskemuzeum.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.chmelarskemuzeum.cz/foto/tit_1436353634.png

autorit zatím v České republice plošně schází. Konverze historických hospodářských, technických a průmyslových budov je prestižní zakázkou pro evropské architekty, jak dokazují četné příklady ze zahraničí. Pro konverzi jakékoliv části industriálního dědictví je třeba sladit oprávněné nároky památkové péče se soudobým architektonickým a estetickým diskurzem.

8.4 Průmyslové dědictví a industriální turismus

Industriální turismus je specificky novým fenoménem, který se objevuje v souvislosti s využitím průmyslového dědictví pro účely turistického ruchu. Jedná se jak o využití průmyslového dědictví konvertovaného k nejrůznějším účelům – industriální památkový turismus, tak o (bezpečné a s primárním účelem sladění) turistické zpřístupnění existujících výrobních provozů, které je v západní Evropě čím dál oblíbenější pod označením industriální/firemní turistika. Primárním účelem industriálního památkového turismu je nabídnout návštěvníkům pohled na region z hlediska jeho průmyslového vývoje. Mnohé industriální památky jsou díly špičkové průmyslové architektury známých architektů, jejichž historická, architektonická, umělecká, estetická a technická hodnota je nesporná.

Fenomén industriálního turismu se nerozlučně pojí se zážitkovou turistikou. Industriální turismus se řadí do kategorie kulturního turismu, jehož cílem je poskytovat zábavu i vzdělání prostřednictvím autentické zkušenosti s historií a kulturními tradicemi. Principem kulturního turismu je to, že obyčejné se stává neobyčejným. Tím má současnému turistovi mnoho co nabídnout, protože kulturní dědictví není pouhou historií, ale prezentuje dějiny způsobem, který je ušit na míru současným potřebám a preferencím veřejnosti. Vyhovuje moderní vášni pro individuální zážitek a nabízí nalezení nového potěšení z objevení génia loci míst a jejich identity. Investice do infrastruktury pro kulturní turismus předpokládají na rozdíl od tradičního turismu rozvoj jiného typu zázemí pro návštěvníky. Je zde zvýšená potřeba stylového řešení, a to jak v ubytovacích, tak ve stravovacích zařízeních. Objevuje se také mnohem zásadnější požadavek, aby tato zařízení nebyla v rozporu s citlivým přístupem k památkám a historickému dědictví.

8.4.1 Firemní turistika

Další velice prosperující odnoží v rámci industriálního turismu se stala rovněž firemní turistika v činných provozech. Pionýrem se v této oblasti stala firma Peugeot, která otevřela dveře návštěvníkům již v roce 1930, následovaná byla pivovarem Kronenbourg ve Štrasburku. Skutečný trh pro firemní turistiku se rozvinul až v uplynulém desetiletí, kdy nejdynamičtější firmy začaly chápat tuto oblast jako součást firemní komunikace s veřejností. Tyto návštěvy, zpravidla bezplatné, přitahují dle výzkumů všechny vrstvy populace a všechny generace – studenty stejně jako důchodce, turisty, rodiny s dětmi a zejména příbuzné a přátele zaměstnanců. Pro firmy představují nezanedbatelný přínos v získávání nových zákazníků a udržení loajality stávajících, podporu značky a nezanedbatelný příjem z firemních obchodů. Velkým příkladem může být návštěvnické centrum pivovaru Heineken v Amsterdamu, které bylo konvertováno z původního starého pivovaru a může se pyšnit půl miliónem návštěvníků za rok.

8.4.2 Evropská stezka industriálního dědictví – ERIH

Pro mnoho oblastí severní a západní Evropy jsou období v průběhu uplynulých dvou století svázána s přítomností průmyslu. Průmyslové stavby jsou svědectvím

ekonomického a sociálního rozvoje oblastí, stejně jako vyjádřením regionální identity. **Jejich záchrana a konverze pro současné účely napomáhá tomu, aby si evropská společnost byla vědoma důležitého aspektu své minulosti, mimoto mají potenciál pro nový ekonomický a regionální rozvoj lokalit.**

Nejdůležitějším nástrojem jejich regenerace napříč Evropou je ERIH - European Route of Industrial Heritage⁷⁹ (Evropská stezka industriálního dědictví). Je považována za hlavní příspěvek k trvalému rozvoji evropské kultury, společnosti a prostředí v oblasti průmyslového dědictví. Představuje a organizačně i nabízí marketing společné historie, je stimulatorem ekonomického růstu regionů a zdrojem nové hrdosti obyvatel.

Obr. 32: Mapa kotevních bodů stezky ERIH, aktualizace z roku 2017⁸⁰

ERIH je sofistikovaným evropským projektem, který vznikl již na základě vysoce rozvinuté mezinárodní spolupráce zemí G7. Jedná se o promyšlenou a funkční strukturu tvořenou několika úrovněmi, z nichž nejvyšší příčku představují tzv. národní kotviště (anchor points) - klíčové průmyslové památky, které jsou nejtypičtějším reprezentanty celého spektra průmyslové minulosti jednotlivých zúčastněných zemí a daných lokalit. Dalšími úrovněmi jsou regionální sítě, tematické a regionální stezky. V České republice má statut kotviště právě Plzeňský Prazdroj, který je významnou destinací industriální a firemní turistiky. Z 850 industriálních památek na listině ERIH v 32 evropských zemích má statut kotviště (Anchor Point) 72 památek, které vytvářejí hlavní evropskou stezku. Mezi nimi je možno nalézt pivovary Heineken v Holandsku, Zywiec v Polsku a Plzeňský Prazdroj, který je jediným kotvištěm stezky v České republice. Z celkového počtu evidovaných objektů je 225 pivovarů, což je téměř jedna čtvrtina.

⁷⁹ ERIH: *European Route of Industrial Heritage* [online]. EU: Erih, 1999 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.erih.net/>

⁸⁰ ERIH: *European Route of Industrial Heritage* [online]. EU: Erih, 1999 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.erih.net/>

8.5 Kultura jako způsob obnovy průmyslového dědictví

Právě kultura jako zdroj kreativity může být vitálním zdrojem regenerace průmyslového dědictví. Opuštěné anebo spíše „čekající“ prostory mohou nabídnout umění a kultuře otevřený prostor (inkubátor) pro vyjádření. Regenerace opuštěných objektů tak může být jistou prostorovou manifestací umění a kultury daného místa. Přetváří se „jizvy“ industrializace na pulzující prostory, místa kombinující minulost a budoucnost. Silnou stránku brownfields, zejména těch průmyslových, je, že svou fyzickou povahou mohou být cenným zdrojem kreativity, ostatně Jane Jacobs to přesně vystihla slovy:

„Budovat kreativní město je iluze, ale kreativita může určitě profitovat z budov.“⁸¹

Jinými slovy industriální budovy nejsou jen „problém“, ale také prostory s nepochybným, byť často skrytým geografickým kapitálem.

Základní desatero úspěšné obnovy průmyslového dědictví:⁸²

- Zapojení všech dotčených aktérů do plánovacího procesu.
- Funkční napojení regenerované oblasti na ostatní části města.
- Upřednostňování dílčích kroků a menších projektů před násilnými velkými projekty.
- Vícezdrojový systém financování.
- Neuzavírání prostorů ani v době přestavby.
- Multifunkční využití prostorů (nezaměřovat se pouze na jedno odvětví).
- Udržitelný systém řízení a financování.
- Marketing a PR projektu.
- Networking.
- Neustálý proces učení se, sledování trendů.

8.6 Aktéři záchrany průmyslového dědictví

Základním pilířem úspěšné obnovy průmyslového dědictví je spolupráce a zapojení všech dotčených aktérů. Můžeme je rozdělit do pěti skupin:

- Specialisté na průmyslové dědictví a obnovu – Patří sem zejména osoby a organizace, které se zkoumáním a ochranou průmyslového dědictví zabývají profesně. Vedle pracovníků národních památkových ústavů je to i odborná veřejnost na univerzitních pracovištích, průmysloví archeologové a pracovníci muzejních institucí. Tito aktéři-odborníci se zabývají sběrem dat, jejich metodickým zpracováním a hodnocením, jehož výsledky pak slouží k lepšímu poznání a následné záchraně průmyslového dědictví.
- Zainteresovaná veřejnost – Druhou skupinou je zainteresovaná veřejnost, která se s pomocí nadací a činnosti v neziskových organizacích právě na základě informací aktérů záchrany z odborné sféry snaží často o aktivity směřující k zachování objektů a areálů průmyslového dědictví či k jeho novému využití. V evropských státech našeho „kulturního“ okruhu tvoří hlavní sílu v prosazování záchrany průmyslového dědictví, neboť veřejný zájem je brán mnohem vážněji než apely odborníků. Protistranu aktivistům tvoří politici, státní a lokální správa a majitelé průmyslových objektů.

⁸¹ AZquotes. AZ Quotes: Jane Jacobs Quotes. *Azquotes.com* [online]. 2008 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: http://www.azquotes.com/author/7295-Jane_Jacobs

⁸² MARKOVÁ, B., O. SLACH a M. HEČKOVÁ. *Továrny na sny: základní desatero úspěchu při zavádění horizontálních projektů a kreativních inkubátorů a příklady dobré praxe rekonverze industriálního dědictví*. Plzeň: Plzeň 2015, 2013. ISBN 978-80-905671-3-9.

- Velmi důležitými aktéry, kteří oscilují mezi těmito skupinami, jsou vysoké školy. Odborné znalosti představují jejich studenti pomocí svých školních projektů a výstupů ze specializovaných workshopů ve formě, která je veřejností snáze srozumitelná a přístupná než informace poskytované odborníky a institucemi zabývajícími se touto problematikou.
- Politici a orgány státní a lokální správy – tvoří skupinu rozhodující. Sebevětší veřejný zájem ani dokonalá katalogizace a hodnocení nezmůže nic bez odpovědných volených zástupců a jejich podřízených v orgánech správy, kteří výsledně musí učinit rozhodnutí.
- Majitelé budov a areálů – I ti jsou aktéry záchrany průmyslového dědictví. V České republice se prozatím jedná o protihrače ostatních aktérů, protože brání svoje zájmy, jejichž součástí záchrana průmyslového dědictví musí být. Záleží na ostatních aktérech, zdali pomohou najít kompromisní řešení.
- Ostatní – Sem můžeme zahrnout i aktéry popularizující a přibližující problematiku průmyslového dědictví bez rozdílu zařazení. Zejména jde o galerie, muzea a spolky, které pořádají výstavy, konference, setkání apod. Jejich vliv je nesporný při propagaci a zviditelňování témat průmyslového dědictví.

8.7 Financování obnovy průmyslových památek

Důležitým faktorem pro přestavbu chátrajících industriálních objektů jsou finanční náklady a s tím související ekonomická efektivita stavebního záměru. Proto v období stavebního útlumu byla jako nejvhodnější řešení často zvolena demolice stavby, protože náklady na konverzi průmyslového objektu přesahovaly možnosti investora. Přesto se podařilo realizovat některé nové návrhy a zdá se, že i po ekonomické stránce fungují dobře a návratnost investice se vyplatila. Výše realizačních nákladů je u jednotlivých staveb velmi odlišná stejně jako faktory, které druh a způsob řešení ovlivňují. Rozdílnost stavebních nákladů je přehledně zpracována v tabulce u vybraných zahraničních projektů (tab. 1).

Tab. 1: Příklady finanční náročnosti projektů konverzí průmyslových staveb⁸³

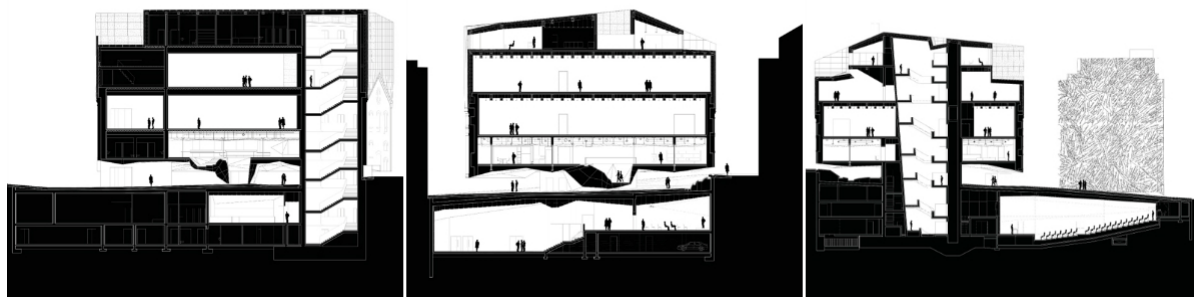
projekt	autor	země	původní funkce	užitná plocha (m ²)	cena (tis. Kč/m ²)
Elbphilharmonie	Herzog de Meuron	Německo	skladiště	120000	114,6
Skladiště 17	Arturo Franco Diaz	Španělsko	jatka	6000	2,9
Caixa Forum	Herzog de Meuron	Španělsko	elektrárna	10000	150
Tate modern	Herzog de Meuron	Anglie	elektrárna	34000	121,6
DogA design cnt	JSA	Norsko	trafostanice	3000	41,7
Gassometers	různí	Rakousko	plynojem	42800	87,6
Enschede Cluster	SeARCH	Holandsko	textilka	15000	36,7

Mnohem důležitějším faktorem je architektonický návrh stavby a celková koncepce zvoleného řešení z hlediska zásahu do původního objektu. Rozsah úprav a míra využití stávajících nosných konstrukcí a materiálů je důležitá také z historického hlediska

⁸³ BROTON, A. *Nový život opuštěných staveb: průmyslové dědictví: stavební kniha 2013*. 1. vyd. Praha: ČKAIT, 2013. ISBN 978-80-87438-36-7.

a při maximální akceptaci a propojení s novými technologiemi vznikají nadčasové, vysoce hodnotné stavby. Příkladem může být jedna z velmi nákladných přestaveb Caixa Forum v Madridu. Objekt bývalé elektrárny byl transformován na muzeum výtvarného umění tak, že byl podkopán a podepřen novými pilíři, pod nimiž vzniklo volné podlaží pod úrovní původní fasády. Dále byla provedena intenzivní nadstavba o několik pater a výrazně se zasáhlo do vnitřních úprav. Díky kvalitnímu návrhu vznikla stavba vysoké architektonické hodnoty, jejíž mimořádné náklady dosahují částky 150 tis. Kč/m².⁸⁴

Opačným příkladem může být nízkonákladový projekt konverze jedné z hal madridských jatek. Jedná se o část rozsáhlého projektu transformace velkého průmyslového areálu na kulturní zónu s minimalizací konstrukčních zásahů. Prioritou tohoto projektu bylo vyčištění vnitřního prostranství a oprava havarijních konstrukcí. Neřešily se zde povrchy areálu ani vnitřní prvky stavby. Díky vhodné typologii stavby se specifickým novým využitím se náklady minimalizovaly a hodnota této investice je pouhých 2 900 Kč/m².⁸⁵ Je třeba zdůraznit, že snížení ceny se dosáhlo především zakonzervováním původního stavu povrchů i stavebních částí včetně detailů dílčích prvků. Vysoká míra autenticity stavby zachovává z hlediska průmyslového dědictví nepoškozenou lokalitu s kouzlem *genia loci*. Díky tomu funguje stavba s minimálními náklady již od počátku a předchází tak další fázi transformace. Popularizace objektu napomůže hledání dalších dílčích investorů při vznikající konverzi v širším kontextu. Matadero Madrid je ukázkou, že původní může být lepší než nevhodné překrytí staré konstrukce novou vrstvou.

Obr. 33: Schématický řez stavbou Caixa Forum v Madridu⁸⁶

⁸⁴ Herzog & de Meuron. Projects. *HerzogdeMeuron.com* [online]. 2000 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <https://www.herzogdeMeuron.com/index/projects/complete-works/201-225/201-caixaforum-madrid.html>

⁸⁵ Matadero Madrid: Centro De Creación Contemporánea. New times, new architecture. *Mataderomadrid.org* [online]. 2005 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.mataderomadrid.org/new-times-new-architecture.html>

⁸⁶ HERZOG DE MEURON. Schématický řez stavbou Caixa Forum v Madridu. *Cienmilcuartos* [online]. 2013 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://cienmilcuartos.files.wordpress.com/2013/10/collage-011.jpg>

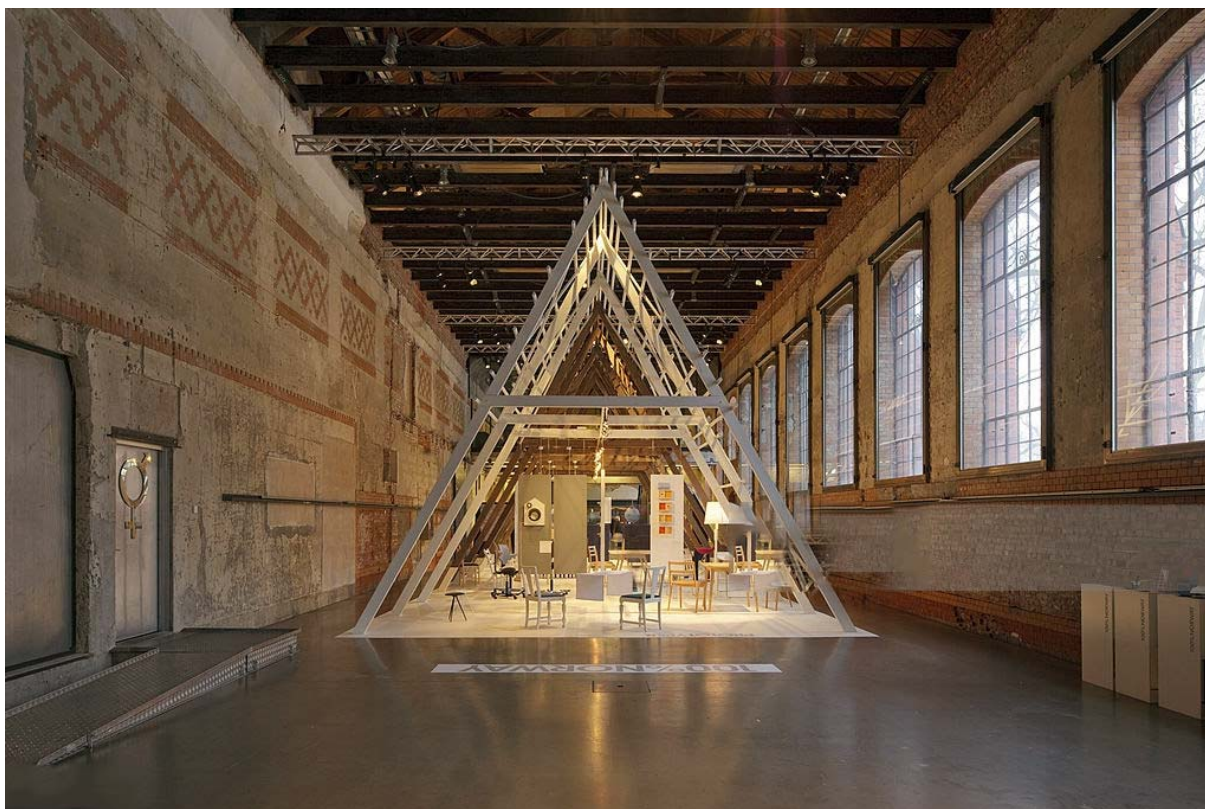

Obr. 34: Interiér jedné z hal bývalých jatek Matadero v Madridu, stav z roku 2015⁸⁷

Zdařilé příklady úspěšných konverzí nás nutí k zamyšlení, co v nás vyvolává obdiv a pochvalné ohodnocení díla. Mnoho úspěšných realizací přeměny průmyslového objektu zůstává věrno původním postupům a přiznává stávající hmoty a povrchy. Spojení jasně odlišných moderních materiálů s původními nemusí znamenat jen snahu nízkonákladové realizace, jak prvoplánově vyznívá, ale naopak ukázkou propojení rozdílných stavebních generací. Kombinace původního betonu a oprýskané omítky se současnými materiály vytváří neopakovatelné pohledové plochy a autenticita detailu ve formě zrezivělého potrubí si uchovávají atmosféru časů zašlé slávy i v dnešní zrychlené době. Takovým příkladem zachování původní atmosféry může být přeměna transformační stanice na centrum designu DogA v Oslu. Norská projekční kancelář JSA vsadila právě na odhalené konstrukce vnitřních stěn, ze kterých je možné číst o jednotlivých fázích stavebních zásahů v minulosti.

⁸⁷ MATADERO. Interiér jedné z hal bývalých jatek Matadero v Madridu, stav z roku 2015. *Images.adsttc.com* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://images.adsttc.com/media/images/50aa/9e31/b3fc/4b0b/5400/0045/slideshow/withlight.jpg?1375812895>

Také britská architektonická a realizační kancelář Urban Splash se zařadila mezi nejvýznamnější odborníky na konverze průmyslových objektů. Kterýkoliv projekt realizovaný touto firmou je významným prvkem do učebnice architektury. Stavební řešení s maximální možnou mírou zachovává původní charakter budov, čímž podtrhuje jeho současnou atraktivitu. Velké uznání si zasloužila tato společnost díky zvýšení autenticity a tím i industriální atraktivity sledovaných objektů. Precizní vypracování průmyslových detailů a skloubení původních segmentů s novými prvky pouze tam, kde jsou nezbytně nutné pouze z dispozičního nebo statického hlediska, to jsou hlavní počiny v realizovaných projektech. Zůstává tak maximálně zachována čistota původního návrhu, díky níž se podařilo této nejen projekční, ale také developerské společnosti získat mezinárodní věhlas. Můžeme tedy zašlost a původní atmosféru považovat za hodnoty, kterými lze navýšit finanční bilanci konverze průmyslového objektu.

Obr. 35: DogA Centrum pro design a architekturu v Oslu⁸⁸

⁸⁸ GETTYIMAGES. DogA Centrum pro design a architekturu v Oslu. *Gettyimages.com* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://media.gettyimages.com/photos/norwegian-centre-for-design-architecture-hausmanns-gate-oslo-greater-picture-id144846649>

Obr. 36: Konverze mlýnů na lofty v Manchesteru od studia Urban Splash, rok 2016⁸⁹

V našich podmínkách je řešení s maximálním využitím původního charakteru spíše výjimečné, zdařilým příkladem úspěšné realizace je např. využití olovnického pivovaru pro rodinné bydlení.

Cenu obnovy technických památek nejvíce ovlivňují faktory související se zadáním architektonického záměru a celková koncepce stavebního zásahu, které vyřeší vztah a rozsah původní a nové typologie. Při srovnávání přeměny plynojemů nebo etážových budov továren na moderní bydlení se zvýrazní rozdílnost těchto budov po stavební stránce. Je zřejmé, že světlá výška plynojemů je výhodou pro vybudování auditoria nebo jiné volné dispozice. Naopak snažit se přeměnit etážovou budovu např. textilní továrny ke stejnému účelu by znamenalo vynaložení mimořádných nákladů spojených s daleko větším stavebním zásahem.

⁸⁹ URBANSPLASH. Konverze Mlýnů na lofty v Manchesteru od studia Urban Splash, rok 2016. *Architectsjournal.co.uk* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.architectsjournal.co.uk/pictures/2000x2000fit/8/7/1/3039871_brownsfieldmill1.jpg

Dalším neméně významným faktorem je technický a stavební stav objektu určeného ke konverzi. Nejen stáří budovy, ale hlavně její stav a udržovanost ovlivní náklady na statiku a bezpečnost stavby. Na hodnotě staveb se podepsalo dlouhé období, během něhož stály bez užívání a bez oprav a jen chátraly, vystaveny zubu času a nenechavosti příčinlivých občanů, kteří odnesli či rozbili vše, co bylo přístupné.

Obr. 37: Přestavba bývalého olovnického pivovaru na rodinné bydlení a galerii⁹⁰

V neposlední řadě se přidává ještě ekologická zátěž, která opuštěné objekty znehodnocuje. Náklady na dekontaminaci nejen stavby, ale i přilehlých pozemků včetně podloží výrazně stavební záměr předražují a některé areály zejména z kategorie těžkého a chemického průmyslu jsou pro konverzi z ekonomických důvodů nereálné. Revitalizace takových areálů je možná v případě, že se podaří odstranění ekologické zátěže financovat z jiných zdrojů, například z fondu životního prostředí či jiných dotačních projektů.

Paradoxně však odstranění kontaminace pozemků a podloží je třeba provést i v případě, že se rozhodne o odstranění stavby, proto by neměla být hlavním argumentem „ekonomických“ lobbistů pro demolice a novostavby. Předpokládané komplikace a oddálení termínu realizace spojené s vyřizováním dotací a splněním všech vyvolaných vedlejších podmínek většinu investorů odradí i od velmi zajímavých projektů. Ve hře tak zůstávají zejména budovy potravinářského a textilního průmyslu, kterých se netýká větší ekologická zátěž, a proto se stávají vhodnými pro nové projekty.

Výše finančních nákladů má zásadní vliv na rozhodování investorů a tím i realizovatelnost záměru. Neznamená to však, že je nutné disponovat neúměrně vysokým kapitálem. Některá dobře realizovaná díla nás přesvědčují o opaku, tedy že lze s nižšími prostředky často dojít k čistému, střídmemu projektu. Nemusejí tedy automaticky znamenat nižší kvalitu výsledné stavby. Citlivé a nízkonákladové řešení může přinést ekonomickou výhodu, ale také zvýšit atraktivitu finální konverze.

⁹⁰ SNOVATOVARNA. Přestavba bývalého olovnického pivovaru na rodinné bydlení a galerii. *Snovatovarna.com* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.snovatovarna.com/OLOV/projekt2.html>

8.8 Způsoby financování konverzí

Financování přináší zásadní odlišnosti, co se týče pozice investora, především jestli spadá do soukromého, nebo veřejného sektoru. Zdroje financování projektu se v zásadě dělí na vlastní a cizí, přičemž vlastní představují vlastní kapitál právnické nebo fyzické osoby, která je investorem projektu. Při etapizaci projektu do nich spadají také výnosy získané z provozu stavby. Mezi cizí zdroje patří na jedné straně komerční prostředky, které představují různé formy úvěrů a půjček. To jsou prostředky čerpané soukromým sektorem na projekty, které v budoucnu přinesou zisky, z nichž je možné tyto úvěry splácet.

Další podstatnou skupinou cizích zdrojů jsou veřejné prostředky, které se dále dělí na přímé, tedy dotace a granty, a nepřímé, představované daňovými úlevami a daňovým osvobozením. Veřejné prostředky rozděljuje stát ve formě dotací a grantů prostřednictvím dotačních programů. Jsou organizovány příslušnými ministerstvy na základě státní dotační politiky do struktury tzv. hlavních oblastí dotační politiky. Jsou vydávány každoročně Radou vlády pro nestátní neziskové organizace formou informací o poskytování státních dotací nestátním neziskovým organizacím (NNO). Část dotací je ovšem kromě jednotlivých ministerstev rozdělována menšími územně samosprávnými celky, tedy kraji a obcemi.

Další skupinou veřejných financí jsou dotace z EU. Hlavní část těchto prostředků tvoří strukturální fondy EU. V rámci Evropského fondu pro regionální rozvoj je pro účel obnovy průmyslových staveb možné čerpat prostředky z regionálních operačních programů pro jednotlivé územní celky a z integrovaného operačního programu. Dotace z EU jsou dále přerozdělovány a organizovány vládou a krajskými a obecními úřady.⁹¹ Podstatným rysem strukturálních fondů je jejich programové období, které je sedmileté. Ze zkušenosti vyplývá, že se navíc prostředky rozdělované prostřednictvím dotací každý rok snižují – v prvních letech tohoto období byla rozdělena větší než poměrná část. V současnosti vyhlášené programy a jim přidělené dotační prostředky jsou tedy časově omezeny na období 2014–2020. Kromě toho prostředky určené pro Českou republiku na toto období budou nižší, a to podle odhadu asi o pětinu. Celkově bylo na strukturální fondy EU v období 2007–2013 vyhrazeno 350 mld. euro, z toho pro Českou republiku 26,7 mld.⁹² Poměrná částka se stanovuje podle ekonomické situace jednotlivých zemí, snížení je způsobeno především růstem ekonomické úrovně České republiky. Mimo strukturální fondy je evropskými financemi zaštiťován „Program rozvoje venkova“. Dalším samostatným evropským zdrojem dotací je program „Culture“ a především „Norské fondy“, které mají administrativně poněkud příznivější podmínky.⁹³

Ačkoliv je část veřejných financí získatelná i pro fyzické osoby a drobné právnické osoby, předpokladem čerpání většiny veřejných prostředků je, že stavebníkem je NNO. V českých právních předpisech známe několik typů těchto organizací, jako jsou např. občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, sdružení právnických osob nebo nadace a nadační fondy. Občanská sdružení jsou nejčastější formou neziskových organizací. Mají na rozdíl od obecně prospěšných společností jednodušší právní rámec, jejich založení je jednodušší a finančně méně náročné. Také provoz občanského sdružení vyžaduje méně úředních obstrukcí.

⁹¹ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Úvodní strana. *Dotaceeu.cz* [online]. Praha: MMR ČR, 2012 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://dotaceeu.cz/cs/uvodni-strana>

⁹² Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Čerpání v období 2007-2013. *Dotaceeu.cz* [online]. Praha: MMR ČR, 2012 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://dotaceeu.cz/cs/Fondy-EU/Predchozi-programova-obdobi/Programove-obdobi-2007-2013/Cerpani-v-obdobi-2007-2013>

⁹³ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Informace o fondech. *Strukturalni-fondy.cz* [online]. Praha: MMR ČR, 2012 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Informace-o-fondech-EU>

Občanská sdružení vznikají na základě zákona 83/1990 Sb.,⁹⁴ o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, a podle něj vznikají z vůle občanů, kteří pocítují potřebu sdružit se za určitým účelem. Mohou vyvíjet činnost veřejně nebo vzájemně prospěšnou.

Naproti tomu obecně prospěšné společnosti, novější forma právnické osoby, mají svoji náplň omezenou na poskytování veřejně prospěšných služeb a cílů.

Obecně prospěšné společnosti vznikají na základě zákona č. 248/1995 Sb.,⁹⁵ o obecně prospěšných společnostech, který tyto společnosti definuje jako právnické osoby poskytující veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek. Jejich hospodářský výsledek (zisk) se nesmí použít ve prospěch zakladatelů, členů jejich orgánů nebo zaměstnanců.

Mají také povinnost vydávat výroční zprávy, případně povinnost zpracovávat auditorem účetní závěrku. Obecně prospěšná společnost (OPS) musí být založena za účelem provozování obecně prospěšné činnosti.

Občanské sdružení má naproti tomu volnost programové náplně, pokud není nezákonná. Nemusí vykazovat činnost, zatímco OPS v případě přerušení činnosti na více než šest měsíců může být zrušena soudem. Podstatnou výhodou OPS vzhledem k tomuto tématu je větší transparentnost, a tedy větší věrohodnost, co se týče čerpání veřejných financí, ale i nadačních a soukromých nebo sponzorských darů. Další specifickou formou neziskové nestátní organizace je zájmové sdružení právnických osob. To vzniká sdružením právnických osob, jinak má podobnou právní definici jako občanské sdružení.

Obr. 38: Etikety pivních speciálů pivovaru pCH! v Chříči⁹⁶

Sdružení právnických osob vzniká na základě zákona č. 89/2012 Sb.,⁵⁷ občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který tuto formu sdružení definuje jako sdružení založené minimálně dvěma právnickými osobami za účelem ochrany společných zájmů nebo dosažení jiných zákonných cílů.

Neziskové organizace, které se věnují realizaci a provozu konverze průmyslové stavby, jsou například občanská sdružení „Hlásím se k továrně“ (kulturní centrum na dole Hlubina v Ostravě), Světovar (Světovar culture factory Plzeň), Pivovar Lobeč (konverze pivovaru Lobeč), Chrám piva a chmele (konverze pivovarských staveb v Žatci), Kultura jinak (cílem sdružení je využití průmyslových staveb pro kulturní funkce – bývalý provozovatel Haly C ve Vysočanech), Trafačka (provoz kulturního centra Trafo gallery

^{94,95} Spolek. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 11. 12. 2006, last modified 4. 10. 2017 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Spolek>

⁹⁶ PIVOVAR CHŘÍČ - PROPOLIS. Etikety pivních speciálů pivovaru pCH! v Chříči. *Facebook.com* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/propolis.os/photos/a.513521235380163.1073741834.487666487965638/1405704256161852/?type=3&theater>

v Holešovicích), občanské sdružení Propolis (obnova pivovaru Chříč), Buštěhrad sobě (obnova buštěhradského pivovaru), obecně prospěšné společnosti Černokostelecký pivovarský archiv a muzeum (obnova černokosteleckého pivovaru, sbírka pivovarských technologií a osvětová činnost v tomto oboru), MeetFactory (provozovatel kulturního centra MeetFactory v Praze) nebo sdružení právnických osob Dolní oblast Vítkovice (její náplní je oživení Dolní oblasti Vítkovic) a další. Kromě těchto organizací přímo realizujících konkrétní projekt existují další, které podporují jejich činnost, shánějí prostředky, poskytují poradenství a asistenci v managementu. Tyto organizace představují cenné nástroje neziskového sektoru.

Další formou NNO jsou nadace nebo nadační fondy. Ty jsou subjektem hromadícím finanční prostředky, ať už veřejné nebo soukromé, které jsou dále rozdělovány na zaštitování obecně prospěšných projektů a cílů a představují tak další možnou formu financování projektu z cizích zdrojů. Dále známe ještě méně obvyklé financování prostřednictvím sponzorských darů, které je vázané na smluvený prospěch (obvykle propagaci) sponzora a v neposlední řadě také veřejné sbírky.⁹⁷

Podle § 1 zákona č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách a změně některých zákonů, veřejnou sbírkou je získávání a shromažďování dobrovolných peněžitých příspěvků od předem neurčeného okruhu přispěvatelů pro předem stanovený veřejně prospěšný účel.⁹⁸

Samozřejmě je nutné počítat se značnou administrativní zátěží v případě čerpání veřejných prostředků nebo grantů a darů nadací. Dotované projekty jsou velice pečlivě kontrolovány a mají jasně stanovené podmínky, jejichž nedodržení může znamenat penalizaci nebo dokonce zrušení dotace. Dotační programy čerpatelné při konverzích průmyslových staveb jsou obvykle vázané na památkovou ochranu stavby, její historickou nebo společenskou hodnotu, na budoucí veřejně prospěšnou formu využití⁹⁹ nebo na podporu rozvoje lokality nebo regionu.

Jsou to například: Fondy kulturního dědictví pro jednotlivé kraje, Program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny, Obnova kulturních památek pro jednotlivé kraje.¹⁰⁰ Dotace jsou obvykle rozdělovány prostřednictvím Ministerstva kultury ČR nebo jednotlivých krajských úřadů.¹⁰¹

Některé dotace je možné čerpat na odstranění ekologické zátěže nebo jen obecně na regeneraci brownfieldů.¹⁰²

Dotační programy jsou zpravidla vázané různou mírou spoluúčasti příjemce dotace. Pokud se jedná o podnikatelský záměr, je nastavená spoluúčast vyšší, obvykle nad 50 procent, u neziskových organizací je v některých případech pouze okolo 5 procent. Většina evropských dotací vyžaduje úvěrové financování. Dotace je přislíbena, ale finance jsou poskytnuty až po úspěšném dokončení projektu, což představuje zásadní nevýhodu a riziko jejich čerpání.

V každém případě znamená soukromé financování, ať už z vlastních zdrojů nebo z cizích komerčních prostředků, svobodnější formu zaštitění projektu, možnost jeho budoucího komerčního využití, méně administrativních překážek při přípravě i realizaci

⁹⁷ Pozn. autora: V poslední době jsou velmi populární různé formy tzv. crowdfundingu, příkladem mohou být platformy anglického kickstarteru nebo českého startovače, hithitu a dalších.

⁹⁸ Ministerstvo vnitra České republiky. Rady a služby. *Mvcr.cz* [online]. Praha: MVČR, 2017 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=2128&docType=ART&chnum=5>

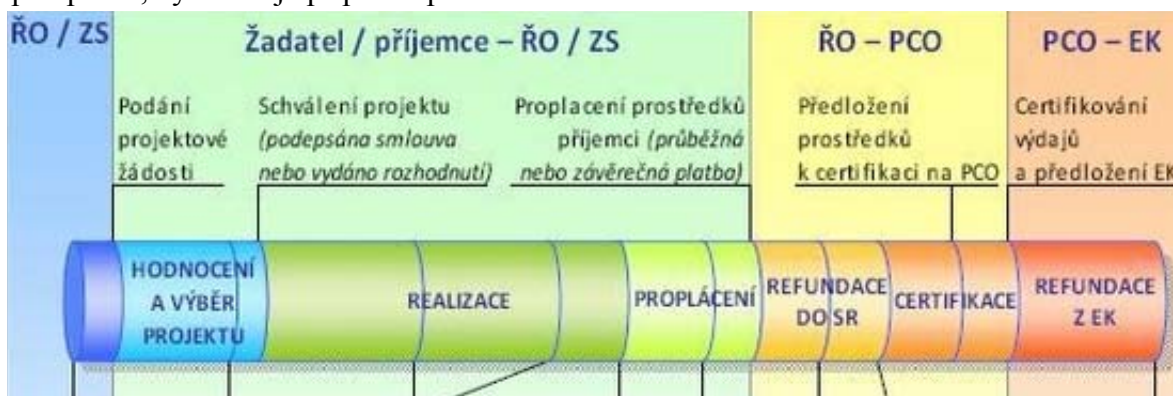
⁹⁹ Pozn. autora: například pro kulturní nebo vzdělávací účely.

¹⁰⁰ Pozn. autora: tyto programy mají v jednotlivých krajích odlišné názvy např. Obnova památkového fondu v Olomouckém kraji, Fond kultury a umění (nadace Preciosa), Podpora regionů pro rok 2013 (nadace ČEZ) a další.

¹⁰¹ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Úvodní strana. *Dotaceeu.cz* [online]. Praha: MMR ČR, 2012 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://dotaceeu.cz/cs/uvodni-strana>.

¹⁰² Pozn. autora: Konkrétně se jedná především o program Nemovitosti (rozdělován prostřednictvím společnosti Czechinvest, z operačního programu Podnikání a inovace), Strukturální fondy EU (operační program Podnikání a inovace, operační program Životní prostředí, Program rozvoje venkova, Regionální operační programy NUTS II, kterých je sedm pro jednotlivé regiony), Rozpočtové dotace (dotační programy Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva pro místní rozvoj, Ministerstva životního prostředí).

projektu. Naproti tomu financování s použitím veřejných prostředků, nadací nebo sbírek předpokládá neziskové fungování projektu; jeho náplň musí být většinou veřejně prospěšná, výhodou je případná památková ochrana budov.

Obr. 39: Schéma čerpání evropských fondů¹⁰³

Zdá se, že ideálním stavem je situace, kdy si na sebe projekt vydělává vlastním fungováním. To v podstatě znamená jeho etapizaci, postupnou přestavbu a provizorní užívání budov, které přináší další finance na pokračování realizace. Toto schéma automaticky zajišťuje kontrolu nad budoucím ekonomickým fungováním nezávisle na dotacích a půjčkách. Zároveň je zárukou postupné střídme přestavby bez radikálních zásahů, které mohou znehodnotit původní stavbu, ale i zásadně navýšit náklady na realizaci. Tento přístup se uplatnil například při konverzi továrního areálu v Holešovicích, Dělnická 43, bývalých Richterových strojních závodů a bývalé slévárny Anýž na univerzální nájemní prostory a víceúčelové kulturní centrum La Fabrika. První část projektu byla realizována už v letech 2002–2003, hlavní část prostoru La Fabrika v letech 2005–2007, další etapy se teprve připravují nebo realizují. Investor, kterým je pan Richard Balous, postupně zakoupil a realizuje proměnu celé vnitřní tovární části bloku s využitím prostředků získaných z provozu již dokončených částí.¹⁰⁴

8.8.1 Pivovar Lobeč jako příklad financování průmyslového dědictví¹⁰⁵

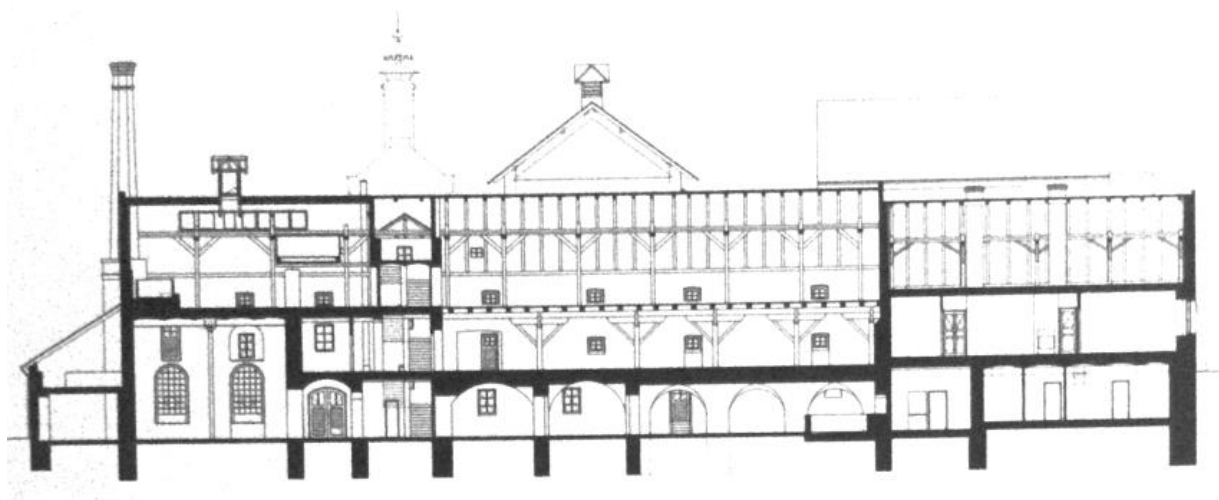
Postupné oživení a konverze pivovaru v obci Lobeč na hranicích Kokořínska je cílem o. s. Pivovar Lobeč spolu s majitelem pivovaru ateliérem RIOFRIO. Ten zakoupil zchátralý pivovar v roce 2007. Architekti z tohoto ateliéru založili následně v roce 2009 zmíněné občanské sdružení, což jim otevřelo nové možnosti financování záchranu pivovaru. Pivovar je součástí vesnické památkové zóny, která byla v Lobči vyhlášena v roce 1996 jako nástroj ochrany pivovaru, který byl tou dobou v katastrofálním stavu. Zároveň byl pivovar v květnu 2009 prohlášen kulturní památkou. Došlo k tomu ne právě obvyklým způsobem ve spolupráci Národního památkového ústavu s majitelem pivovaru. To je pozoruhodná situace, která se vymyká běžnému trendu, kdy se naopak majitel ze všech sil brání památkové ochraně budovy, která samozřejmě vyvolává omezení v jeho stavebních úpravách a následném využití.

Prohlášení kulturní památkou znamená rozšíření možností financování projektu.

¹⁰³ Ministerstvo financí ČR. Schéma čerpání evropských fondů. *Mf.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://img.mf.cz/429/535/1-schema_cerpani.jpg

¹⁰⁴ *La Fabrika: La Fabrika* [online]. 2015 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.lafabrika.cz/>

¹⁰⁵ Pivovar Lobeč. Dotek Genia loci. *Lobec.cz* [online]. Lobeč: Riofrio, 2017 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.lobec.cz/tradice>

Obr. 40: Podélný řez parostrojního pivovaru v Lobčíně po rekonstrukci z roku 2015¹⁰⁶

Cílem občanského sdružení je konverze na kulturní centrum, která probíhá od roku 2010. Dokončení je vázané na postupné získávání finančních prostředků. Náklady na stavební úpravy zatím dosáhly 9,5 milionů korun, přičemž přibližně 80 procent této částky se podařilo uhradit čerpáním dotací, zbytek nákladů financuje ateliér RIOFRIO z vlastních prostředků. Taková míra využití veřejných financí by bez existence občanského sdružení a památkové ochrany byla jen těžko možná.

¹⁰⁶ FRAGNER, B. a V. VALCHÁŘOVÁ. *Industriální topografie - architektura konverzí: Česká republika 2005-2015 = Industrial topography - the architecture of conversion : Czech Republic 2005-2015*. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2014. ISBN 978-80-01-05592-2.

9 Případové studie zdařilé obnovy průmyslového dědictví

Zájem o rekonstrukce průmyslových objektů sice stoupá, ale stále se jedná jen o velmi malé procento z celkového počtu vzácných budov a areálů, které chátrají nebo jsou bourány. Důležité ovšem zůstává, že takové objekty jsou rekonstruovány a některé jsou natolik jedinečné, že jsou velkou inspirací pro další snažení. Jistým problémem může být i malá informovanost jak veřejnosti, tak také i profesionálů. Kromě toho v tomto odvětví stále panují jisté předpojatosti vůči těmto stavbám. Na pěti příkladech obnovy pivovarných objektů s různou funkcí je vidět, že obavy mohou být zavádějící a není pochyb o kvalitě vzniklé architektury.

9.1 „Peníze jsou všechno“ – konverze pivovaru na Galerii moderního umění

Galerie Benedikta Rejta od architekta Emila Přikryla je úžasnou ukázkou, jak je možné s velmi omezeným rozpočtem (cca 10. mil. korun) vytvořit neopakovatelnou atmosféru nového ve starém. S použitím hry světla a jednoduchých materiálů navrstvených na „očistěném“ prostoru bývalého pivovaru vzniklo skvělé pozadí pro umění. Někteří jsou toho názoru, že je budova až tak výrazná, že se vystavené předměty stávají druhořadými. Naopak Profesor Švácha říká, že: „Galerie Benedikta Rejta se mu jeví jako uskutečnění snu Jindřicha Chalupického o svatyni moderního umění.“¹⁰⁷

Obr. 41: Galerie Benedikta Rejta¹⁰⁸

9.2 „Bydlení v pivovaru?“ – konverze pivovaru Holešovice na loftové bydlení

Architektonická kancelář CMC vytvořila z bývalé pivovarské spilky velmi inspirativní bydlení loftového typu. Tento typ bydlení je v západních zemích velmi oblíbený a vyhledávaný, přičemž v českých zemích je stále jakýmsi neznámým pojmem. Právě tato stavba je výborným příkladem, jak by měly tyto byty vypadat, přičemž je dokonale skloubí s industriální architekturou pivovaru. Častým problémem konverzí na byty bývá osvětlení přirozeným světlem, v tomto případě jsou v každém loftu velká okna

¹⁰⁷ ŠMÍDEK, P. Galerie Benedikta Rejta. *Archiweb.cz* [online]. 2006 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=639>

¹⁰⁸ ŠMÍDEK, P. Galerie Benedikta Rejta. *Archiweb.cz* [online]. 2006 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=639>

přes celou výšku bytu, která jsou výrazným prvkem nikterak však nenarušujícím strukturu původní stavby. Dalším charakteristickým prvkem jsou společné chodby, které jsou díky původní funkci objektu vzdušné a velkorysé stejně tak i napojení celé budovy na veřejný prostor a okolní stavby.

Jak říká Benjamin Fragner: „Holešovický pivovar je důkazem toho, jakou sílu může mít historická industriální architektura. Je nadčasová a každý, zdánlivě paradoxně, si všimne nejprve právě těch starých objektů.“¹⁰⁹

Obr. 42: Lofts / A7 Holešovický pivovar¹¹⁰

9.3 „Zachráníme pivovar?“ – kokořínský pivovar Lobeč

Jak je vidět na tomto příkladu, s obnovou pivovaru může začít i skupina nadšenců s velmi omezenými možnostmi. Občanské sdružení PIVOVAR LOBEČ se snaží o záchranu od roku 2009. V současné době se díky evropským strukturálním fondům podařilo stavbu obnovit. Sdružení okolo rodiny Pavla Prouzy pořádá na půdě pivovaru kulturní akce, workshopy a v neposlední řadě se pivovar může pyšnit i vlastnoručně uvařeným pivem.

¹⁰⁹ BÝM, P. Lofts / A7 Holešovický pivovar: rezidenční luxus v podání ING. *Stavebni-forum.cz* [online]. 2009 [cit. 2017-09-30]. Dostupné z: <http://www.stavebni-forum.cz/cs/article/15135/lofts-a7-holesovicky-pivovar-rezidencni-luxus-v-podani-ing/>

¹¹⁰ ING REAL ESTATE CZ. Lofts / A7 Holešovický pivovar. *Archiweb.cz* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/buildings.php?type=3&action=show&id=3389>

Obr. 43: Celkový pohled na pivovar v Lobči, stav z roku 2017¹¹¹

Jak říká článek na webových stránkách pivovaru: „Odborně vzato, není problematika záchrany tohoto typu památky o tom, jak jí co nejautentičtěji navrátit její zašlou podobu, ale spočívá v nalezení životaschopného modelu koexistujících funkčních využití jednotlivých objektů areálu tak, aby byly k povaze a konstrukci stavby logické a výhledově udržitelné.“¹¹²

9.4 Pivovar Linden – muzeum světelného umění

Bývalý pivovar v malém městě Unna v Porúří nabízí netradiční využití historické památky. Pivovar byl v roce 2001 otevřen jako mezinárodní centrum světelného designu a od této doby je jediným muzeem svého druhu na světě. Záměrem projektu bylo prezentovat světelný design jako jeden ze současných a nejinnovativnějších druhů umění. Bývalý pivovar může poskytnout až dva a půl tisíce metrů čtverečních výstavní plochy s dominantou komína vysokého 52 m. V labyrintu sklepních a výrobních prostor vytvořili umělci výraznou hru světla a stínů. Možnost dostalo dvanáct mezinárodně nejproslulejších umělců a jejich světelné instalace jsou trvale vystaveny v podzemních prostorech pivovaru.

Návštěvník si může prohlédnout například díla od umělců jako Mario Merz, Koseph Kosuth nebo James Turrell. Na jednom místě je tak možné si vytvořit ucelený obraz o různorodosti projevu a formy současného Light artu. Kromě prezentace ambiciózních projektů stálé expozice nabízí centrum i možnosti krátkodobých výstav, prostoru pro diskuze, konference a sympozia zabývající se nejen tématem světla. Program centra umožní vyžití pro skupiny každého věku, a to od dětí přes mládež až po seniory. Součástí budovy je i tzv. „Health house“, který poskytuje prostory pro setkání skupinových terapií, dále pro workshopy věnované vzdělávání mladých nebo programy pro dlouhodobě nezaměstnané. Bývalý pivovar proto není centrem jenom světelného designu, ale i kulturním a sociálním bodem celého města i regionu.

¹¹¹ LOBEC. Celkový pohled na pivovar v Lobči, stav z roku 2017. *Lobec.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.lobec.cz/images/fotogalerie/13/728-DSCF8342.JPG>

¹¹² Pivovar Lobeč. Záchrana historické památky. *Pivovarlobec.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: http://pivovarlobec.cz/texty/cele/23_BUD.html

Obr. 44: Pohled na Centre for International Light Art, Unna, 2002¹¹³

9.5 „Architektura beze strachu“ – pivovar Lamot, Mechelen

Bývalý pivovar Lamot v belgickém městě Mechelen je živým dokladem toho, jak je možné skloubit historickou architekturu s moderní architekturou a stylem života. Pivovar založený až v roce 1922 měl vždy své místo v ekonomickém a společenském životě města. Pivovar byl pro místní lidi důležitou součástí jejich identity. Jeho bývalá budova ale neměla památkovou ochranu, a možná právě proto dala vzniknout výjimečné architektuře.

¹¹³ Pohled na Centre for International Light Art. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, last modified 6. 2. 2017 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Centre_for_International_Light_Art

Obr. 45: Model soutěžního návrhu přestavby pivovaru Lamot, 2000¹¹⁴

V roce 2000 byla vypsaná soutěž, do níž se zapojil i belgický ateliér 51N4E, který nakonec i zvítězil. Jeho přístup k budově byl čistě logický a racionální. Nadbytečné části byly bez emocí zbořeny, aby daly prostor funkci nové, která měla specifické nároky. Tento přístup byl typický i pro další řadu průmyslových staveb města. Hlavními tvůrčími principy přeměny obří hmoty pivovaru se staly jednoduchá přístupnost, orientace, dostatek přirozeného světla, specifické výhledy a propojení s exteriérem. Tzv. „chirurgické operace na městské úrovni“,¹¹⁵ jak uvádějí sami autoři, jasně dokazují kompaktnost a citlivost celého projektu. Pivovar Lamot je hlavně využíván pro účely konferenčního a památkového centra, kde jsou komerční a nekomerční funkce smíšené. Celkově jsou oba objekty výsledkem citlivé a kvalifikované architektonické obnovy s cílem maximálně zvýšit novou využitelnost bývalého pivovaru.

9.6 Heineken Experience, Amsterdam

Jedním z kotvišť ERIH je muzeum Heineken v Amsterdamu. Původní pivovar vznikl v roce 1867 a produkoval pivo světoznámé značky do roku 1988. Po přesunu výroby do nových budov byla v roce 1991 původní budova rekonstruována a nově otevřena jako muzeum a společenské centrum pro firmy. Vzhledem k dosaženému úspěchu bylo muzeum přebudováno v roce 2001 a další masivní přeměna turistické destinace se odehrála v roce 2008. Poslední transformace nabízí návštěvníkům 4 patra interaktivních výstav s využitím nejnovějších high-tech multimédií, zacílených zejména na YouTube generaci. Záměrem projektu bylo poučit publikum o procesu vaření piva, stejně jako propagovat značku a pobavit návštěvníky.

¹¹⁴ 51N4E. Model soutěžního návrhu přestavby pivovaru Lamot. *Archined* [online]. 2017 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: http://files.architect.com/uploads/ai/aiu_lamot_MODEL.jpg

¹¹⁵ 51N4E. Lamot - congress & heritage centre. *51n4e.com* [online]. 2005 [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: http://www.51n4e.com/sites/default/files/020_Lamot_20100110.pdf

Obr. 46: Pohled na vstup Heineken Experience v Amsterdamu¹¹⁶

V rámci Experience Heineken se návštěvníci seznámí také s historií dynastie Heineken. Součástí prohlídky jsou stáje s tradičním plemenem koní, kteří rozváželi pivo, a dva pivní bary. Do vstupného jsou započítány dvě lahve piva, návštěvníci si také mohou vytvořit vlastní design láhve Heineken. Každé prohlídky se může zúčastnit na cca 650 osob. Zájemci se mohou dopravit do muzea člunem. Muzeum je na listině Evropské stezky industriálního dědictví se statutem kotviště. V současné podobě se jedná o jeden z nejatraktivnějších a nejnavštěvovanějších turistických cílů v Amsterdamu.

Obr. 47: „Media hall“ v poslední části Heineken Experience¹¹⁷

¹¹⁶ VISIONSOFTRAVEL. Pohled na vstup Heineken Experience v Amsterdamu. *Visionsoftravel.org* [online]. 2014 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: http://www.visionsoftravel.org/wp-content/uploads/2014/05/TheHeinekenExperienceAmsterdam1_thumb.jpg?timestamp=1515861504

¹¹⁷ HEINEKEN EXPERIENCE. „Media hall“ v poslední části Heineken Experience. *Amsterdamsights.com* [online]. 2018 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.amsterdamsights.com/attractions/pix/heinekenexperience.jpg>

9.7 Beaufort Brewery – Arts Centre Project

Oblast North Wiltshire postrádá podle mínění všech zainteresovaných dostatek kulturních a uměleckých zařízení. Rada oblasti identifikovala devět klíčových uměleckých sdružení, kterým schází zázemí pro jejich činnost. Developerská společnost Kings Oak věnovala městu budovu bývalého pivovaru za účelem vybudování uměleckého centra. Záměrem je, aby centrum v pivovaru sloužilo především místní komunitě. Jeho idea byla prezentována místním školám, lokálními politikům i podnikatelům, umělecké komunitě i veřejnosti. Všichni byli vyzváni k připomínkám a doporučením. Projekt byl také publikován v místních novinách. Sami místní obyvatelé projekt velmi podporovali a požadovali po veřejné správě jeho realizaci. V rámci centra by měly vzniknout divadlo/kino spolu s přilehlým venkovním amfiteátrům pro 240 osob, malé zkušebny a sály pro hudbu a tanec, výstavní sály, zvukové studio v souvislosti s divadlem, vzdělávací prostory, umělecká studia a dílny, keramická pec a kavárna.

9.8 Evropské školicí centrum YMCA v pivovaru v Litomyšli

Obr. 48: Pohled na nenápadný bývalý pivovar Beaufort¹¹⁸

Pivovar v Litomyšli je původní renesanční budovou, která má jako součást zámeckého areálu, v jehož sousedství se nachází, od roku 1999 statut památky UNESCO. Město Litomyšl založilo spolu s EAY, která je mezinárodní střešní organizací pro křesťanské hnutí YMCA, obecně prospěšnou společnost. Jejím účelem je provozování Evropského školicího centra s cílem prohlubování mezinárodní i místní spolupráce. Pro činnost YMCA byly vytvořeny multifunkční sály (seminární sál, výstavní sál, ekumenická kaple, knihovna, počítačová místnost, ubytovací prostory a malá administrativa).

¹¹⁸ KLEMPNER69. Pohled na nenápadný bývalý pivovar Beaufort. *Smugmug.com* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://klempler69.smugmug.com/History/Derelict-Buildings/St-Ivel-DairyRoyal-Wootton/>

Obr. 49: Budova Evropského školicího centra YMCA v bývalém zámeckém pivovaru v Litomyšli¹¹⁹

Evropské školicí centrum bylo budováno postupně. V roce 2001 proběhla první část rekonstrukce (knihovna, počítačová učebna, kancelář se zázemím). Další etapa se uskutečnila v letech 2003–2004 (vstupní hala s průhledem do dvorku, ekumenická kaple, seminární místnost a sociální zařízení). Nejnákladnější a stavebně nejnáročnější etapa začala v roce 2005. V jejím průběhu byly realizovány zbývající prostory (víceúčelový sál, pobytová chodba, fitness se zázemím a saunou a ubytovací zařízení). Součástí objektu je informační kancelář pro návštěvníky Litomyšle.

9.9 Regiocentrum v Novém pivovaru v Hradci Králové

Obr. 50: Budova Regiocentra v bývalém pivovaru v Hradci Králové¹²⁰

Obnovený „Nový pivovar“ je nový veřejný prostor s multifunkčními budovami, vzniklý modernizací a dostavbou bývalého městského pivovaru v centru Hradce Králové. Vlastní komplex budov pivovaru se rozprostírá na ploše jednoho hektaru, provoz zde byl zastaven na konci 20. století. Přestavba pivovaru na sídlo krajského úřadu se odehrávala v letech 2005–2007. Všechny zajímavé části areálu byly zachovány a s ohledem na nové

¹¹⁹ MALÝ, Jan. Budova evropského školicího centra YMCA v bývalém zámeckém pivovaru v Litomyšli. *Archiweb.cz* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=2061>

¹²⁰ HN. Nový pivovar HK. *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://img.ihned.cz/attachment.php/990/19398990/aosu4DEFGLNOK6QWcefhqrz01Tw9ARV/Novy-pivovar-HK.gif>

využití renovovány. Některé z budov byly zařazeny na listinu státem chráněných památek, jiné bezcenné přístavby byly zbourány. Mimo krajský úřad zde získala prostory i univerzita. Součástí areálu je výstavní galerie, malý pivovar s restaurací, komerční prostory, pošta a banka. Do stavby byly věleněny archeologické nálezy.

9.10 Společenské centrum a menza pro studenty, Brno

Objekty bývalého královopolského pivovaru jsou nyní součástí nového areálu Fakulty informačních technologií Vysokého učení technického v Brně, který vznikl rekonstrukcí budov bývalého kartuziánského kláštera, dostavbou dalších budov na pozemcích bývalého klášterního velkostatku a konverzí objektů starého pivovaru. Budovy pivovaru byly značně zchátralé a investor uvažoval o jejich demolici.

Obr. 51: Budova společenského centra v bývalém klášterním pivovaru v Brně – Králově poli¹²¹

Později však převážil názor, že by bylo možné objekty zachránit a situovat sem společensko-kulturní zázemí nové fakulty. V nižším severním křídle jsou nyní stravovací provozy – restaurace v přízemí, menza v patře a v podkroví se nachází ubytování. Ve střední části jsou mimo další ubytovací prostory i výstavní prostory, studentský klub a malý divadelní sál s vestavěnou galerií. Část vybavení byla realizována ze strukturálních fondů, zejména řešení prostorové optimalizace a energetické úspornosti objektu. Investor, kterým je Vysoké učení technické, věří, že se starý pivovar stane významným kulturním centrem Králova Pole. Příslibem je skutečnost, že studentský klub Starý pivovar vstoupil jen několik týdnů po zahájení provozu do brněnského povědomí pořádáním koncertů a divadelních představení klubové scény.

9.11 Muzeum nové generace, zámecký pivovar Žďár nad Sázavou

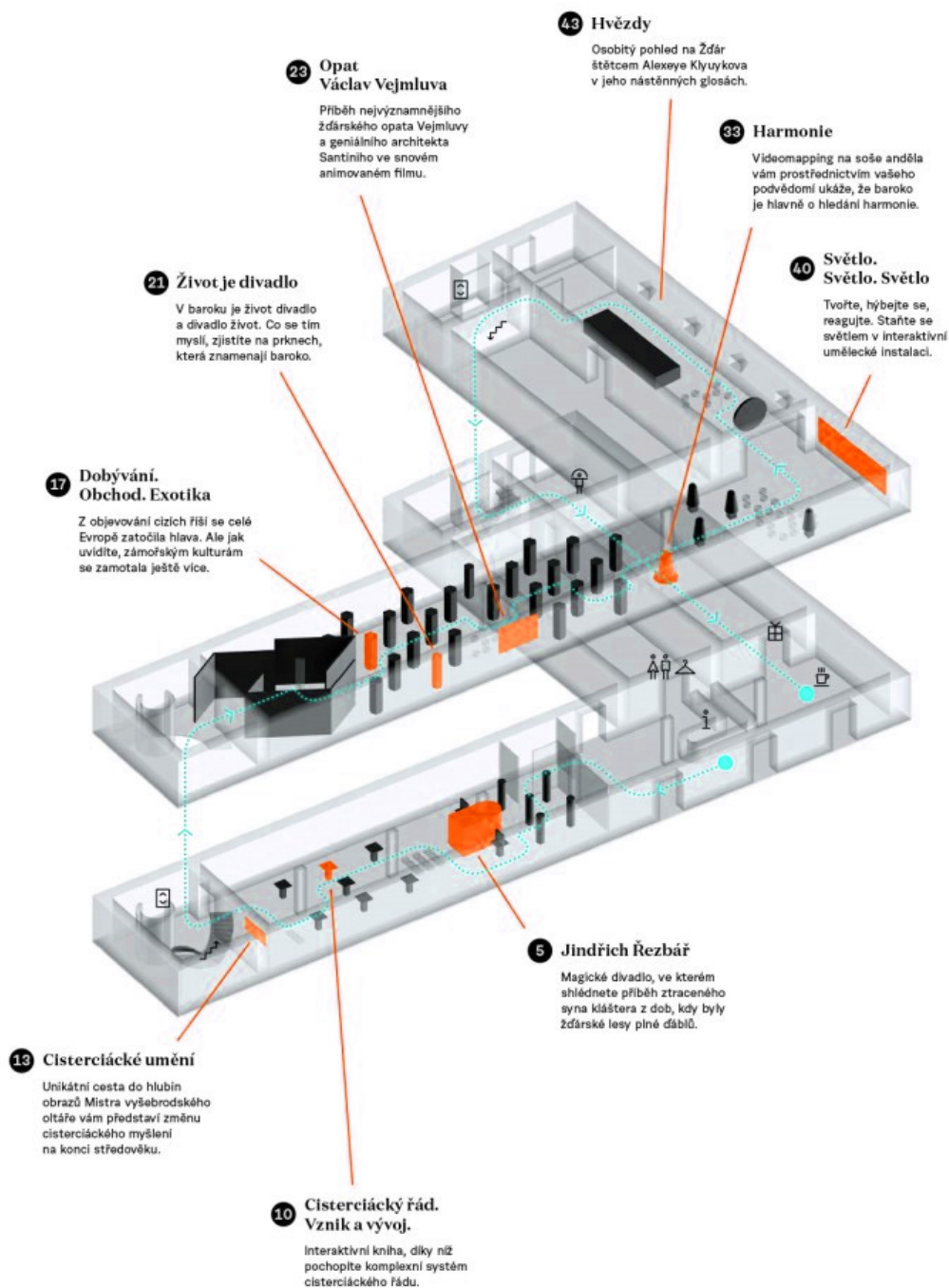
Bývalý pivovar v areálu zámku Kinských ve Žďáře nad Sázavou nabízí od roku 2015 pro návštěvníky zdejší lokality nové zážitky a poznání. Expozice se nachází v nově zrekonstruované budově bývalého pivovaru, která nevšedním způsobem prezentuje důležité milníky historie bývalého cisterciáckého kláštera a zámku ve Žďáře. Historie sahá

¹²¹ VRÁNA, F. Budova společenského centra v bývalém klášterním pivovaru v Brně – Králově poli. *Pivovary.info* [online]. 2017 [cit. 2018-017-19]. Dostupné z: http://www.pivovary.info/gallery/gal229_obr1255953649_44.jpg

až do 13. století, kdy cisterciánský řád založil uprostřed hlubokých žďárských lesů nový klášter. Až v 18. století přinesl správný směr a dynamiku rozvoji areálu opat Vejmluva, který spolu se stavitelem a architektem Janem Blažejem Santini-Aichlem vtiskl klášteru charakteristickou podobu. V této době vzniká i vrcholné dílo Santiniho, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, který je zapsán i na seznamu památek UNESCO. Koncem 18. století za josefínských reforem byl klášter zrušen a postupně přestavován na zámek. Po strastiplné cestě byl v 90. letech 20. století navrácen v restituci rodinně Kinských, která začala areál postupně renovovat a iniciovat jeho znovuvyužití v roli hlavního aktéra obnovy. Díky silné vizi a patřičným možnostem se podařilo areál zrekonstruovat a realizovat další kulturní vyžití jak pro turisty, tak i pro lokální obyvatele.

„Muzeum nové generace není jen muzeum, je to klíč k pochopení celého areálu bývalého kláštera a dnešního zámku ve Žďáru nad Sázavou. Po návštěvě máte v ruce všechny indicie ke své cestě!“¹²²

¹²² Zámek Žďár. Muzeum nové generace. *Zamekzdar.cz* [online]. Žďár nad Sázavou: Moravio, 2015 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.zamekzdar.cz/muzeum-nove-generace/>

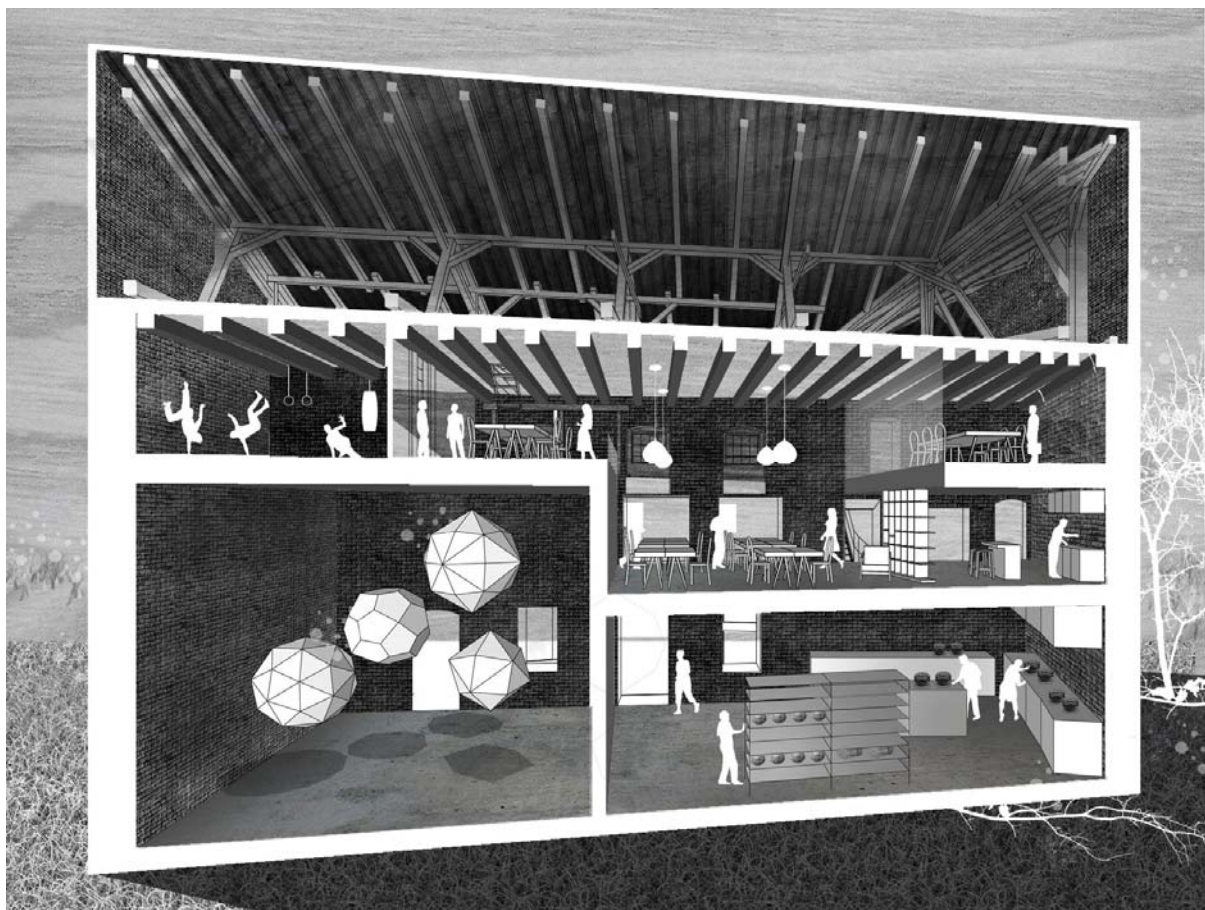
Obr. 52: Plán expozice Muzea nové generace v bývalém pivovaru zámku Kinských z roku 2015¹²³

9.12 Sociální reaktor „The Distillery“

Bývalý lihovar na ulici Pekařská v Brně získává po delší době nečinnosti a rozpadu novou naději na znovuoživení a obnovu. Tato výrobní budova úzce souvisela s provozem sousedního Braunerova pivovaru. Dodnes dochované pivovarské sklepy jsou přímo napojeny na bývalou výrobu lihovaru. Naskýtá se proto otázka, do jaké míry

¹²³ Zámek Žďár nad Sázavou. Plán expozice muzea nové generace v bývalém pivovaru zámku Kinských z roku 2015. [Zamekzdar.cz](http://zamekzdar.cz) [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://zamekzdar.cz>

provozy společně fungovaly a zda mohl pivovar zásobovat lihovar např. sladem. Bohužel Braunerův pivovar, který je od roku 1903 uzavřen a od této doby byl využíván už jenom jako sklady nebo prostory drobné výroby, se do dnešní doby už skoro nedochoval. Pozůstatky lze najít v špilberském kopci, ve kterém jsou zahlobbeny sklepy a chladné hospodářství. Ostatní provozy pivovaru se dochovaly už jenom jako torza (např. část humen sladovny). Vertikální hvozd a varna jsou definitivně minulostí.

Obr. 53: Konceptní schéma sociálního reaktoru „The Distillery“¹²⁴

Příkladem, který může toto historické místo zachránit, je první prototyp sociálního reaktoru – „The Distillery“. Budova bývalého lihovaru byla zachráněna před demolicí a v čele stálo architektonické studio KOGAA, které se od začátku podílelo na obnově a architektonické podobě reaktivace budovy. Obecně vzato má „Social Reactor“ ambici vytvořit prostředí umožňující všem kreativcům postupný vstup na reálný trh a stejně tak kulturní platformu hostující zajímavé akce podporující kreativní a inovativní myšlení.

První fáze vyklizení a základní konstrukční konzervace přinesla první dva prostory nabízející kanceláře a multifunkční prostor. Tato část příprav byla zcela financována ze zdrojů studia KOGAA. Druhá fáze, které proběhla v roce 2017, přinesla další dva nové prostory sloužící ke krátkodobému pronájmu. „The Distillery“ se v současné době skládá z několika rozdílných prostorů, z nichž přístupné jsou „The left space“ (kanceláře studia), „The DepoSIt“ (multifunkční prostor) a „Yard“ (veřejný prostor). Další přístupný prostor je umístěn v 1. patře a slouží k dlouhodobým i krátkodobým pronájmům pro různé aktivity.

¹²⁴ KOGAA. Konceptní schéma sociálního reaktoru „The Distillery“. *Socialreactor.eu* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.socialreactor.eu/>

Prostory je možné pronajímat pro výstavy, workshopy, přednášky, trhy a jakékoli jiné akce zakládající si na unikátním prostředí. Celý projekt by měl ve výsledku obsahovat celkem pět fází, které budou schopné reagovat na požadavky trhu, generovat finance na další obnovu a postupně propojovat jednotlivé aspekty sociálního reaktoru.

Obr. 54: Vstupní prostor, tzv. „Yard“, stav z roku 2017¹²⁵

¹²⁵ KOGAA. Vstupní prostor, tzv. „Yard“, stav z roku 2017. *Socialreactor.eu* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.socialreactor.eu/>

10 Zapojení vysokých škol a studentů do památkové obnovy

Na Fakultě architektury VUT v Brně jsem se podílel na přípravě a vypsání zadání orientovaných na záchranu a oživení moravských pivovarů. Následující příklady jsou studentské práce, které vznikly pod mým vedením.

10.1 Projekt Aktion

Pro rok 2012 připravila profesorka Helena Zemánková z Fakulty architektury VUT v Brně ve spolupráci s profesorem Gerhardem Stadlerem z rakouské TU Wien v rámci programu Aktion Österreich – Tschechische Republik¹²⁶ projekt „Is it possible to connect the rescue of the industrial monument with development of the city?“

Projekt měl tři fáze:

- 1. fáze – výměnné přednášky na obou univerzitách, které pořádala obě partnerská pracoviště. Témata byla zaměřena na industriální dědictví a proces jeho záchranu. Jednou z nich byla i přednáška „*The Czech and Moravian historical breweries*“, kterou jsem si připravil pro domácí i zahraniční studenty.
- 2. fáze – týdenní studijní cesta po Horním Rakousku přibližující současné přístupy památkové ochrany na konkrétních příkladech historických areálů a staveb.
- 3. fáze – aplikace praktických znalostí na několikadenním mezinárodním workshopu ve Zlíně. Tématem byla obnova památníku Tomáše Bati. Jeho současná funkce (zlínská filharmonie) byla přesunuta do nových prostorů, a proto bylo možné uvažovat o novém přístupu k této unikátní stavbě zakončující tzv. Gahurův prospekt. Výsledkem celého workshopu byla veřejná prezentace, následná diskuze a výstava projektů studijních týmů. Velmi důležité bylo, že výsledné prezentace a diskuse se zúčastnili také zástupci vedení města i řadoví občané. Tím získal celý workshop cennou zpětnou vazbu a dokázal rozdmýchat diskuzi na toto téma současně mezi obyvateli i městským zastupitelstvem.

Propojení české a rakouské univerzity v rámci programu Aktion přineslo důležité zkušenosti na obou stranách a právě díky aktivnímu zapojení všech účastníků a konfrontací s praxí získal celý projekt řešenému tématu na reálnosti a vážnosti. Díky této spolupráci jsem měl rovněž možnost získat zkušenosti a hlavně cenné kontakty s odborníky z Rakouska, kteří se problematice hodnocení a obnově památek věnují. Cenné bylo zejména navázání spolupráce a sdílení zkušeností s profesorem Gerhardem Stadlerem a jeho doktorandem Otto Dimmelem, kteří se na půdě vídeňské technické univerzity zajímají o problematiku historických pivovarů.

^{126,127} Dům Zahraniční Spolupráce. Aktion Česká republika – Rakousko. *DZS.cz* [online]. Praha: DZS, 2018 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.dzs.cz/cz/aktion-ceska-republika-rakousko/>

10.2 Městský pivovar v Boskovicích – Ateliérové zadání na FA VUT v Brně

Pivovar byl postaven v roce 1674 na okraji města na východ od kopce s hradem. Původně šlo jen o malý měšťanský pivovar, v průběhu času však došlo k jeho rozšiřování. Jednotlivé části budovy jsou tak z různých časových období a mají různou estetickou kvalitu – jedna část je barokní včetně barokních klenutých sklepů, druhá renesanční. Hodnotná je také část střechy nad varnou, která je charakteristická podélnými otvory pro odvod horkého vzduchu.

Pivovar fungoval do poloviny 20. století, kdy byla výroba piva ukončena, a objekt začal chátrat. Dnes je využíván jako sklad a je v neutěšeném stavu.

Obr. 55: Pohled na sladovnu, hvozdu a v pozadí na varnu pivovaru v Boskovicích, stav z roku 2015¹²⁸

Současný stav

Budova pivovaru je ve vlastnictví soukromého majitele, který momentálně nepodniká žádné kroky k záchraně chátrajícího objektu. Hodnotná střecha varny je v kritickém stavu, stejně tak stropní konstrukce v půdním prostoru – v některých místech se zcela propadá. Sklepení je částečně navlhlé, ale klenby jsou v dobrém stavu. V prvním nadzemním podlaží jsou ztuženy některé konstrukce nevzhlednými ocelovými sloupy I profilu. Vysoký prostor hvozdu je přepažen na několik částí, což nepřináší žádné pozitivum pro potenciál, který prostor nabízí. Dřevěná konstrukce vynášející střechu varny je částečně ve špatném stavu stejně jako její zdi, které částečně rozebrány.

¹²⁸ DANNY. Pohled na sladovnu, hvozdu a v pozadí na varnu pivovaru v Boskovicích, stav z roku 2015. *Fabrik.cz* [online]. 2011 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.fabrik.cz/2011_pivovar_boskovice/img00007.jpg

Estetické hodnoty

Pivovar má nesporně estetickou hodnotu a je dokladem venkovského stavitelství v minulosti. Je odkazem na dané historické období a historii pivovarnictví u nás.

Hodnotné jsou především klenuté barokní sklepy, které jsou poměrně zachovalé a jimž dává otevřený prostor vyniknout. Jedinečný je i trémový krov v prostoru varny, jenž je díky převýšené střeše krásně viditelný. Estetickou hodnotu má také krov v dalších částech střechy.

Obr. 56: Vnitřní prostory bývalé varny pivovaru, stav z roku 2015¹²⁹

Méně výrazná je ta část budovy, která sloužila jako byt, přesto si zachovává určitou hodnotu s převýšenými stropy a okny v původním stylu. První nadzemní podlaží nad sklepními prostory je poměrně nízké s pěkným trémovým stropem. Přepažení v části hvozdu je neestetickým zásahem do převýšeného prostoru.

10.3 Studijní práce Terezy Valoškové – Pivní lázně

Boskovice jsou funkční město s potřebnými službami i četnými turistickými atrakcemi. Vzhledem k tomu nebylo jednoduché najít funkci, jež by přitáhla pozornost do méně frekventované části a naplno využila budovou nabízející potenciál. Pivní lázně se v současné době stávají stále populárnějšími, což vedlo k myšlence využít tuto specifickou funkci s odkazem na původní účel a vložit ji do chátrajícího objektu.

Obr. 57: Podélný řez návrhu pivních lázní¹³⁰

Koncept návrhu je šetrný ke stávajícím konstrukcím a vzhledu a snaží se podpořit kvality budovy. Zachovává odkaz na produkci piva a částečně ji obnovuje – v bývalé varně je navržena restaurace s otevřeným prostorem a v rámci ní by měl vzniknout minipivovar s vlastní produkcí pro potřeby restaurace.

¹²⁹ Archiv autora.

¹³⁰ Archvi Terezy Valoškové.

Dispoziční řešení maximálně využívá stávající prostory a zachovává nosný konstrukční systém. Funkční uspořádání odpovídá kvalitě jednotlivých částí. Ve sklepení s barokními klenbami jsou umístěny lázně. Prostory jsou ponechány volné, bez zbytečného dělení, čímž nechávají vyniknout své estetické hodnotě. Sklepení je nově propojeno schodištěm s nadzemním podlažím a terasou s výhledem na zříceninu hradu. V části půdního krovu bude hotelové ubytování. V méně zajímavých částech je umístěno regenerační centrum a administrativní zázemí.

Obr. 59: Podélný řez návrhu pivních lázní¹³¹

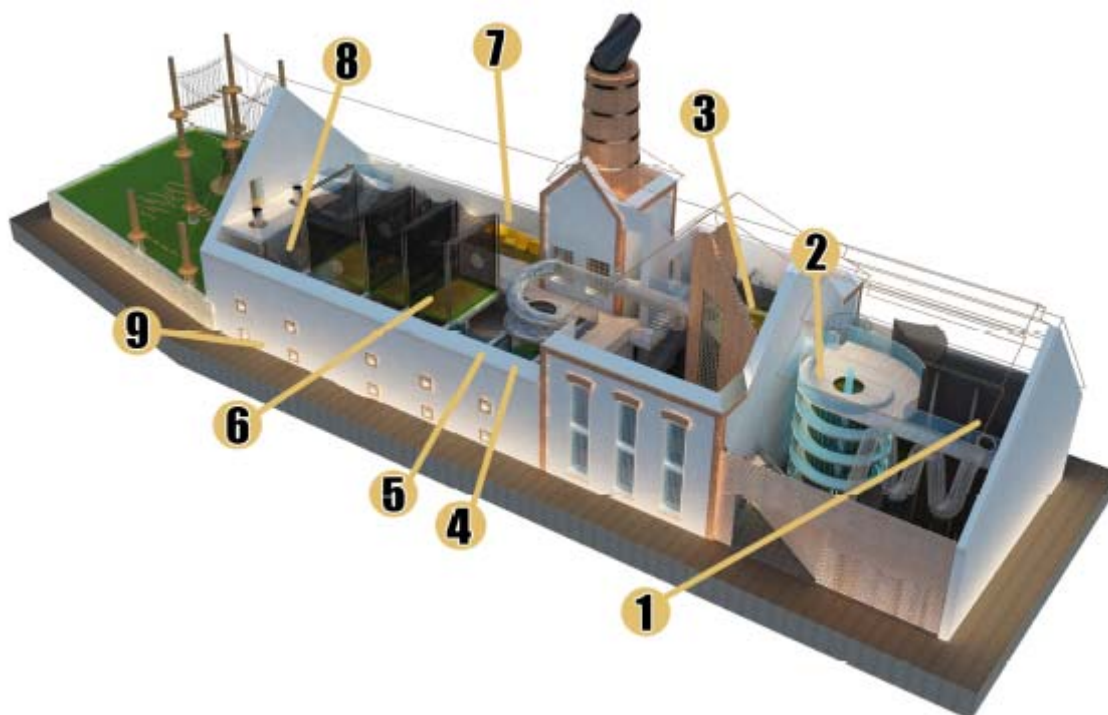
10.4 Studijní práce Martina Blažka – Pivovarské muzeum

Pivovar v Boskovicích se nachází nedaleko centra města, a i přestože se tu pivo již dlouho nevaří, je neodmyslitelnou součástí historie a výrazu města. Budova čistě průmyslového charakteru stojí na rozhraní rekreační a sportovní oblasti a okolní zástavby. Původní charakter byl podpořen snahou nezasahovat výrazněji do osvětlení vnitřních prostorů a ponechání městotvorné funkce.

Vnitřní prostory původního pivovaru posloužily k vytvoření interaktivního muzea pivovarnictví, při jehož návštěvě se návštěvníci ocitnou v roli zrnka ječmene a spolu s ním procházejí procesem potřebným k uvaření piva. Jednotlivé výrobní procesy a stroje tvoří dohromady souvislou trasu budovou muzea od ječmene k džbánu piva. Samostatně pak je k dispozici série instalací, zařízení a atrakcí sloužících k rozptýlení a setkávání lidí.

Muzejní prostory neslouží pouze jako místo vzdělávání, ale snaží se lákat i místní k jejich pravidelné návštěvě za pohybem a zábavou.

¹³¹ Archiv Terezy Valoškové.

Legenda: 1. Třídění ječmene, 2. Máčení zrna, 3. Klíčení ječmene, 4. Sušení a hvozdění, 5. Odkličování sladu, 6. Odležení sladu, 7. Šrotovnik a vystírací kád', 8. Varna, 9. Pivovarská spilka.

Obr. 60: Konceptní schéma pivovarského muzea¹³²

10.5 Pivovar v Dolních Věstonicích – Ateliérové zadání na FA VUT v Brně

Historie pivovaru sahá až do 16. století. Až do roku 1920 byl ve správě rodu Dietrichsteinů, od té doby spadal pod brněnský akciový pivovar. Produkce piva pokračovala až do roku 1925 a v roce 1930 byl pivovar uzavřen.¹³³ Po roce 1945 sloužil jako mlékárna a později jako sklady. Budova bývalého pivovaru leží na nábřeží náhonu, který poháněl dnes již zbořený mlýn. Pozemek je mírně svažité a budova je částečně zapuštěna do terénu. Ze západní a jižní strany je pozemek obestavěn okolními domy. Do pivovaru je přístup ze silnice z jihu. Severní kraj pozemku tvoří polní cesta sousedící s břehem náhonu.

Objekt je ve velmi zanedbaném stavu, chybí okna a interiéry jsou vystaveny vnějším vlivům. Stav krovu je velmi špatný, trámy jsou ztrouchnivělé, polámané a popraskané. Na několika místech střecha chybí úplně. Také stropy se v několika místnostech propadají a bude potřeba je rekonstruovat. V celém objektu jsou vidět stopy po různých stavebních úpravách, které v průběhu času pivovar postihly a jejichž kvalita provedení je často špatná. V současné době je pivovar evidován jako technická památka a čeká na zařazení do památkové ochrany NPU.

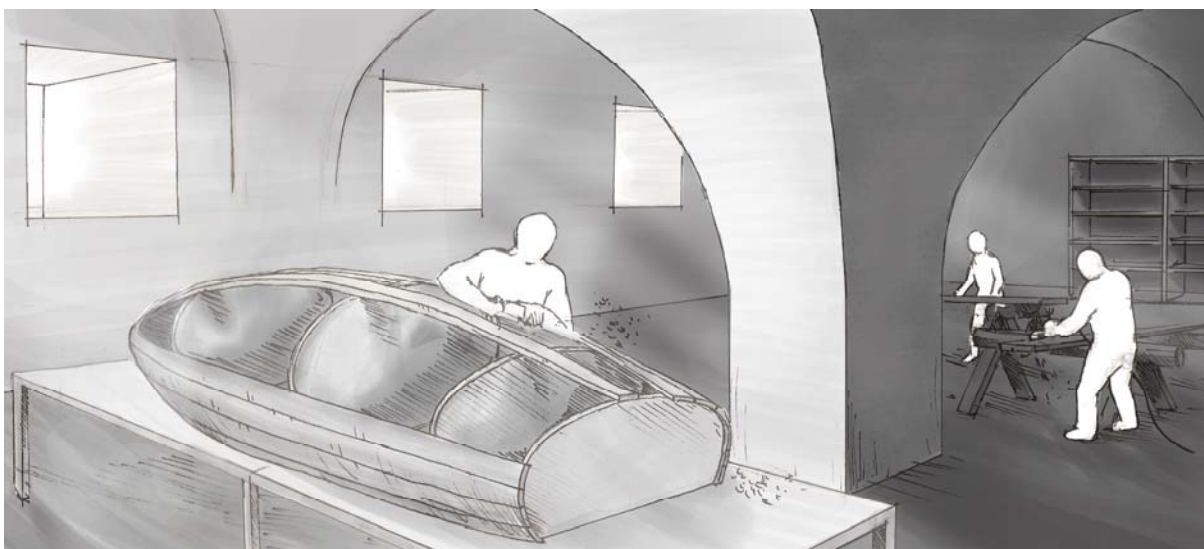
¹³² Archiv Martina Blažka.

¹³³ Pivety: Katalog pivních etiket do roku 1948. Dolní Věstonice. *Pivety.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.pivety.com/1948/1948/D/DolniVestonice.html>

10.6 Studijní práce Adama Kaňovského – Loděnice

Návrh je inspirován starší podobou pivovaru podle plánů z archivu z roku 1853. Novější úpravy na garáže se zvýšenou podlahou v 1. np., ubouraný severozápadní roh budovy nebo přistavěná místnost na severní straně budovy byly odstraněny. Znovu se otevřel velký prostor v širší části budovy, ve kterém se teď nachází velká část výroby.

První nadzemní podlaží je věnováno výrobě a prodeji produktů. Proces začíná v levé části přivezením materiálu (dřeva/laminátu), který se nařeže a pokračuje dál na místa určená pro stavbu lodí. V poslední části se nachází obchod, kde si mohou zákazníci prohlédnout některé hotové produkty. Patro je průchozí a umožňuje spojení jižního dvora a severní zahrady skrz dílnu a obchod.

Obr. 61: Dílna na výrobu lodí umístěná ve sklepních prostorech pivovaru¹³⁴

Ve druhém nadzemním podlaží se nachází doplňková výroba – šití plachet a výroba příslušenství. Zaujímá však podstatně menší plochu než v prvním patře. S výrobou sousedí administrativa budovy a toalety pro zaměstnance, z druhé strany potom jídelna s kuchyní. Velká část druhého podlaží je určena pro bydlení, jsou zde dva pokoje pro zákazníky, kteří by si přáli být u tvorby lodí, a také zde jsou čtyři mezonetové byty, zasahující až do třetího nadzemního podlaží, které je pouze nad nimi. Byty jsou orientovány na jih, pouze ložnice rodičů je na sever. Byty jsou spojeny dlouhou chodbou s úzkými svislými okny sahajícími až po strop.

¹³⁴ Archiv Adama Kaňovského.

Obr. 62: Podélný řez pivovarem¹³⁵

10.7 Studijní práce Petry Šestákové – Ruční papírna

Návrh dosazení ruční papírny s uměleckým domem má za úkol znovu- oživit bývalý pivovar. Samotná výroba ručního papíru zabírá celé první podlaží společně se sklady surovin, hotových výrobků a malým obchodem, kde se výrobky prodávají. Ve druhém patře navazuje na výrobu umělecký dům určený pro pořádání workshopů a výtvarnou tvorbu. K tomu slouží dvě workshopové místnosti – menší a větší podle potřebné kapacity workshopů. Na tyto místnosti navazuje kavárna určená jak pro návštěvníky workshopů, tak i pro projíždějící turisty a obyvatele města. Přes kavárnu je vytvořen průchod do zahrady umístěné za pivovarem, kde je vytvořena odpočinková zóna u břehu náhonu bývalého mlýna. Malá galerie v druhém patře je vymezena pro výstavy umělců a účastníků workshopů.

Obr. 63: Severní pohled na pivovar¹³⁶

Obr. 64: Podélný řez pivovarem¹³⁷

¹³⁵ Archiv Adama Kaňovského.

¹³⁶ Archiv Petry Šestákové.

¹³⁷ Archiv Petry Šestákové.

10.8 Studentská architektonická soutěž na pivovar v Buštěhradě

Iniciativa vypsání studentskou soutěží vyústila až ve chvíli největšího ohrožení buštěhradského pivovaru, tedy v roce 2010, kdy se majitel rozhodl celý areál zbourat a postavit na jeho místě bytové domy. Naproti tomu bylo nabídnuto majiteli vytvoření studentské soutěže na konverzi pivovaru jako nadstandardního bydlení.

Porota¹³⁸ se ze začátku zabývala důležitými kritérii obnovy a formulováním zadání. Prioritou bylo zabránění demolici a formulování realistického řešení, kde byl kladen důraz ze strany majitele zejména na realizaci bytů. Dále byla řešena otázka, jaký bude mít konverze přínos pro obec a jakým způsobem bude nárůst bytového fondu kompenzovat občanská vybavenost.

Na základě kritérií v zadávacích materiálech a upřesnění v rámci debaty poroty došlo k naformulování čtyř základních hledisek pro posuzování odevzdaných návrhů.¹³⁹

- integrita historické struktury pivovaru – ochrana, genius loci, prostorové kvality;
- architektonické kvality a rozsah nové intervence;
- nový funkční program – převažující obytná funkce, provozní vztahy;
- přínos pro obec – respekt k širšímu hmotnému i obecně historickému kontextu.

Soutěž vyvolala mezi studenty nebývalý zájem, což svědčí o dobré přípravě a zejména netradičním zadání, kterým průmyslové památky a jejich konverze bezesporu jsou. V konečném důsledku se do soutěže přihlásilo 63 projektů z pěti českých a dvou slovenských škol architektury. Do finále se nakonec dostalo 6 vítězných projektů, které nejlépe splnily požadavky a kritéria ze strany poroty. Ovšem za největší úspěch lze považovat, že majitel objektu sdělil, že už s demolicí objektů dále nepočítá a že se vítěznými projekty bude dále zabývat.

To, že byla soutěž velkým úspěchem, dokládá i prof. Václav Girsas po vyhodnocení: „*Případ studentské soutěže na revitalizaci císařského pivovaru Buštěhradě ve mně opět vzbuzuje naději*“.¹⁴⁰

10.9 Vítězný projekt Tomáše Pokorného, FA ČVUT Praha

Na první pohled nijak výrazný projekt, ovšem ve zdejší kontextu je to velmi silný prvek návrhu. Nesnaží se převyšovat historickou architekturu, ale snaží se jí dát novou vrstvu a rozměr v čase. Typologicky skoro dokonale vytváří přesně ty prostory, pro něž bylo vyžadováno spojení s původní architekturou. Ve spodních patrech se nachází občanská vybavenost (restaurace, minipivovar a komerční plochy), v nejstarší části jsou umístěné malé byty a v novější mezonetové byty přes několik pater. Stejně jako je objekt rozdělen historicky, tak i toto se propisuje do architektury a použití materiálů.

¹³⁸ Pozn. autora: Porota: prof. Ing. arch. Matuš Dulla, DrSc.; Ing. arch. Irena Fialová; PhDr. Benjamin Fragner; prof. Ing. arch. akad. arch. Václav Girsas; Ing. arch. Lukáš Kohl; prof. Ing. arch. Ladislav Lábus; prof. Ing. arch. Jiří Suchomel; Ing. arch. Pavel Šustík; Ing. arch. Petr Vorlík, Ph. D.

¹³⁹ ZIKMUND, J. *Konverze a dostavba bývalého císařského pivovaru v Buštěhradě – vyhodnocení studentské soutěže FA ČVUT v Praze: Protokol o průběhu vyhodnocení soutěžních návrhů*. [online]. Praha: FA ČVUT, 2011 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.favvut.cz/attachments>

/BAhbBlsHOGzSSIdNGU2MzY3NjU0ZWFIMzUwMzcwMDAwOGQ2BjoGRVQ/bustehradzapisporota.pdf?sha=9e485eb1

¹⁴⁰ GIRSA, V. Komentáře k soutěži. In: Úskalí nového využití: pivovar v Buštěhradě: soutěžní projekty studentů architektury. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2011, s. 98. ISBN 978-80-01-04923-5.

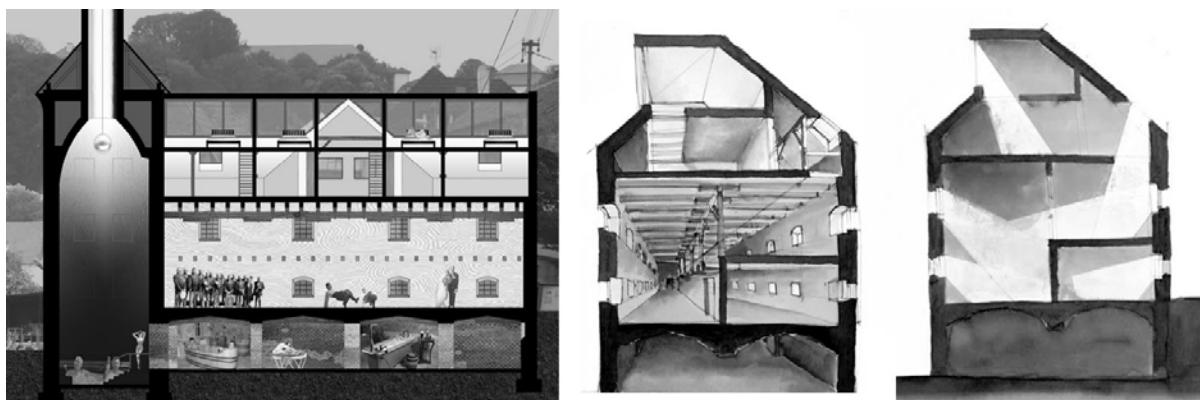

Obr. 65: Pohled od východu na pivovar, soutěžní projekt Tomáše Pokorného¹⁴¹

10.10 Projekt Michala Justa a Daniela Markova, FA VUT Brno¹⁴²

Tento projekt sice nezískal žádné ocenění, ale zařadil jsem ho sem hned z několika důvodů. Obdivuhodná je zejména jistá dávka odvahy, kdy se při zpracování projektu architektonický tým rozhodl „popřít“ zadání a jít vlastní cestou. Majitel chtěl konverzi směřovat čistě k funkci bydlení, čímž se tento projekt odsoudil k dosti pravděpodobnému neúspěchu. Ovšem z doložených analýz (např. nepatrná vzdálenost 8 km od Letiště Ruzyně) je zřejmé, že je pro tuto lokalitu mnohem vhodnější využití objektů např. jako hotelu, lázni a centra relaxace doplněné minipivovarem, konferenčním a společenským sálem pro případné kulturní akce.

Dalším důvodem byl i velmi silný architektonický a prostorový koncept. Lze si snadno představit, jak by takovýto projekt obohatil tento historický pivovar potažmo celé jeho okolí. Je velká škoda, že se neumístil na žádném postu, obvykle bývají ohodnoceny i ty projekty, které mají velmi silný koncept a myšlenku, i když jdou tak říkajíc proti proudu.

Obr. 66: Řez sladovnou a příčný řez varnou. Soutěžní projekt Michala Justa a Daniela Markova¹⁴³

Nicméně i celá řada dalších návrhů nabídla mnoho pozoruhodných řešení, která by stála při hledání finálního řešení za podrobnější studium a uplatnění. Výsledky však především ukázaly, že při dalším postupu lze v areálu buštěhradského pivovaru zachovat převážnou část historické struktury a doplnit ji o novou kontextuální zástavbu. Podobné řešení je nejenom stavebně a provozně reálné i efektivní, ale zároveň se díky soutěži

¹⁴¹ FRAGNER, B., P. VORLÍK a J. ZIKMUND, eds. Úskalí nového využití: pivovar v Buštěhradě : soutěžní projekty studentů architektury. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2011. ISBN 978-80-01- 04923-5.

¹⁴² Pozn. autora: vedoucí práce: Ing. arch. Jan Mléčka.

¹⁴³ Archiv Michala Justa.

potvrdilo, že majitel má v souboru pivovaru přidanou hodnotu, která může atraktivitu bydlení jenom zvýšit.

Závěr

Pivovarství má dlouholetou tradici, je jedním z nejvýznamnějších a nejrozšířenějších výrobních odvětví a plnilo významnou úlohu v rozvoji české ekonomiky a technických znalostí. Bylo nedílnou součástí hospodářského a sociálního vývoje našich krajů, venkova a měst. Rozhodujícím způsobem se zasloužilo o rozkvet a proměnu naší krajiny a sídel. Rovnoměrně rozložená síť pivovarů, která na území Čech, Moravy a Slezska vznikala po dobu šesti staletí, ovšem v posledních dvou dekadách skoro vymizela. Nejprve to bylo vlivem průmyslové revoluce a technických inovací, s nimiž malé pivovary nedokázaly udržet krok. Později další podniky zanikaly následkem zkázy v první a druhé světové válce a bohužel ani poválečná atmosféra nedokázala přinést pivovarnictví časem hasnoucí zašlou slávu.

V České republice je stále ještě mnoho opuštěných pivovarských objektů, které čekají na nové využití. Ambicí této práce je přispět k bližšímu poznání pivovarské architektury a upozornit na limity a východiska při obnově těchto unikátních památek.

Práce stanovuje kritéria hodnocení pivovarských objektů, podle nichž může být posuzován stavební fond. Předává jistý základ pro další výběr a porovnání pivovarské architektury. Hodnoticí metoda rozlišuje v rámci předkládaného projektu mezi inventarizací a hodnotovou analýzou, což zachovává aktuálnost pro různá použití. Metoda tedy spočívá na třech základních pilířích – historii, architektuře a fyzice, jež komplexně klasifikují jednotlivé budovy a stavební celky. Na základě předem stanovených kritérií je možné pivovarské objekty rozdělit do několika skupin.

- Pivovary zachované a stále sloužící svojí původní funkci.
- Pivovary přestavěné na jinou funkci jsou stále nositeli informací o výrobě piva.
- Objekty zachované, popř. částečně poškozené – chátrající, ale čekající na další využití.
- Objekty zbourané nebo ve velmi špatném technickém stavu, neschopné obnovy.

Pro další zpracování a výzkum v dizertační práci byly zvoleny pivovarské objekty, které jsou stále zachované, případně částečně poškozené – chátrající, ale čekající na nové využití. Tímto se stala tato skupina pivovarů předmětem dalšího zkoumání a vyhodnocování možností jejich obnovy a potencialu rozvoje v regionu.

Schopnost přijmout novou funkci

Z hlediska zásadního znovuvyužití stavebních objektů v pivovarských brownfields je posouzení možnosti přijmout novou funkci. Obecně lze průmyslové objekty rozdělit do dvou základních skupin, které v zásadě předurčují jejich budoucí využitelnost či způsob využití:

- výrobní objekty jednoúčelové (tvořící buď obálku, kryt určitého výrobního zařízení nebo v extrémním případě samotné výrobní zařízení);
- víceúčelové – univerzální (flexibilní, schopné snadno přijímat změnu technologie výroby, ale i využití celého objektu).

Nelze jednoznačně vymezit pouze tyto dvě základní skupiny, protože se mezi nimi mohou vyskytovat ještě tzv. výrobní objekty kombinované. Předurčení průmyslových staveb na jednoúčelové a univerzální je totiž do jisté míry zavádějící a nepřesné, protože zjednodušeně popisuje pouze krajní případy. Zejména objekty a areály potravinářského průmyslu jsou charakteristické tím, že se skládají z částí jak jednoúčelových, tak i univerzálních. A to se týká právě i objektů průmyslu pivovarského a sladařského. Řada realizovaných konverzí pivovarů u nás i ve světě dokazuje schopnost těchto brownfieldů

velmi dobře přijmout novou funkci. Ke každé renovaci je ale nutno přistupovat individuálně se znalostí místních poměrů a hlavně s důrazem na zasazení stavby v daném prostředí. Vůbec nemusí být ovlivněn celkový ráz krajiny při konverzi malého vesnického pivovárku, který má v sousedství vesnickou lidovou architekturu.

Stejně dobře může fungovat znovuzrození velkého průmyslového areálu v centru města, kde si teprve po dobře provedené proměně i laická veřejnost uvědomí skrývaný potenciál daného místa. Je nutno pouze posoudit velikost objektu a možnosti, zda bude využit celý areál, nebo pouze jeho dílčí část. Bez větších problémů lze nově využít víceúčelové části areálu (sladovnické humno, sladové pudy), ale i samostatné části jednoúčelových halových prostor (varna, chladný štok, kotelna). V některých dílčích částech areálu (spilka, sklepy, lednice) jsou možnosti adaptace omezené právě pro jejich specifické vlastnosti. Lze tedy konstatovat, že téměř pro každý technologický prvek lze najít zajímavé možnosti přeměny, takže obtížně využitelných prostor je velmi málo (sladovnický hvozď, některé případy varny a kotelny). Jedná se svým způsobem o výzvu, čím lze ještě překvapit.

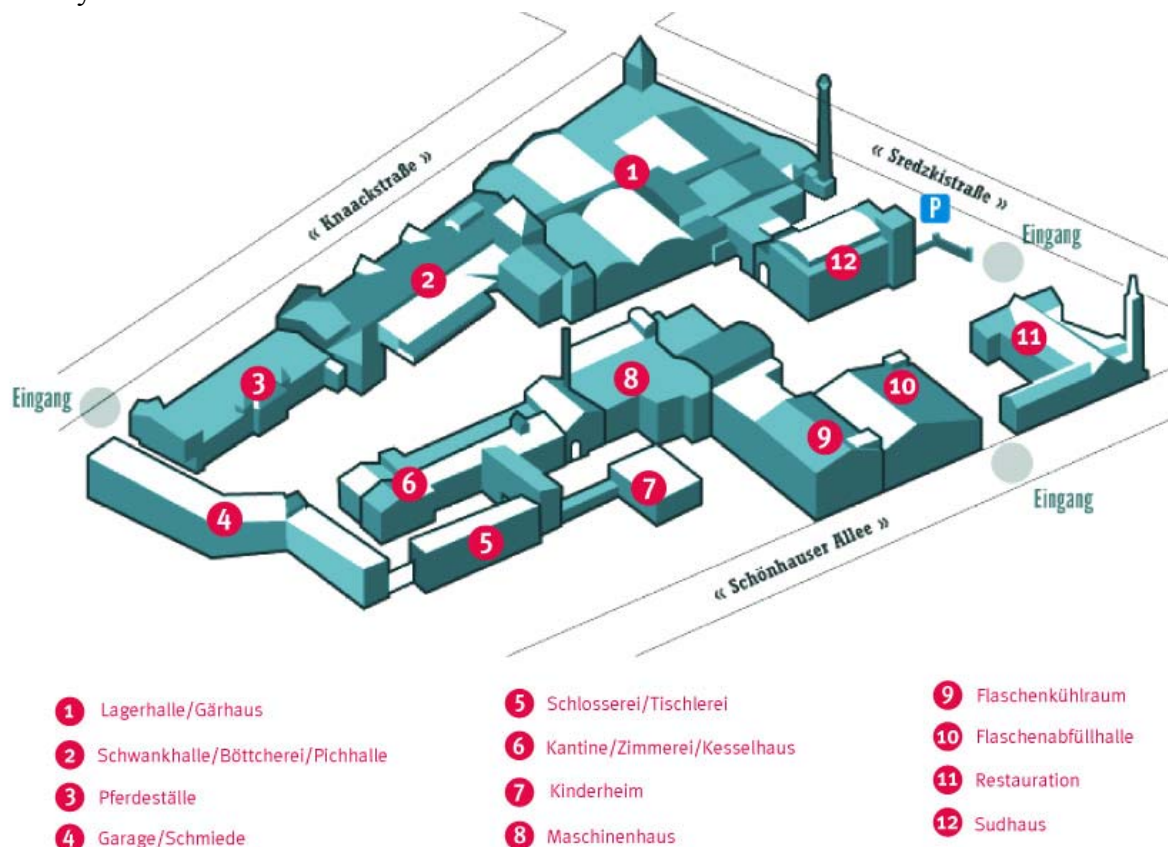
Potenciál pivovarských brownfields

Na základě předchozího shrnutí jednotlivých charakteristik pivovarských brownfieldů je patrné, že v rámci spektra všech jejich druhů se pohybují mezi těmi s nejvyšším potenciálem pro nové využití. Šance na nové využití zvyšují především následující vlastnosti:

- Jedná se o průmyslový typ brownfields o malé ploše, tedy území v porovnání s jinými relativně snadno uchopitelné, atraktivní pro možné investory.
- Poloha zejména v urbanizovaném území, v návaznosti na infrastrukturu.
- Charakter kompaktního areálu s budovami, který je možné oživit jako celek, po etapách či více investory pro více nových využití.
- Kontaminace je sice pravděpodobná, ale jedná se o nízký stupeň, který lze odstranit běžnými prostředky a přitom nezvyšuje neúměrně náklady na regeneraci lokality.
- Obsahují stavební objekty, které lze využít pro nové využití. Řada těchto objektů se dodnes nachází v relativně dobrém stavebně-technickém stavu.
- Charakter objektů umožňuje zejména polyfunkční využití areálů při relativně malých intervencích, což lze zejména v případě ekonomicky slabších lokalit využít k životaschopné skladbě nového využití.
- Pivovarský průmysl je tradičním odvětvím výroby v ČR, marketingově lze využít silného fenoménu českého piva a lokální tradice jeho výroby.
- Velmi často se jedná o objekty s významným sociálně-kulturním významem, stavebně-historickou hodnotou a vysokou kvalitou architektury.
- Jedná se o část industriálního dědictví, která v poslední době zaznamenává nárůst zájmu zřejmě nejrychleji.

Co znamená obnova pivovaru pro region?

Otázka identity místa a podpory rozvoje v regionu je velmi důležitá při zvažování možností záchrany pivovarských objektů. Můžeme se ptát, jaké jsou ideální podmínky pro kvalitní obnovu historického objektu, která s sebou přináší i rozvoj v regionu. Podle současných tendencí a zkušeností by se dalo říci, že universální cesta neexistuje. Ovšem už ověřenou cestu představuje forma kulturní „obnovy“, kdy je obnovovaný objekt součástí většího kulturního celku, případně je součástí nebo kotevním bodem na turistické trase po podobných památkách. Příkladem může být už delší dobu fungující KulturBrauerei v Berlíně nebo populární pivovar v Lobči, který vytváří jakýsi středobod celé kokořínské lokality.

Obr. 67: Areál berlínské KulturBrauerei¹⁴⁴

Důležitým předpokladem k úspěšné obnově je dobře zvolená strategie. Silná vize je naprosto klíčová a je neodmyslitelně spojena s úspěchem, nebo zkázou takového podniku. Majitel galerie DOX a mecenáš umění Leoš Válka prohlásil, že k úspěšné revitalizaci a udržení industriálního objektu jsou zapotřebí tři základní pilíře:

- Vize.
- Garant.
- Peníze.

Bez silného konceptu a jasně definovaných funkcí a náplně není možné úspěšně pracovat na obnově industriální památky. Takovéto objekty vyžadují přístup minimálně nadstandardní, kdy je potřeba věnovat čas přípravě budoucího programu, propagaci a osvětě mezi širokou veřejností.

¹⁴⁴ KULTURBRAUEREI. Areál berlínské KulturBrauerei. *Immobilien-berlin.de* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.exklusiv-immobilien-berlin.de/wp-content/uploads/2016/02/Kulturbrauerei-Karte.jpg>

Roli garanta zde může zastupovat jednotlivec nebo více aktérů. Obecně se zde snaží naplňovat již stanovenou vizi a posouvají projekt dopředu. Role garanta je spjata s celkovým průběhem obnovy, proto je i časově náročná. I z tohoto důvodu může být vhodnější, když tuto roli sehrává určité sdružení nebo spolek, který je schopný naplňovat tuto úlohu bez časového omezení.

Obr. 68: Centrum moderního umění DOX¹⁴⁵

Jiné jsou však především společenské role a ambice profesí, které o proměně rozhodují a uskutečňují ji, a to investorů, mezi nimiž přibýlo anonymních developerů bez osobního vztahu k výslednému užití, pro ně vlivem způsobu financování nemusí být rozhodující hledisko ceny či udržitelnosti budoucího provozu, stavitelů vybavených agresivnější technikou a chemií, architektů školených stále více pro navrhování novostaveb, kteří jsou v koncích, když vstoupí do díla dříve vytvořeného.

Právě zde vstupuje na scénu další aktér obnovy památek, a tím jsou vysoké školy a jejich studenti. Díky studentským zadáním, workshopům nebo soutěžím se můžeme dopracovat často k velmi zajímavým postřehům a řešením, jimiž za pouhý zlomek ceny získáme myšlenky mladé a nastupující generace. Rozhodně ne posledním krokem, který ve finále může mít rozhodující význam, je zaměření se na propagaci těchto aktivit – pořádat výstavy, publikovat výsledky v tisku a dalších médiích, přiblížit je běžnému člověku a vysvětlit, proč jsou právě takové budovy hodnotné, medializovat každou snahu a upozorňovat na případné nedostatky. A právě díky novým pohledům se můžeme posouvat dále.

Je potřeba za tyto stavby bojovat, a to nejenom o pivovary, ale o celé průmyslové dědictví, jež nám bylo zanechané, a to nejenom na poli realizačním, ale i na poli akademickém, dávat prostor studentům k řešení takovýchto objektů, pořádat architektonické soutěže (kupříkladu díky studentské soutěži na pivovar v Buštěhradě byla demolice zastavena a místní samospráva začala jednat o znovuvyužití stavby). Zapojení studentů pod vedením zkušených architektů může přinést zajímavá řešení a rovněž poslouží k průzkumům a ověření různých modelových řešení jak z hlediska dispozice, tak

¹⁴⁵ DOX. Centrum moderního umění DOX. *Czecot.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.czecot.cz/results/zobrobr.php?w=st&id=416040&orig=1>

i z hlediska míry zásahu do původního objektu. Právě možnost přinést další neobvyklé přístupy a postupy je mnohem jednodušší na poli akademickém. Význam studentských prací spočívá i v tom, že se fakulta stává vyhledávaným pracovištěm, kde informace hledají jak zástupci městské správy, tak i soukromí majitelé.

„Lidé často nevědí, co chtějí, dokud jim to neukážete.“¹⁴⁶

Obr. 69: Centrum stavitelského dědictví Plasy, stav z roku 2016¹⁴⁷

V dnešní době se stále více přikládá důraz na návratnost investic a jejich efektivní uplatňování. Možnosti financování jsou v dnešní době poměrně široké. Ovšem vše souvisí s jejich správným využitím a naplánováním. Silný program pro obnovu industriální památky je stěžejní. To je i jeden z důvodů, proč vzniká tolik malých rodinných pivovarů a minipivovarů, kdy je možné z výroby částečně financovat obnovu pivovarského objektu nebo areálu. Dobrým příkladem může být pivovar Albrecht ve Frýdlantu, kde je část finančních prostředků získávána výrobou piva a poskytováním komerčních služeb pro turisty. Další možností je využívání různých operačních fondů a grantů. Ovšem v této souvislosti jsou kladeny na rekonstrukci větší nároky, co se týče její památkové hodnoty a celkové hodnoty pro trvale udržitelný rozvoj v lokalitě. Zejména kulturou vedené postupy obnovy mají větší potenciál úspěchu záchrany. Příkladem může být Chrám chmele a piva v Žatci nebo Centrum stavitelského dědictví NTM v Plasech.

Téma pivovarnictví a piva v současnosti nabývá na obrovské popularitě, a právě proto jsou okolnosti pro možnost záchrany a obnovy těchto unikátních objektů velmi příznivé. Pomalu se vrací doby, kdy v každé větší vesnici byl pivovar a potenciál minipivovarů toto jenom potvrzuje. Obecně téma znovuoživení starých průmyslových objektů stále získává na atraktivitě a je čím dál tím více vyhledáváno jak veřejností, tak i novými zájemci o tyto objekty. Dokladem může být, kolik nových a úspěšných rekonstrukcí se uskutečnilo mezi léty 2005–2017. Zejména bych vyzvedl centrum moderního umění DOX v Praze,¹⁴⁸ které má podobný význam jako tehdejší TATE modern

¹⁴⁶ NTX: Citáty. Steve Jobs. *Nxt.cz* [online]. 2005 [cit. 2013-01-25]. Dostupné z: <http://ntx.cz/citaty-od-steve-jobs-id-125>

¹⁴⁷ LIKOVSKÝ, Z. *České pivovary 1869–1900*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pivovarský a sladařský, 2005. ISBN 80-865576-14-0.

¹⁴⁸ DOX. Centrum moderního umění DOX. *Czecot.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.czecot.cz/results/zobrobr.php?w=st&id=416040&orig=1>

art gallery v Londýně. Snad tyto příklady budou inspirací pro další budovy a obnovených a zachovaných památek průmyslové éry bude jenom přibývat.

„Dej Bůh štěstí.“

Jak říká občanské sdružení Pivovar Lobeč: *„Ač realnost takového cíle je především otázkou ekonomickou, opakovaně se přesvědčujeme, že tím opravdu nezbytným tu bude entusiasmus, nápad, výdrž, odvaha a nemalá dávka štěstí.“*¹⁴⁹

¹⁴⁹ Pivovar Lobeč. Záchrana historické památky. *Pivovarlobec.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: http://pivovarlobec.cz/texty/cele/23_BUD.html

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie

ANGER, M. *Naše pivovary na dobových pohlednicích*. Jilemnice: Gentiana, 2004. ISBN 80-865-2714-X.

BASAŘOVÁ, G. et. al. *České pivo*. 3. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2011. ISBN 978-80-87109-25-0.

BĚLOHOUBEK, A. Několik slov o stavbě a zařízení pivovarů. *Zprávy spolku architektů a inženýrů v Čechách*. 1872, č. 22. ISSN 1803-3342.

BENEŠOVÁ, M. *Česká architektura v proměnách dvou století*. 2. vyd. Praha: SPN, 1984.

BROTAN, A. *Nový život opuštěných staveb: průmyslové dědictví: stavební kniha 2013*. 1. vyd. Praha: ČKAIT, 2013. ISBN 978-80-87438-36-7.

CURÍNOVÁ, P. et. al. *České a moravské pivovary: stavební dědictví tradičního výrobního odvětví*. Brno: EXPO DATA, 2007. ISBN 978-80-7293-182-8.

DVOŘÁKOVÁ, E. *Ochrana technických památek*. In: *Sborník příspěvků Otázky ochrany a péče o technické kulturní památky a průmyslové dědictví*. 1. vyd. Ostrava: Státní památkový ústav v Ostravě, 2001. ISBN 978-80-85034-22-6.

DVOŘÁKOVÁ, E., B. FRAGNER a T. ŠENBERGER. *Industriál paměť východiska*. 1. vyd. Praha: Titanic, 2007. ISBN 978-80-86652-33-7.

FRAGNER, B. a V. VALCHÁŘOVÁ. *Industriální topografie - architektura konverzí: Česká republika 2005-2015 = Industrial topography - the architecture of conversion : Czech Republic 2005-2015*. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2014. ISBN 978-80-01-05592-2.

FRAGNER, B. a V. VALCHAŘOVÁ. *Průmyslové dědictví 2: ve vzduchoprázdnu mezi profesionály a amatéry*. Praha: ČVUT, 2010. ISBN 978-80-01-04521-3.

FRAGNER, B., P. VORLÍK a J. ZIKMUND, eds. *Úskalí nového využití: pivovar v Buštěhradě : soutěžní projekty studentů architektury*. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2011. ISBN 978-80-01-04923-5.

FRONĚK, D., P. JÁKL a M. STAREC. *Pivo & cukr: bilance mizející průmyslové éry II*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-01-04717-0.

GIRSA, V. *Komentáře k soutěži*. In: *Úskalí nového využití: pivovar v Buštěhradě: soutěžní projekty studentů architektury*. Praha: ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2011, s. 98. ISBN 978-80-01-04923-5.

HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. 5. vyd. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-389-5.

CHLÁDEK, V. *Pivovarnictví*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1616-9.

CHODOUNSKÝ, F. *Encyklopedie pivovarství*. 1. vyd. Praha: 1. Veřejná sladovnická škola, 1905.

CHODOUNSKÝ, F. *O úspornosti v průmyslu pivovarnickém*. In: *Zprávy Výzkumného ústavu pro průmysl pivovarnický v Čechách*. 1. vyd. Praha: Jednota k vydržování Výzkumného ústavu pro pivovarnický průmysl v Čechách, 1900.

CHODOUNSKÝ, F. *Pivovarství*. Praha: VÚPS, 2005. ISBN 80-86576-15-9.

- JÁKL, P. a M. STAREC. *Pivovary poté. Konverze a rekonstrukce*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o., 2011, 52 s. ISBN 978-80-01-04754-5.
- JÁKL, P. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 97880727722611.
- JÁNSKÝ, M. *Pivovary a pivovárky I. a II. díl*. 1. vyd. Praha: Ústr. kult. dům železničářů, 1988.
- JAVOREČKOVÁ, D. et. al. *Průmyslové dědictví: ve vzduchoprázdnu mezi profesionály a amatéry*. Praha: Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT v Praze ve spolupráci s Kolegiem pro technické památky ČSSI, 2010. ISBN 978-80-01-04521-3.
- JÍLEK, F. *Studie o technice v českých zemích*. 1. vyd. Praha: NTM, 1983.
- JIROUŠKOVÁ, Š. *České a moravské pivovary*. Praha, 2007. Disertační práce. Fakulta architektury ČVUT.
- JONES, W. *Dictionary of industrial archeology*. London: Sutton Publishing Ltd., 1996. ISBN 0750944579.
- KABÁT, M. *Z historie pivovarů. I. a II. díl*. 1. vyd. Praha: Vlastní náklad, 1992.
- Kolektiv autorů. *Industriální stavby – rekonstrukce a konverze pivovarů*. Speciální příloha ke stavebním titulům Střechy, Fasády, Izolace. Ostrava. Mise.
- Kolektiv autorů. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 1. – 4. díl, 1. vyd. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-043-8, 80-7277-044-6, 80-7277-045-4, 80-7277-160-4.
- Kolektiv autorů. *Úskalí nového využití: pivovar v Buštěhradě*. Praha: ČVUT, 2011. ISBN 978-80-01-04923-5.
- KOTYŠKA, V. a V. TEYSLER. *Technický slovník naučný*. Praha: Borský a Šulc, 1927–1949.
- LIKOVSKÝ, Z. *České pivovary 1869–1900*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pivovarský a sladařský, 2005. ISBN 80-865576-14-0.
- LIKOVSKÝ, Z. *Pivovary na Československém území 1900–1948*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. ISBN 80-86576-21-3.
- MACEK, P. *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*. 2. vyd. Praha: Státní ústav památkové péče, 2001. ISBN 80-86234-22-3.
- MARKOVÁ, B., O. SLACH a M. HEČKOVÁ. *Továrny na sny: základní desatero úspěchu při zavádění horizontálních projektů a kreativních inkubátorů a příklady dobré praxe rekonverze industriálního dědictví*. Plzeň: Plzeň 2015, 2013. ISBN 978-80-905671-3-9.
- PALMER, M. a P. NEAVERSON. *Industrial archeology*. Londýn: Routledge, 1998. ISBN 0-415-16626-8.
- VORLÍK, P. *Druhý dech průmyslové architektury: sborník z výstavy alternativních studentských projektů na téma nové využití průmyslového dědictví*. Praha: ČVUT, 2007. ISBN 978-80-01-03805-5.

Periodika

BRETTSCHNEIDER, A. *Nástin vývoje techniky československého pivovarství od konce 18. století do r. 1945*. In: *Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky*. Praha: ČSAV, 1964. ISSN 0300-4414.

Časopis stavebnictví: Pivovary – specialita kulturního dědictví ČR. Děčín. *Casopisstavebnictvi.cz* [online]. 2007 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.casopisstavebnictvi.cz/UserFiles/Image/0708/60_decin.jpg

MATĚJ, M. Autenticita technických a průmyslových památek a památkové péče. *Era*. 2003, č. 4, s. 65-67. ISSN 1212-9607.

ŠENBERGER, T. Industriální dědictví a autenticita. *Era*. 2003, č. 4, s. 63–64. ISSN 1212-9607.

ŠENBERGER, T. Rekonstrukce výrobně technických staveb k novým účelům. *Rozpravy NTM*. 1995.

Zprávy spolku architektů a inženýrů v Čechách. Praha: Spolek architektů a inženýrů v Čechách, 1874, č. 9, s. 116-118. ISSN 1803-3342.

Online zdroje

51N4E. Lamot - congress & heritage centre. *51n4e.com* [online]. 2005 [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: http://www.51n4e.com/sites/default/files/020_Lamot_20100110.pdf

51N4E. Model soutěžního návrhu přestavby pivovaru Lamot. *Archined* [online]. 2017 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: http://files.archinect.com/uploads/ai/aiu_lamot_MODEL.jpg

AZquotes. AZ Quotes: Jane Jacobs Quotes. *Azquotes.com* [online]. 2008 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: http://www.azquotes.com/author/7295-Jane_Jacobs

BÝM, P. Lofts / A7 Holešovický pivovar: rezidenční luxus v podání ING. *Stavebniforum.cz* [online]. 2009 [cit. 2017-09-30]. Dostupné z: <http://www.stavebniforum.cz/cs/article/15135/lofts-a7-holesovicky-pivovar-rezidencni-luxus-v-podani-ing/>

CENTRUM PIVOVAR. Konverze bývalého pivovaru na obchodní pasáž Centrum Pivovar Děčín z roku 2012. *Stavbaweb.dumabyt.cz* [online]. 2014 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://stavbaweb.dumabyt.cz/files/files/2014_04/centrum_pivovar3.jpg

CSD. Centrum moderního umění DOX. *Estav.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.estav.cz/img/_/4854.foto/plasy_foto-3.jpg?1490778850

DANNY. Pohled na sladovnu, hvozď a v pozadí na varnu pivovaru v Boskovicích, stav z roku 2015. *Fabriky.cz* [online]. 2011 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.fabriky.cz/2011_pivovar_boskovice/img00007.jpg

DOX. Centrum moderního umění DOX. *Czecot.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.czecot.cz/results/zobrobr.php?w=st&id=416040&orig=1>

Dům Zahraniční Spolupráce. Aktion Česká republika – Rakousko. *DZS.cz* [online]. Praha: DZS, 2018 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.dzs.cz/cz/aktion-ceska-republika-rakousko/>

ERIH. Mapa kotevních bodů stezky ERIH, aktualizace z roku 2017. *Erih.net* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.erih.net/>

ERIH: European Route of Industrial Heritage [online]. EU: Erih, 1999 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.erih.net/>

Fabrik potsdam: Fabrikpotsdam [online]. 2018 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.fabrikpotsdam.de/>

GETTYIMAGES. DogA Centrum pro design a architekturu v Oslu. *Gettyimages.com* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://media.gettyimages.com/photos/norwegian-centre-for-design-architecture-hausmanns-gate-oslo-greater-picture-id144846649>

HEINEKEN EXPERIENCE. „Media hall“ v poslední části Heineken Experience. *Amsterdamsights.com* [online]. 2018 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.amsterdamsights.com/attractions/pix/heinekenexperience.jpg>

HERITY. Cerifikát Herity památky Museo della Mura v Římě. *Museodellemuraroma.it* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.museodellemuraroma.it/sites/default/files/storage/images/musei/museo_delle_mura/dicono_di_noi/certificazione_herity/358290-4-ita-IT/certificazione_herity.jpg

Herzog & de Meuron. Projects. *Herzogdemeuron.com* [online]. 2000 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <https://www.herzogdemeuron.com/index/projects/complete-works/201-225/201-caixaforum-madrid.html>

HERZOG DE MEURON. Schématický řez stavbou Caixa Forum v Madridu. *Cienmilcuartos* [online]. 2013 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://cienmilcuartos.files.wordpress.com/2013/10/collage-011.jpg>

HN. Nový pivovar HK. *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://img.ihned.cz/attachment.php/990/19398990/aosu4DEFGILNOk6QWcefhqrz01Tw9ARV/Novy-pivovar-HK.gif>

CHMELAŘSKÉ MUZEUM. Chrám chmele a piva v Žatci, konverze z roku 2011. *Chmelarskemuzeum.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.chmelarskemuzeum.cz/foto/tit_1436353634.png

ING REAL ESTATE CZ. Lofts / A7 Holešovický pivovar. *Archiweb.cz* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/buildings.php?type=3&action=show&id=3389>

KLEMPNER69. Pohled na nenápadný bývalý pivovar Beaufort. *Smugmug.com* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://klempner69.smugmug.com/History/Derelict-Buildings/St-Ivel-DairyRoyal-Wootton/>

KOGAA. Koncepční schéma sociálního reaktoru „The Distillery“. *Socialreactor.eu* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.socialreactor.eu/>

KOGAA. Vstupní prostor, tzv. „Yard“, stav z roku 2017. *Socialreactor.eu* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.socialreactor.eu/>

KULTURBRAUEREI. Areál berlínské KulturBrauerei. *Immobilien-berlin.de* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.exklusiv-immobilien-berlin.de/wp-content/uploads/2016/02/Kulturbrauerei-Karte.jpg>

La Fabrik Théâtre: Fabrik théâtre Avignon [online]. 2018 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://fabriktheatre.fr/>

- LA FABRIKA. Kulturní prostor La Fabrika v pražských Holešovicích. *Lightneq.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.lightneq.cz/wp-content/uploads/LaFabrika-foto.png>
- La Fabrika: La Fabrika* [online]. 2015 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.lafabrika.cz/>
- LOBEČ. Celkový pohled na pivovar v Lobči, stav z roku 2017. *Lobec.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.lobec.cz/images/fotogalerie/13/728-DSCF8342.JPG>
- LOPATOVÁ, K. Rekonstrukce zámeckého pivovaru v Litomyšli. *Archiweb.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?&action=show&id=2061>
- MACH, T. Pivní obzor: Pivovarnictví rakouské monarchie před 100 lety. *Pivniobzor.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-09-06]. Dostupné z: <http://www.pivniobzor.cz/clanky/2008-04-09-pivovarnictvi-rakouske-monarchie-pred-100-lety/>
- MALÝ, Jan. Budova evropského školícího centra YMCA v bývalém zámeckém pivovaru v Litomyšli. *Archiweb.cz* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/buildings.php?&action=show&id=2061>
- Matadero Madrid: Centro De Creación Contemporánea. New times, new architecture. *Mataderomadrid.org* [online]. 2005 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.mataderomadrid.org/new-times-new-architecture.html>
- MATADERO. Interiér jedné z hal bývalých jatek Matadero v Madridu, stav z roku 2015. *Images.adsttc.com* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://images.adsttc.com/media/images/50aa/9e31/b3fc/4b0b/5400/0045/slideshow/withlight.jpg?1375812895>
- Město Ostrava. Historické kalendárium. *Ostrava.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/tiskove-zpravy/historicke-kalendarium-1/archiv-historickeho-kalendaria/historicke-kalendarium-59/c-users-krzyzankovavl-desktop-historicka-c-kalenda-rium-43.-ta1-2den-2012-pivovar-web.jpg>
- Městys Kácov. Historie Pivovaru. *Kacov.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-19-01]. Dostupné z: <http://www.kacov.cz/clanky/img/historie/zamestnanci1903.jpg>
- Ministerstvo financí ČR. Schéma čerpání evropských fondů. *Mf.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://img.mf.cz/429/535/1-schema_cerpani.jpg
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Čerpání v období 2007-2013. *Dotaceeu.cz* [online]. Praha: MMR ČR, 2012 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://dotaceeu.cz/cs/Fondy-EU/Predchozi-programova-obdobi/Programove-obdobi-2007-2013/Cerpani-v-obdobi-2007-2013>
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Evropské strukturální a investiční fondy. *Strukturalni-fondy.cz* [online]. Praha: MMR ČR, 2012 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Uvodni-strana>
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Informace o fondech. *Strukturalni-fondy.cz* [online]. Praha: MMR ČR, 2012 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Informace-o-fondech-EU>
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Úvodní strana. *Dotaceeu.cz* [online]. Praha: MMR ČR, 2012 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://dotaceeu.cz/cs/Uvodni-strana>

Ministerstvo vnitra České republiky. Rady a služby. *Mvcr.cz* [online]. Praha: MV ČR, 2017 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=2128&docType=ART&chnum=5>

MNACTEC: Museu De La Ciencia I De La Tecnica De Catalunya [online]. 2018 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://mnactec.cat/en/>

Národní památkový ústav [online]. Praha: NPÚ, 2011 [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/en>

NTX: Citáty. Steve Jobs. *Nxt.cz* [online]. 2005 [cit. 2013-01-25]. Dostupné z: <http://ntx.cz/citaty-od-steve-jobs-id-125>

Pivety: Katalog pivních etiket do roku 1948. Dolní Věstonice. *Pivety.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.pivety.com/1948/1948/D/DolniVestonice.html>

PIVNI.INFO. Skladové pudy nepřístupná část 3. *Pivni.info* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://pivni.info/foto/galerie692/sd2pisek-sladove-pudy-nepristupna-cast-3.jpg>

PIVOVAR CHŘÍČ - PROPOLIS. Etikety pivních speciálů pivovaru pCH! v Chříči. *Facebook.com* [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/propolis.os/photos/a.513521235380163.1073741834.487666487965638/1405704256161852/?type=3&theater>

Pivovar Lobeč. Dotek Genia loci. *Lobec.cz* [online]. Lobeč: Riofrio, 2017 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.lobec.cz/tradice>

Pivovar Lobeč. Záchrana historické památky. *Pivovarlobec.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: http://pivovarlobec.cz/texty/cele/23_BUD.html

Pivovar ve Velkých Popovicích. *Vzorné podniky všech zemí*. 1938, roč. 12, č. 72.

PIVOVARY.INFO. Ležácké sklepy pivovaru v Kamenici, stav ze začátku roku 2017. *Pivovary.info* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.zpravy.pivovary.info/wp-content/gallery/galerie-kamenickeho-pivovaru-kamenice-nad-lipou/le%C5%BE%C3%A1ck%C3%BD-sklep.JPG>

Pohled na Centre for International Light Art. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, last modified 6. 2. 2017 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Centre_for_International_Light_Art

PŘIKRYL, E. Galerie Benedikta Rejta. *Archiweb.cz* [online]. 2006 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=639>

Rotefabrik: Rote Fabrik [online]. 2018 [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://rofefabrik.ch/en/home/>

RRAJM. Rozložitý areál hradního pivovaru ve Znojmě, stav z roku 2011. *Brownfieldy-jmk.cz* [online]. 2011 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.brownfieldy-jmk.cz/runtime/cache/images/photoBig/userfiles-image-fotky-lokalit-7277-znojmo-pivovar-PivovarSituace.jpg>

SLEZSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM. Spilka Opavského měšťanského pivovaru, rok 1930. *Zaopavu.cz* [online]. 2013 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.zaopavu.cz/Prilohy/Image/2013_pivovar_historie/pivovar_7.jpg

SNOVATOVARNA. Přestavba bývalého olovnického pivovaru na rodinné bydlení a galerii. *Snovatovarna.com* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://www.snovatovarna.com/OLOV/projekt2.html>

Spolek. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 11. 12. 2006, last modified 4. 10. 2017 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Spolek>

ŠESTÁKOVÁ, Eva. Příčný řez a jižní pohled sladovnou pivovaru, stav z roku 1932. *Bydleni-iq.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.bydleni-iq.cz/wp-content/uploads/15_ses_jih.jpg

ŠÍMA, Z. *Stroje zimo a ledotvorné*. 1. vyd. Praha: I. L. Korber, 1923.

ŠKABRADA, J. *Konstrukce historických staveb*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. ISBN 80-7203-548-7.

ŠMÍDEK, P. Galerie Benedikta Rejta. *Archiweb.cz* [online]. 2006 [cit. 2013-09-30]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=639>

URBANSPLASH. Konverze Mlýnů na lofity v Manchesteru od studia Urban Splash, rok 2016. *Architectsjournal.co.uk* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.architectsjournal.co.uk/pictures/2000x2000fit/8/7/1/3039871_brownsfieldmill_1.jpg

VCPD FA ČVUT. Industriální topografie. *Industrialnitopografie.cz* [online]. 2017 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.industrialnitopografie.cz/index.php>

VILÉM, P. Databáze průmyslového dědictví Moravy. *Fa.vutbr.cz* [online]. 2004 [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://www.fa.vutbr.cz/home/zemankova/>

VISIONSOFTRAVEL. Pohled na vstup Heineken Experience v Amsterdamu. *Visionsoftravel.org* [online]. 2014 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: http://www.visionsoftravel.org/wp-content/uploads/2014/05/TheHeinekenExperienceAmsterdam_1_thumb.jpg?timestamp=1515861504

VPCD. Příčný řez vertikálním hvozdem pivovaru ve Zlonicích, rok 1892. *Fabriky.cz* [online]. 2016 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://www.fabriky.cz/coajak/slad/hvozd_pivovar_zlonice.jpg

VRÁNA, F. Budova společenského centra v bývalém klášterním pivovaru v Brně – Králově poli. *Pivovary.info* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.pivovary.info/gallery/gal229_obr1255953649_44.jpg

Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze [online]. Praha: FA ČVUT, 2014 [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://vcpd.cvut.cz/>

WILKIE, T. *The Repertory of Patent Inventions* [online]. Ann Arbor: G. and T. Wilkie, 1815. Digitalizováno: Michiganská univerzita, 2007 [cit. 2017-12-17]. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=St80AAAAMAAJ&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

Zámek Žďár nad Sázavou. Plán expozice muzea nové generace v bývalém pivovaru zámku Kinských z roku 2015. *Zamekzdar.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <http://zamekzdar.cz>

Zámek Žďár nad Sázavou. Muzeum nové generace. *Zamekzdar.cz* [online]. Žďár nad Sázavou: Moravio, 2015 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.zamekzdar.cz/muzeum-nove-generace/>

ZIKMUND, J. *Konverze a dostavba bývalého císařského pivovaru v Buštěhradě – vyhodnocení studentské soutěže FA ČVUT v Praze: Protokol o průběhu vyhodnocení soutěžních návrhů*. [online]. Praha: FA ČVUT, 2011 [cit. 2018-01-18]. Dostupné z: <http://www.fa.cvut.cz/attachments/BAhbBlsHOgZmSSIdNGU2MzY3NjU0ZWFiMzUwMzcwMDAwOGQ2BjoGRVQ/bustehradzapisporota.pdf?sha=9e485eb1>

Legislativa

ČESKO. Dekret č. 101 ze dne 27. října 1945 o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského. In: *Sbírka zákonů České Republiky*. 1945. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-101>

Archivní periodika

Archiv technického muzea Brno.

Archivní materiály

Černokostelecký pivovarský archiv o. p. s.

Kvas: časopis pro pivovarnictví, vinopalství, vinařství a chmelařství 1873–1940. Brno: Moravská zemská knihovna Brno.

Moravský zemský archiv Brno.

Pivovarské listy: časopis věnovaný zájmům veškerého sladovnictví 1883–1919. Praha: Národní knihovna Praha-pobočka Hostivař.

Zprávy památkové péče: časopis státní památkové péče 1937 -2015. Brno: Moravská zemská knihovna Brno.

Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Čechách. Praha. 1866–1910. Praha: Národní knihovna Praha-pobočka Hostivař.

Osobní archivy

Archiv Adama Kaňovského

Archiv Martina Blažka

Archiv Michala Justa

Archiv Petry Šestákové

Archiv Terezy Valoškové

Slovník pivovarských pojmů

Chladicí stoky

Zastávaly funkci předchlazení mladiny a oddělení od kalů. Byly konstruovány, jako velké ploché mísy, na které se přečerpala mladina z varny, o hloubce cca 15–25 cm.

Chmel

Jedna ze tří základních surovin pro výrobu piva, je představován usušenými chmelovými hlávkami samičích rostlin chmele evropského. Chmel poskytuje pivu typickou hořkou chuť.

Chmelovar

Jedná se o intenzivní vaření sladiny s chmelem. Čas přídávku, množství a odrůda chmele závisí na typu vyráběného piva. Chmelovar probíhá v mladinové pánvi.

Chmelový cíz

Je plechová nádoba s dírkovaným jalovým dnem, která zachycuje ve varně vyvařený chmel z mladiny.

CKT – cylindro-konické tanky

Cylindro-konické tanky. Používají se při moderním způsobu kvašení. Výhody oproti klasické technologii je především v možnosti vyšší automatizace, zkrácení celého procesu kvašení, lepší regulace.

Fermentace

Přeměna látky za účasti enzymů mikroorganismů, při níž vznikají látky energeticky chudší nebo se nové látky syntetizují.

Humna

Oddělení sladovny, kde v chladném prostředí klíčí namočený ječmen za vzniku zeleného sladu.

Hvozd

Věžová stavba čtvercového půdorysu, kde dochází k sušení sladu. Hvozdění je závěrečnou fází při výrobě sladu, má za cíl převést zelený slad s vysokým obsahem vody do skladovatelného stavu a vytvořit tak aromatické a barevné látky.

Hvozdění sladu

Závěrečná fáze výroby sladu. Zelený slad je na hvozdě nejprve předsušen při teplotě do 60 °C následně pak vyhřát a dotažen při teplotách od 80 °C do 105 °C.

Kopačka

Zařízení, které slouží pro rozhrnování mláta při scezování a jeho vyhrnování pro skončení scezovacího procesu.

Křemelina

Sypké nebo pórovité hlinky diatomové, v nichž výhradním složením zůstaly skořápky rozsivek, které slouží jako pomocný materiál při filtraci piva.

Ležácký sklep

Prostor, ve kterém probíhá dozrávání piva za určité teploty a doby zrání.

Máčecí štok

Nádoba k namáčení ječmene v pivovarství před sladováním. Také označována jako náduvník

Máčení ječmene

Proces, který probíhá v náduvníku. Obsahuje přibližně tři fáze, při každé nejprve dochází k zaplavení ječmene vodou, po určitou dobu, a poté následuje vzdušná přestávka, při níž se z nádoby odsává oxid uhličitý.

Mladina

Základní meziprodukt při výrobě piva.

Mladinová pánev

Nádoba, ve které probíhá vaření sladiny s chmelem. Výsledným produktem je mladina.

Mláto

Vytoužené nerozpustné zbytky sladu, které jsou odděleny ve scezovací kádi. V mlátě zůstávají zbytky extraktu a některé další výživné látky. Tyto zbytky bývají používány ke krmení.

Náduvník

Nádoba k namáčení ječmene v pivovarství před sladováním. Také označována jako máčecí štok.

Pasterace

Tepelné ošetření piva. Tím je pivo chráněno proti infekci, která by v krátké době způsobila zkažení.

Pivovar

Technologický celek vyrábějící pivo.

Pivovarské kvasnice

Speciální kmeny kvasnic, které přeměňují cukerné látky v mladině na alkohol a oxid uhličitý.

Rmut

Směs sladového šrotu s vodou podrobená rmutování, tj. působení sladových enzymů hlavně na škrob a bílkoviny obsažené ve sladu.

Rmutování

Nejdůležitější proces při vaření piva, který následuje ihned po vystírání.

Scezovací kád'

Nádoba, ve které probíhá scezování, oddělení meziproduktu od části zrn.

Scezování

Proces při výrobě, při kterém dochází k rozdělení rmutu na mláto a čirý roztok.

Sládek

Titul technického úředníka, který v pivovaru vyrábí pivo.

Sladina

První meziprodukt při výrobě piva. Jedná se o sladký neochmelený roztok cukerných, bílkovinných a dalších látek, který vznikne scezováním díla.

Spilka

Oddělení v pivovaru, kde probíhá kvašení mladiny v kvasných nádobách.

Šrotování

První proces při výrobě piva. Slad je rozšrotován tak, aby došlo k obnažení vnitřní části zrna, ale zároveň aby obalová část zrna zůstala zachována.

Tluč

Rozemletý slad nebo nesladovaná obilnina, která se dále používá v pivovarnictví.

Usazovací kád'

Uzavřená válcovitá nádoba s plochým dnem opatřená chladícím agregátem. Sloužila k odstranění kalů z horké mladiny a zároveň k zchlazení na zákvasnou teplotu.

Valečka

prostor na sladovně, určený k uložení nehotového sladu před jeho odsoušením.

Varna

Část provozu v pivovaru, kde dochází k hlavnímu vaření piva.

Vířivá kád'

Válcovitá stojatá nádoba, do které je při určité teplotě a rychlosti vpouštěna mladina, tím dochází k vírovému efektu,

který shromáždí kal na středu dna nádoby, a čirá mladina může být odsáta.

Vystírací kád'

Nádoba, ve které probíhá míchání sladového šrotu s vodou.

Vystírání

Míchání sladového šrotu s vodou a následující zapáčka. Tento proces se nachází na začátku vaření.

Seznam obrázků

Obr. 1: Zaměstnanci kácovského pivovaru v roce 1903	13
Obr. 2: Mapa současného stavu pivovarských objektů a areálů na území Moravy (pracovní verze)	17
Obr. 3: Schéma pivovaru podle příručky Františka Ondřeje Poupěte	20
Obr. 4: Půdorys Bělohoubkova pivovaru v přízemí a s kotelnou ve dvoře	21
Obr. 5: Varní systém firmy Noback & Fritze z roku 1905	22
Obr. 6: Parostrojní pivovar v Děčíně – Podmoklech v roce 1910. Řez původním pivovarem, vlevo štoky a spilka, následuje varna a strojovna	23
Obr. 7: Základní schéma hlavních prostor pivovaru ve druhé polovině 19. století	26
Obr. 8: Klasická výroba piva	27
Obr. 9: Secesní podoba průmyslového pivovaru v Bohušovicích ze začátku 20. století	28
Obr. 10: Půdorysné schéma řemeslného pivovaru v Sázavě ze 17. století	29
Obr. 11: Schéma areálu průmyslového pivovaru v Moravské Ostravě, rok 1923	30
Obr. 12: Sladové a obilné půdy ve sladovně a pivovaru v Písku, stav z roku 2011	33
Obr. 13: Humna pivovaru v Dolních Věstonicích, stav z roku 2014	34
Obr. 14: Příčný řez vertikálním hvozdem pivovaru ve Zlonicích, rok 1892	36
Obr. 15: Plán rekonstrukce varny pivovaru v Petrohradu, rok 1930	37
Obr. 16: Spilka opavského měšťanského pivovaru, rok 1930	38
Obr. 17: Ležácké sklepy pivovaru v Kamenici, stav ze začátku roku 2017	39
Obr. 18: Kompaktní provoz parostrojního pivovaru v Lobči, stav z roku 1928	41
Obr. 19: Rozložitý areál hradního pivovaru ve Znojmě, stav z roku 2011	42
Obr. 20: Konverze bývalého pivovaru na obchodní pasáž Centrum Pivovar Děčín z roku 2012	44
Obr. 21: Pohled z východu na pivovar v Buštěhradě. Stav z roku 1946	44
Obr. 22: Pohled na pivovar a zámek od západu. 60. léta.	46
Obr. 23: Stavebně-historický vývoj pivovaru, postupná modernizace a přestavby v průběhu jednotlivých stavebních slohů	47
Obr. 24: Areál pivovaru a podélný řez budovou A.	48
Obr. 25: Příčný řez a jižní pohled sladovnou pivovaru, stav z roku 1932	48
Obr. 26: Stav buštěhradského pivovaru z roku 2015	48
Obr. 27: Cerfikat Herity památky Museo della Mura v Římě	54
Obr. 28: Kulturní prostor La Fabrika v pražských Holešovicích	58
Obr. 29: Chrám chmele a piva v Žatci, konverze z roku 2011	58
Obr. 30: Mapa kotevních bodů stezky ERIH, aktualizace z roku 2017	60
Obr. 31: Schématický řez stavbou Caixa Forum v Madridu	63
Obr. 32: Interiér jedné z hal bývalých jatek Matadero v Madridu, stav z roku 2015	64
Obr. 33: DogA Centrum pro design a architekturu v Oslu	65
Obr. 34: Konverze mlýnů na lofts v Manchesteru od studia Urban Splash, rok 2016	66
Obr. 35: Přestavba bývalého olovnického pivovaru na rodinné bydlení a galerii	67
Obr. 36: Etikety pivních speciálů pivovaru pCH! v Chříči	69
Obr. 37: Schéma čerpání evropských fondů	71
Obr. 38: Podélný řez parostrojního pivovaru v Lobči po rekonstrukci z roku 2015	72
Obr. 39: Galerie Benedikta Rejta	73
Obr. 40: Lofts / A7 Holešovický pivovar	74
Obr. 41: Celkový pohled na pivovar v Lobči, stav z roku 2017	75
Obr. 42: Pohled na Centre for International Light Art, Unna, 2002	76
Obr. 43: Model soutěžního návrhu přestavby pivovaru Lamot, 2000	76
Obr. 44: Pohled na vstup Heineken Experience v Amsterdamu	77

Obr. 45: „Media hall“ v poslední části Heineken Experience.....	79
Obr. 46: Pohled na nenápadný bývalý pivovar Beaufort.....	79
Obr. 47: Budova Evropského školicího centra YMCA v bývalém zámeckém pivovaru v Litomyšli.....	80
Obr. 48: Budova Regiocentra v bývalém pivovaru v Hradci Králové	80
Obr. 49: Budova společenského centra v bývalém klášterním pivovaru v Brně – Králově poli.....	81
Obr. 50: Plán expozice Muzea nové generace v bývalém pivovaru zámku Kinských z roku 2015	83
Obr. 51: Koncepční schéma sociálního reaktoru „The Distillery“	84
Obr. 52: Vstupní prostor, tzv. „Yard“, stav z roku 2017.....	85
Obr. 53: Pohled na sladovnu, hvozd a v pozadí na varnu pivovaru v Boskovicích, stav z roku 2015	87
Obr. 54: Vnitřní prostory bývalé varny pivovaru, stav z roku 2015	88
Obr. 55: Podélný řez návrhu pivních lázní	88
Obr. 56: Podélný řez návrhu pivních lázní	89
Obr. 57: Koncepční schéma pivovarského muzea.....	90
Obr. 58: Dílna na výrobu lodí umístěná ve sklepních prostorech pivovaru	91
Obr. 59: Podélný řez pivovarem.....	92
Obr. 60: Severní pohled na pivovar.....	93
Obr. 61: Podélný řez pivovarem.....	93
Obr. 62: Pohled od východu na pivovar, soutěžní projekt Tomáše Pokorného	93
Obr. 63: Řez sladovnou a příčný řez varnou. Soutěžní projekt Michala Justa a Daniela Markova.....	94
Obr. 64: Areál berlínské KulturBrauerei.....	98
Obr. 65: Centrum moderního umění DOX.....	99
Obr. 66: Centrum stavitelského dědictví Plasy, stav z roku 2016.....	100

Seznam tabulek

Tab. 1: Příklady finanční náročnosti projektů konverzí průmyslových staveb	62
Tab. 2: Seznam dochovaných pivovarů Moravy a Slezska	117

Seznam příloh

Příloha č. 1: Tab. 2: Seznam dochovaných pivovarů Moravy a Slezska.....	117
Příloha č. 2: International Workshop of Architecture Certificate	122
Příloha č. 3: Erasmus+ Traineeship Certificate	123

Přílohy

Příloha č. 1: Tab. 3: Seznam dochovaných pivovarů Moravy a Slezska

	pivovar	město	okres	kraj
1	Bílovec	Bílovec	Nový Jičín	Moravskoslezský
2	Boskovice - měšť.	Boskovice	Blansko	Jihomoravský
3	Borotín (Blansko)	Borotín	Blansko	Jihomoravský
4	Brno - Královo Pole	Brno	Brno	Jihomoravský
5	Brno - Moravia	Brno	Brno	Jihomoravský
6	Brno - klášterní St. Brno	Brno-střed	Brno-město	Jihomoravský
7	Brno - městský	Brno	Brno	Jihomoravský
8	Brno - Jehnice	Brno-Jehnice	Brno-město	Jihomoravský
9	Brno - Líšeň	Brno-Líšeň	Brno-město	Jihomoravský
10	Brno - Medlánky	Brno-Medlánky	Brno-město	Jihomoravský
11	Brno - Řečkovice	Brno-Řečkovice a Mokrá Hora	Brno-město	Jihomoravský
12	Brumovice	Brumovice	Opava	Moravskoslezský
13	Bruntál	Bruntál	Bruntál	Moravskoslezský
14	Bruntál – starý zám.	Bruntál	Bruntál	Moravskoslezský
15	Bruntál – zámecký	Bruntál	Bruntál	Moravskoslezský
16	Břeclav – nový	Břeclav	Břeclav	Jihomoravský
17	Břeclav - starý	Břeclav	Břeclav	Jihomoravský
18	Břidličná	Břidličná	Bruntál	Moravskoslezský
19	Budišov nad Budišovkou	Budišov nad Budišovkou	Opava	Moravskoslezský
20	Býšov	Bzenec	Hodonín	Jihomoravský
21	Černá Hora	Černá Hora	Blansko	Jihomoravský
22	Černovice	Černovice	Pelhřimov	Vysočina

23	Čížkov	Čížkov	Pelhřimov	Vysočina
24	Dalešice	Dalešice	Třebíč	Vysočina
25	Dlouhá Loučka	Dlouhá Loučka	Velké Meziříčí	Vysočina
26	Dolní Bobrová	Bobrová	Žďár nad Sázavou	Vysočina
27	Dolní Krupá	Dolní Krupá	Havlíčkův Brod	Vysočina
28	Dolní Rožínka	Dolní Rožínka	Žďár nad Sázavou	Vysočina
29	Dolní Studénky - Třemešek	Dolní Studénky	Šumperk	Olomoucký
30	Dolní Věstonice	Dolní Věstonice	Břeclav	Jihomoravský
31	Dřínov	Dřínov	Kroměříž	Zlínský
32	Dvorce	Dvorce	Bruntál	Moravskoslezský
33	Golčův Jeníkov (n.p.)	Golčův Jeníkov	Havlíčkův Brod	Vysočina
34	Golčův Jeníkov – starý (ve tvrzi)	Golčův Jeníkov	Havlíčkův Brod	Vysočina
35	Haňovice	Haňovice	Olomouc	Olomoucký
36	Hanušovice	Hanušovice	Šumperk	Olomoucký
37	Hlučín – měšť.	Hlučín	Opava	Moravskoslezský
38	Holešov	Holešov	Kroměříž	Zlínský
39	Hrádek (Zlín)	Slavičín	Zlín	Zlínský
40	Choryně	Choryně	Vsetín	Zlínský
41	Chotěboř - panský	Chotěboř	Havlíčkův Brod	Vysočina
42	Ivanovice na Hané	Ivanovice na Hané	Vyškov	Jihomoravský
43	Janovice u Rýmařova	Rýmařov	Bruntál	Moravskoslezský
44	Jarošov	Uherské Hradiště	Uherské Hradiště	Zlínský
45	Jimramov	Jimramov	Žďár nad Sázavou	Vysočina
46	Jindřichov ve Slezsku	Jindřichov	Šumperk	Olomoucký

47	Kamenice n. Lipou	Kamenice nad Lipou	Pelhřimov	Vysočina
48	Kokory	Kokory	Přerov	Olomoucký
49	Kroměříž arcibisk.	Kroměříž	Kroměříž	Zlínský
50	Kroměříž měšť.	Kroměříž	Kroměříž	Zlínský
51	Kunštát	Kunštát	Blansko	Zlínský
52	Kuřim	Kuřim	Brno-venkov	Jihomoravský
53	Kyjov	Kyjov	Hodonín	Jihomoravský
54	Letovice - panský	Letovice	Blansko	Jihomoravský
55	Libice nad Doubravou	Libice na Doubravou	Havlíčkův Brod	Vysočina
56	Loučka u N. Jičína	Nový Jičín	Nový Jičín	Moravskoslezský
57	Město Albrechtice – měšťanský	Město Albrechtice	Bruntál	Moravskoslezský
58	Mořice	Mořice	Prostějov	Olomoucký
59	Nošovice	Nošovice	Frýdek-Místek	Moravskoslezský
60	Nové Město na Moravě (panský)	Nové Město na Moravě	Žďár nad Sázavou	Vysočina
61	Nové Město na Moravě (panský)	Nové Město na Moravě	Žďár nad Sázavou	Vysočina
62	Nový Jičín	Nový Jičín	Nový Jičín	Moravskoslezský
63	Nový Jičín – starý měšť.	Nový Jičín	Nový Jičín	Moravskoslezský
64	Nový Jičín - Transcoop (rest.)	Nový Jičín	Nový Jičín	Moravskoslezský
65	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomoucký
66	Olomouc - Holice	Olomouc	Olomouc	Olomoucký
67	Opava	Opava	Opava	Moravskoslezský
68	Ostrava - akc.	Ostrava	Ostrava	Moravskoslezský
69	Ostrava – Radvanice	Ostrava	Ostrava	Moravskoslezský
70	Ostrava – sladovna	Ostrava	Ostrava	Moravskoslezský

71	Pacov	Pacov	Pelhřimov	Vysočina
72	Pavlov – Nový Dvůr	Paskov	Frydek-Místek	Moravskoslezský
73	Pelhřimov – měšť.	Pelhřimov	Pelhřimov	Vysočina
74	Petrovice (BN)	Petrovice	Blansko	Jihomoravský
75	Polná - měst.	Polná	Jihlava	Vysočina
76	Polná - panský	Polná	Jihlava	Vysočina
77	Prostějov - sladovna	Prostějov	Prostějov	Olomoucký
78	Přerov - Zubr	Přerov	Přerov	
79	Přibyslav	Přibyslav	Havlíčkův Brod	Vysočina
80	Rájec - Jestřebí	Rájec-Jestřebí	Blansko	Jihomoravský
81	Rosice u Brna	Rosice	Brno-venkov	Jihomoravský
82	Rožnov pod Radhoštěm	Rožnov pod Radhoštěm	Vsetín	Zlínský
83	Sedlnice	Sedlnice	Nový Jičín	Moravskoslezský
84	Stěbořice	Stěbořice	Opava	Moravskoslezský
85	Strážnice	Strážnice	Hodonín	Jihomoravský
86	Štítina	Štítina	Opava	Moravskoslezský
87	Těšetice	Těšetice	Olomouc	Olomoucký
88	Třešť	Třešť	Jihlava	Vysočina
89	Uherský Ostroh	Uherský Ostroh	Uherské Hradiště	Zlínský
90	Valašské Meziříčí	Valašské Meziříčí	Vsetín	Zlínský
91	Valašské Příkazy	Valašské Příkazy	Vsetín	Zlínský
92	Velká Bystřice u OL. - nový	Olomouc	Olomouc	Olomoucký
93	Velká Polom	Velká Polom	Opava	Moravskoslezský
94	Velké Heraltice	Velké Heraltice	Opava	Moravskoslezský

95	Vizovice - panský	Vizovice	Zlín	Zlínský
96	Vyškov – arcib.	Vyškov	Vyškov	Jihomoravský
97	Zábřeh na Moravě – měšťanský	Zábřeh na Moravě	Šumperk	Olomoucký
98	Zábřeh na Moravě – panský	Zábřeh na Moravě	Šumperk	Olomoucký
99	Záhlinice	Záhlinice	Kroměříž	Zlínský
100	Zdounky	Zdounky	Kroměříž	Zlínský
101	Zlín	Zlín	Zlín	Zlínský
102	Znojmo – akc.	Znojmo	Znojmo	Jihomoravský
103	Žďár n. Sázavou – Zelená Hora	Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou	Vysočina
104	Želiv	Želiv	Pelhřimov	Vysočina
105	Žirovnice	Žirovnice	Pelhřimov	Vysočina

Příloha č. 2: International Workshop of Architecture Certificate

htw saar

International Workshop of Architecture

ETSA Sevilla, VUT Brno, ENSA Nancy, UoS Firenze, New York University London, HTW Saar

This is to CERTIFY that

STEPHAN MOSLER

has participated in the INTERNATIONAL WORKSHOP of ARCHITECTURE:

Refurbishment and Rehabilitation of the Gas Engine Power Plant
Differdange

Held from May 9th to May 16th, 2014, as STUDENT of the University of VUT Brno.
Which final session workshop took place at Differdange/ Luxembourg.

The Workshop teaching time had a total duration of **50 hours**.

The student has been awarded with **Grade A** in the Final Project evaluation.

Workshop language: English - French - Italian

Differdange, May 2014

Prof. Dipl.-Ing. Dipl.-Ing. Klaus-Dieter Köehler

The examination is done over a Project on the subject of WS. The student performance is indicated as follows: Grade A (very good) / Grade B (good) / Grade C (pass).

Příloha č. 3: Erasmus+ Traineeship Certificate

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY		
--	---	---

ERASMUS+ TRAINEESHIP CERTIFICATE

I. IDENTIFICATION DETAILS

The Student

Last name (s)	Mosler	First name (s)	Stepan
Contact E-mail	moslerstepan@gmail.com	Academic year	2014 / 2015

The Sending Institution

Name	Brno University of Technology	Faculty	Architecture
Erasmus ID	CZ BRN001	Country	Czech Republic

The Receiving Organisation/Enterprise

Name	Mecanoo	Country	the Netherlands
Erasmus ID	if applicable	Faculty	if applicable

This is to certify that the student has performed a traineeship in our organisation within the Erasmus+ programme from 15.09.2014 till 14/03/2015

II. EVALUATION

What are the acquired skills, knowledge and competences? Acquired skills with programs such a Rhinoceros, Revit, Adobe suite. Own responsibility on assigned projects. Improved language and architectural skills.

What was the language in which the traineeship was performed? English

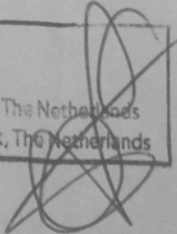
What tasks has the trainee accomplished? Creating architectural visuals, drawings, schemes, sketches

Has the trainee's work corresponded to the agreed Traineeship Agreement: yes/no, if not, please specify the reason and describe differences Yes

Would your organisation be willing to cooperate with Brno University of Technology and accept further trainees? Yes

Date: 12/05/2015

Signature and stamp of the responsible coordinator : _____

mecanoo architecten P.O. Box 3277, 2601 DG Delft, The Netherlands Oude Delft 203, 2611 HD Delft, The Netherlands	
--	---

Přehled uveřejněných prací a hlavní aktivity během studia

Publikace

2011

MOSLER, Š. In: VALLO, M. a O. SADOVSKÝ. *Mestské zásahy = Urban interventions*. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 2011, s. 211. ISBN 978-805-5603-919.

2012

MOSLER, Š. Historické pivovary: Budoucnost nebo minulost?. In: *XVI. vědecká konference doktorandů: sborník textů*. Brno: Fakulta architektury VUT, 2012, s. 8. ISBN 978-80-214-4463-8. DOI: 978-80-214-4463-8.

MOSLER, Š. Czech and Moravian breweries In: *Industrial heritage of South Moravia - textile industry, breweries and sugar factories*. Brno: Fakulta architektury VUT, 2012, s. 58. ISBN 978-80-214-4493-2.

2013

MOSLER, Š. Pivovar v Buštěhradě: studentská soutěž jako akcelerator ochrany památek. In: *XVII. Vědecká konference doktorandů: sborník textů*. Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2013, s. 126-135. ISBN 978-80-214-4774-5.

2014

MOSLER, Š. Historie a vývoj pivovarské architektury. In: *XVIII. Vědecká konference doktorandů: sborník textů*. Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2014, s. 120–129. ISBN 978-80-214-4994-7.

Konference

2013

MOSLER, Š. Pivovar v Buštěhradě – studentská soutěž jako akcelerator ochrany památek. In: *Konference Fakulty architektury VUT v Brně – XVII. Vědecká konference doktorandů*. Brno, 2013.

2013

MOSLER, Š. Obnova a využívání pivovarů. In: *VI. Ročník konference PROPAMÁTKY*. Žatec, 2013.

2015

MOSLER, Š. In: „Brownfield Třebíč 2015“, Konference o efektivním využívání bývalých industriálních objektů. Borovina, areál býv. továrny BoPo, 2015.

Přednášky

2011

Projekt Železnák – aktivace fragmentu železničního viaduktu u Ivančic.

2012

Projekt Aktion – Přednáška „Czech and Moravian breweries“ pro studenty TU WIEN a ERASMUS studenty FA VUT v Brně.

Další aktivity a odborné zkušenosti významné pro průběh studia

2011

Výstava vybraných diplomových prací Galerie architektury, projekt Železnák – aktivace fragmentu železničního viaduktu u Ivančic.

Prezentace projektu „Mostel“, Městské zásahy Brno

2012

Projekt č. 63p8 Aktion Österreich–Tschechische Republik „It is possible to connect the rescue of the industrial monument with the development of the city?“

Participace na vedení workshopu „Trenčín mesto na rieke“, Trenčín

2013

Prezentace projektu „Belá“ na iniciativě Městské zásahy Trenčín 2013

Workshop Beton v architektuře – regenerace areálu „Dolní oblast Vítkovice – východ“, Ostrava

2014

Aktivní účast na workshopu Arcerol Mital „GAS ENGINE POWER PLANT“, hledání nového využití haly na parní turbíny, Differdange, Luxembourg

2012–2013

Pracovní stáž – Ateliér S. P. A. D., Bratislava, Slovensko

2014–2015

Pracovní stáž – MECANOO architecten, Delft, Holandsko